This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

4

14.
[illegible]
17.

A 472194
DUPL
UNIVERSITY of MIC
GENERAL LIBRA
OCTAVIA WILLIAMS

8 [illegible]
F
F
[illegible]

LUCII
ANNÆI FLORI
RERUM HUMANARUM
LIBRI QUATUOR.

LUCII
ANNÆI FLORI
RERUM HUMANARUM
LIBRI QUATUOR.

LUCII
ANNÆI FLORI
RERUM ROMANARUM
LIBRI QUATUOR.

Ex Muſeo

JOH. ISACI PONTANI

Accedunt Breves ejuſdem Notæ, atque obſervationes præſertim Politicæ.

Editio noviſſima à mendis plurimis expurgata. Juxta exemplar Amſtelodami.

Florus, Luc... A...

BASSANI, M. D. CC XXII.
Ex Typographia
Jo: Antonii Remondini.
SUPERIORUM PERMISSU.

Bates
& LeCrissie
6-13-1925
4197

L. FLORI HISTORIARUM LIBER I.

PROLOGUS.

POPULUS Romanus à Rege Romulo in Cæſarem Auguſtum ſeptingentos per annos tantum operum pace, belloque geſſit, ut ſi quis magnitudinem Imperii cum annis conferat, ætatem ultrà putet. Ita latè per orbem terrarum arma circumtulit, ut qui res ejus legunt, non unius populi, ſed generis humani facta diſcant. Nam tot laboribus, periculiſque jactatus eſt, ut ad conſtituendum ejus Imperium contendiſſe virtus, & fortuna viderentur. Quare quùm præcipuè hoc quoque, ſicut cætera, operæ pretium ſit cognoſcere; tamen quia in ipſa ſibi obſtat magnitudo, rerumque diverſitas aciem intentionis abrumpit; faciam, quod ſolent, qui terrarum ſitus pingunt, qui in brevi quaſi tabell: totam ejus imaginem amplectar, nonnihil,

ſpero, in admirationem principis populi c
turus, ſi pariter, atque in ſemet univerſam
gnitudinem ejus oſtendero. Si quis ergo
polum Rom. quaſi hominem conſideret,
tamque ejus ætatem percenſeat, ut cœpe
utque adoleverit, ut quaſi ad quemdam ju
tæ florem pervenerit, ut poſteà velut ce
nuerit, quatuor gradus, progreſſuſque
inveniet.

Prima ætas ſub regibus fuit, prope CCL
annos, quibus circum ipſam matrem ſuam
finitimis luctatus eſt. Hæc erit ejus infan
Sequens à Bruto, Collatinoque Conſulibu
Appium Claudium, Quinctumq; Fulvium C
ſules CCL. annos habet, quibus Italiam
egit. Hoc fuit tempus viris, armiſque exc
tatiſſimum: ideò quis adoleſcentiam dixe
Dehinc ad Cæſarem Auguſtum CCL. an
quibus totum orbem pacavit. Hæc jam
juventa Imperii, & quaſi quædam robuſta
turitas. A Cæſare Auguſto in ſæculum
trum ſunt non multò minus anni CC., qu
inertia Cæſarum quaſi conſenuit, atque d
xit, niſi quod ſub Trajano Principe move
certos, & præter ſpem omnium, ſenectus
perii quaſi reddita juventuti revireſcit.

C A P. I.

De Romulo primo Romanorum Rege.

PRimus ille, & urbis, & Imperii con
Romulus fuit, à Marte genitus, &
Silvia. Hoc de ſe Veſtæ ſacerdos gravida
feſſa eſt, nec mox fama dubitavit, cum à

Imperio abjectus in profluentem cum Remo fratre, non potuit extingui. Siquidem, & Tiberinum amnem repreſſit, & relictis catulis lupa vagitum ſecuta, ubera admovit infantibus, matremque ſe geſſit. Sic repertos apud arborem Fauſtuli regis paſtor tulit in caſam, atque educavit. Alba tunc erat Latii caput Julii opus; nam Lavinium patris Æneæ contempſerat. Ab his Amulius jam bis ſeptima ſobole regnabat, fratre pulſo Numitore, cujus ex filia Romulus. Igitur prima juventæ face patruum Amulium ab arce deturbat, avum reponit: ipſe fluminis amator, & montium, apud quos erat educatus, mœnia novæ urbis agitabat. Gemini erant, uter auſpicaretur, & regeret, adhibere placuit Deos. Remus montem Aventinum, hic Palatinum occupavit. Prior ille VI. vultures, hic poſteà, ſed XII. vidit. Sic victor augurio, urbem excitat, plenus ſpei bellatricem fore: ita illi aſſuetæ ſanguini, & prædæ aves pollicebantur. Ad tutelam novæ urbis ſufficere vallum videbatur: cujus dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu, dubium, an juſſu fratris, occiſus eſt. Prima certè victima fuit, munitionemque urbis novæ ſanguine ſuo conſecravit. Imaginem urbis magis, quàm urbem fecerat: Incolæ deerant. Erat in proximo lucus: hunc Aſylum facit: & ſtatim mira vis hominum, Latini, Tuſcique paſtores, quidam, & tranſmarini Phryges, qui ſub Ænea: Arcades, qui ſub Evandro Duce, influxerant. Ita ex variis quaſi elementis congregavit corpus unum, populumque Romanum *ipſe fecit*. Res erat unius ætatis, populus virorum. Itaque matrimonia à finitimis petita quia

tum diis : ita gentium Imperio Roma potiretur.

CAP. II.

De Numa Pompilio.

SUcceſſit Romulo Numa Pompilius, quem Curibus Sabinis agentem ultrò petivere, ob inclytam viri religionem. Ille ſacra, cæremonias, omnemque cultum deorum immortalium docuit. Ille Pontifices, Augures, Salios, cæteroſque per ſacerdotia : annum quoque in XII. menſes, faſtos dies, nefaſtoſque deſcripſit. Ille Ancylia, atque Palladium, ſecreta quædam Imperii pignora, Janumque geminum, fidem pacis, ac belli, in primis focum Veſtæ virginibus colendum dedit, ut ad ſimilitudinem cœleſtium ſiderum, cuſtos Imperii flamma vigilaret. Hæc omnia quaſi monitu Deæ Egeriæ, quò magis barbari acciperent. Eò denique ferocem populum redegit, ut quod vi, & injuria occupaverat Imperium, religione, atque juſtitia gubernaret.

CAP. III.

De Tullio Hoſtilio.

EXcipit Pompilium Numam Tullus Hoſtilius, cui in honorem virtutis regnum ultrò datum. Hic omnem militarem diſciplinam, artemque bellandi condidit. Itaque mirum in modum exercita juventute provocare auſus Albanos, gravem, & diù principem populum Se-

Sed quùm pari robore frequentibus præliis, t
trique comminuerentur, miſſo in compendiu
bello, Horatiis, Curiatiiſque tergeminis hin
atque inde fratribus, utriuſque populi fa
commiſſa ſunt. Anceps, & pulchra conte
tio, exituque ipſo mirabilis. Tribus quip
illinc vulneratis, hinc duobus occiſis, qui
pererat Horatius, addito ad virtutem do
ut diſtraheret hoſtem, ſimulat fugam, ſin
loſque, prout ſequi poterant, adortus exſ
rat. Sic (rarum aliàs decus) unius m
parta victoria eſt, quam ille mox parri
fœdavit. Flentem ſpolia circa ſe ſponſ
dem, ſed hoſtis, ſororem viderat: hun
immaturum virginis amorem ultus eſt f
Citavere leges nefas, ſed abſtulit virt
ricidam, & facinus intra gloriam fuit
diù in fide manſit Albanus. Nam Fid
bello miſſi in auxilium ex fœdere, med
duos expectavere fortunam. Sed Rex
ubi inclinare ſe ſocios ad hoſtem vide
animos, quaſi ipſe mandaſſet: ſpes i
tris, metus hoſtibus. Sic fraus prodit
rita fuit. Itaque hoſte victo, ruptor
ris Metium Fuffetium religatum inter
rus, pernicibus equis diſtrahit: A
ipſam quamvis parentem, æmulam t
ruit, cum priùs omnes opes urbis,
populum Romam tranſtuliſſet, pror
ſanguinea civitas non periiſſe, ſ
corpus rediiſſe rursùs videretur.

CAP. IV.

De Anco Marcio.

ANcus deinde Marcius, nepos ex filia Pompilii, pari ingenio. Hic igitur, & mœnia muro amplexus eſt, & interfluentem urbi Tiberim ponte commiſit: Oſtiamque in ipſo maris, fluminiſque confinio Coloniam poſuit: jam tum videlicet præſagiens animo futurum, ut totius mundi opes, & commeatus illo veluti maritimo Urbis hoſpitio reciperentur.

CAP. V.

De Tarquinio Priſco.

TArquinius poſteà Priſcus, quamvis tranſmarinæ originis, Regnum ultrò petens, accipit ob induſtriam, atque elegantiam: quippè qui oriundus Corintho, Græcum ingenium Italicis artibus miſcuiſſet. Hic, & Senatus majeſtatem numero ampliavit, & centuriis tribus auxit, quamvis Attius Nevius numerum augeri prohiberet, ſummus augurio; quem Rex in experimentum rogavit, fieri ne poſſet, quod ipſe mente conceperat. Ille rem expertus augurio, poſſe reſpondit. Atque hoc, inquit, agitabam, an cotem illam ſecare novacula poſſem. Augur, Potes ergo, inquit, & ſecuit. Inde Romanis ſacer auguratus. Neque pace Tarquinius, quàm bello promptior. XII. namque Tuſciæ populos frequentibus armis ſubegit: & inde Faſces, Trabeæ, Curules, Anuli

æ, Phaleræ, Paludamenta, Prætext
quod aurato curru quatuor equis trium
Togæ pictæ, tunicæque palmatæ: om
que decora, & inſignia, quibus Impe
tas eminet.

CAP. VI.

De Servio Tullio.

SErvius Tullius deinceps gubernacu
invadit, nec obſcuritas inhibuit,
matre ſerva creatum. Nam ob eximi
lem uxor Tarquinii Tanaquil liberali
caverat: & clarum fore, viſa circa ca
ma, promiſerat. Ergo inter Tarqui
tem, adnitente Regina, ſubſtitutus i
Regis quaſi ad tempus. Regnum dol
ſic egit induſtria, ut jure adeptus vi
Ab hoc populus Romanus relatus in
digeſtus in claſſes, curiis, atque colleg
butus. Summàque Regis ſolertia ita
nata Reſpublica, ut omnia patrimoni
tatis, ætatis, artium, officiorumque
na in tabulas referrentur, ac ſi maxim
minimæ domus diligentia continéretu

CAP. VII.

De Tarquinio Superbo.

POſtremus omnium fuit Regum Ta
cui cognomen Superbo ex mor
rum. Hic Regnum avitum, quod à S
nebatur, rapere maluit, quàm expe

miſſiſque in eum percuſſoribus, ſcelere partam poteſtatem non meliùs egit, quàm acquiſierat. Nec abhorrebat moribus uxor Tullia; quæ ut virum Regem ſalutaret, ſupra cruentum patrem, vecta carpento, conſternatos equos egit. Sed ipſe in Senatum cædibus, in omnes ſuperbia (quæ crudelitate gravior eſt bonis) graſſatus, cum ſævitiam jam domi fatigaſſet, tandem in hoſtes converſus eſt; ſic valida oppida in Latio capta ſunt, Ardea, Ocriculum, Gabii, Sueſſa, Pometia. Tum quoque cruentus in ſuos. Neque enim filium verberare dubitavit, ut ſimulanti transfugam, apud hoſtes hinc fides eſſet: qui Gabiis, ut voluerat, recepto, atque per nuncios conſulenti quid fieri vellet, eminentia fortè papaverum capita virgula decuſſit, quùm per hoc interficiendos eſſe Principes intelligi vellet, quæ ſuperbia ſic reſpondit. Tamen de manubiis captarum urbium templum erexit, quòd quùm inauguraretur, cedentibus cæteris deis (mira res dictu) reſtitere Juventas, & Terminus. Placuit vatibus contumacia numinum: ſi quidem firma omnia, & æterna pollicebantur. Sed illud horrendum, quòd molientibus ædem, in fundamentis humanum repertum eſt caput: nec dubitavere cuncti, monſtrum pulcherrimum Imperii ſedem, caputque terrarum promittere. Tamdiù ſuperbiam Regis Populus Romanus perpeſſus eſt, donec aberat libido: hanc ex liberis ejus importunitatem tolerare non potuit: quorum cum alter ornatiſſimæ fœminæ Lucretiæ ſtuprum intuliſſet, matrona dedecus ferro expiavit: *Imperium* tum Regibus abrogatum.

CAP

CAP. VIII.

Anacephalaeoſis de ſeptem Reg

HÆc eſt prima ætas Populi R
quaſi infantia, quam habuit ſu
eptem quadam fatorum induſtria,
ngenio, ut Reipub. ratio, & utilit
bat. Nam quid Romulo ardentius
fluit, ut invaderet Regnum. Quid
gioſius? talem res popoſcit, ut fere
deorum metu mitigaretur. Quid
artifex Tullus, bellatoribus viris quà
rius? ut acueret ratione virtutem.
ficator Ancus? ut urbem Colonia e
ponte jungeret, muro tueretur. Jam
quinii ornamenta, & inſignia quant
pi populo addiderunt ex ipſo hab
tem? Actus à Servio cenſus quid
ut ipſa ſe noſceret Reſpublica? P
perbi illius importuna dominati
immò vel plurimum profuit. Si
ctum eſt, ut agitatus injuriis pop
tate libertatis incenderetur.

CAP. IX

De mutatione Reip

IGitur Bruto, Collatinoque
ribus, quibus ultionem ſu
na mandaverat: Populus R
candum libertatis, ac pudic
quaſi inſtinctu Deorum co

pentè deſtituit, bona diripit, agrum Marti ſuo conſecrat, Imperium in eoſdem libertatis ſuæ vindices transfert, mutato tamen, & judice, & nomine. Quippè ex perpetuo annum placuit, ex ſingulari duplex, ne poteſtas ſolitudine, vel mora corrumperetur. Conſuleſque appellavit pro Regibus, ut conſulere ſe civibus ſuis debere meminiſſent. Tantumque libertatis novæ gaudium inceſſerat, ut vix mutati Status fidem caperent, alterumq; ex Conſulibus tantùm ob nomen, & genus Regium, faſcibus abrogatis urbe dimitterent. Itaque ſubſtitutus Valerius Poplicola, ſummo ſtudio anniſus eſt ad augendam liberi populi majeſtatem. Nam, & faſces ei pro libera concione ſubmiſit, & jus provocationis adverſus ipſos dedit. Et ne ſpecies arcis offenderet, eminentes ædes ſuas in plana ſubmiſit. Brutus verò favori civium etiam domus ſuæ clade, & parricidio velificatus eſt. Quippe cum ſtudere revocandis in urbem Regibus liberos ſuos comperiſſet, protraxit in forum, & concione mediá virgis cæcidit, & ſecuri percuſſit, ut planè publicus parens in locum liberorum adoptaſſe ſibi Populum Romanum videretur. Liber jam hinc Popul. Rom. prima adverſus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deindè pro ſociis, tùm gloria & Imperio laceſſentibus aſſiduè uſquequàque finitimis, quippe cum patrii ſoli gleba nulla eſſet, ſed ſtatim hoſtile pomœrium, mediuſque inter Latium, & Tuſcos quaſi in quodam bivio collocatus, omnibus portis in hoſtem incurreret: donec quaſi contagione quadam per ſingulos itum eſt, & proximis quibuſque correptis, totam Italiam ſub ſe redigeret.

CAP.

Bellum Etruſcum, & eum

PUlſis ex urbe Regibus, p
arma corripuit. Nam P
corum ingentibus copiis ade
manu reducebat. Hunc ta
armis, & fame urgeret, occu
ipſis urbis faucibus incubare
lit: noviſſimè etiam tantá a
lit, ut ſuperior ultrò cum p
fœdera periret. Tunc illa F
atque miracula Horatius, M
niſi in annalibus forent, hod
tur. Quippe Horatius Cocle
undique inſtantes ſolus ſub
rat, ponte reciſo traſnatat T
dimittit. Mucius Scævola R
in caſtris ejus aggreditur:
circa purpuratum ejus ictun
bus focis injicit manum,
nat dolo. Ut ſcias, inquit
geris, idem trecenti juravi
(immane dictu) hic interri
tanquam manus regis arder
ri. Sed ne qui ſexus à laude
virginum virtus. Una ex
ta, elapſa cuſtodiam, Clœ
men equitabat. Et rex qui
virtutum territus monitis,
eſſe juſſit. Tarquinii tam
donec Aruntem filium Reg
occidit, ſuperque ipſum m

ravit, planè quaſi adulterum ad inferos uſquè ſequeretur.

CAP. XI.

Bellum Latinum.

Latini quoque Tarquinios aſſerebant æmulatione, & invidiâ, ut populus, qui foris dominabatur, ſaltem domi ſerviret. Igitur omne Latium Mamilio Tuſculano Duce quaſi in Regis ultionem tollit animos. Apud Regilli lacum dimicatur diù Marte vario, donec Poſtumius ipſe Dictator ſignum in hoſtes jaculatus eſt (novum, & inſigne commentum) uti peteretur curſu. Coſſus equitum magiſter exuere frænos imperavit, & hoc novum, quò acriùs incurrerent. Ea demùm atrocitas fuit prælii, ut interfuiſſe ſpectaculo Deos fama tradiderit, duos in candidis equis Caſtorem, atque Pollucem nemo dubitarit. Itaque, & Imperator veneratus eſt, pactuſque victoriam, templa promiſit, & reddidit planè quaſi commillitonibus Deis ſtipendium. Hactenùs pro libertate: Mox de finibus cum eiſdem Latinis aſſiduè, & ſine intermiſſione pugnatum eſt. Sora (quis credat?) & Algidum terrori fuerunt, Satricum, atque Corniculum Provinciæ. De Vejis, & Bovillis pudet, ſed triumphavimus. Tibur nunc ſuburbanum, & æſtivæ Præneſte deliciæ, nuncupatis in Capitolio votis petebantur. Idem tunc Fæſulæ, quod Taphræ nuper, idem nemus Aricinum, quod Hercinius ſaltus, Fregellæ, quod Geſſoriacum, Tiberis, quod Euphrates. Coriolos quoque (proh pudor!)

dor) victos adeò gloriæ fuiſſe, ut captum o-
pidum C. Martius Coriolanus quaſi Num-
tiam, aut Africam nomini indueret. Extã
& parta de Antio ſpolia, quæ C. Mæniu
ſuggeſtu fori, capta hoſtium claſſe, ſuffix
tamen illa claſſis, nam ſex fuere roſtratæ.
hic numerus illis initiis navale bellum
Pervicaciſſimi tamen Latinorum Æqu
Volſci fuere, & quotidiani, ut ſic dix
hoſtes. Sed hos præcipuè L. Quincti
muit, ille Dictator ab aratro, qui o
ac penè jam capta L. Minutii Conſulis
egregia virtute ſervavit. Medium er
tempus ſementis, quùm patricium v
nixum aratro ſuo lictor in ipſo ope
hendit. Inde in aciem profectus,
ruſtici operis imitatione ceſſaret, vi
pecudum ſub jugum miſit. Sic ex
finitá, rediit ad boves rursùs trium
cola. Fides numinum! qua veloc
XVI. dies cœptum, peractumque
bellum: ut feſtinaſſe Dictator
opus videretur.

CAP. XII.

Bellum cum Etruſcis, F
& Fidenatibus.

Aſſidui verò, & annive
Etruria fuere Vejentes,
ordinariam manum adverſus
privatumque geſſerit bellum
rum, ſatis, ſuperque idon
apud Cremeram trecenti,

itus : & ſcelerato ſignatur nomine, quæ
iſcentes in prælium porta dimiſit. Sed
ides ingentibus expiata victoriis, poſt-
per alios, atque alios duces robuſtiſſi-
pta ſunt oppida, vario quidem eventu.
i ſe ſpontè dediderunt. Cremati ſuo
Fidenates. Rapti funditùs, deletique
ites. Faliſcis quùm obſiderentur, mira
ſt fides Imperatoris, nec immeritò,
ludimagiſtrum urbis proditorem, cum
quos adduxerat pueris, vinctum ſub ul-
miſiſſet. Eam namque Furius Camillus,
ictus, & ſapiens, ſciebat veram eſſe vi-
m, quæ ſalvá fide, & integrá dignitate
tur. Fidenæ quia pares non erant fer-
d terrorem movendum faſcibus armatæ,
coloribus ſerpentum in modum vittis fe-
ore proceſſerant: ſed habitus ille fera-
verſionis omen fuit. Vejentium quanta
erit, indicat decennis obſidio. Tunc pri-
hyematum ſub pellibus, taxata ſtipendio
na, adactus miles ſua ſpontè jure juran-
iſi captá urbe non remeare. Spolia de
Tolumnio Rege ad Feretrium reporta-
enique non ſcalis, nec irruptione, ſed
ulo, & ſubterraneis dolis peractum urbis
um. Ea denique viſa eſt prædæ magni-
ut ejus decimæ Apollini Pythio mitte-
, univerſuſque Populus Romanus ad di-
nem urbis vocaretur. Hoc tunc Vejen-
re, nunc fuiſſe quis meminit? quæ reli-
quodve veſtigium? Laborat annalium
ut Vejos fuiſſe credamus.

CAP.

CAP. XIII.

Bellum Gallicum.

HInc ſive invidiâ deûm, ſive fato, rapidiſſimus procurrentis Imperii curſus, parumper Gallorum Sennonum incurſione ſupprimitur. Quod tempus Populo Romano neſcio utrum clade funeſtius fuerit, an virtutis experimentis ſpecioſius. Ea certè fuit vis calamitatis, ut in experimentum illatam putem divinitùs, ſcire volentibus immortalibus diis, an Romana virtus Imperium orbis mereretur. Galli Senones, gens natura ferox, moribus incondita, ad hoc ipsâ corporum mole perinde, ac armis ingentibus, adeò omni genere terribilis fuit, ut planè nata ad hominum interitum, urbium ſtragem videretur. Hi quondam ab ultimis terrarum oris, cum cingerentur omnia Oceano, ingenti agmine profecti, cum jam media vaſtaſſent, poſitis inter Alpes, & Padum ſedibus: ne his quidem contenti per Italiam vagabantur. Tum Cluſium oppidum obſidebant. Pro ſociis, ac fœderatis Populus Romanus intervenit. Miſſi ex more legati. Sed quod jus apud barbaros? Ferociùs agunt. Movent exindè certamen. Converſis igitur à Cluſio, Romamque venientibus, ad Alliam flumen cum exercitu Fabius Conſul occurrit. Non Cremeræ fœdior clades. Itaque hunc diem faſtis Roma mandavit. Fuſo exercitu, jam mœnibus urbis appropinquabant. Erant nulla præſidia. Tùm igitur, aut nunquam aliàs apparuit vera illa Romana virtus. Quàm primùm ma-

majores natu ampliſſimis uſi honoribus in forum coéunt : ibi devovente Pontifice, diis ſe Manibus conſecrant: ſtatimque in ſuas quiſque ædes regreſſi, ſicut in trabeis erant, & ampliſſimò cultu, in currulibus ſellis ſeſe poſuerunt, ut, cum veniſſet hoſtis, in ſua dignitate morerentur. Pontifices, & Flamines, quidquid religioſiſſimi in templis erat, partim in doliis defoſsá terrá recondunt, partim impoſita plauſtris ſecum auferunt. Virgines ſimul ex ſacerdotio Veſtæ nudo pede, fugientia ſacra comitantur. Tùm excepiſſe fugientes unus è plebe fertur L. Albinus, qui depoſitis uxore, & filiis, virgines in plauſtrum recepit. Adeò tùm quoque in ultimis religio publica privatis affectibus antecellebat. Juventus verò, quam ſatis conſtat vix mille hominum fuiſſe, Duce Manlio arcem Capitolini montis inſedit, obteſtata ipſum, quaſi præſentem Jovem, ut quemadmodum ipſi ad defendendum templum ejus concurriſſent, ita ille virtutem eorum numine ſuo tueretur. Aderant interim Galli, apertamque urbem primò trepidi : ne qui ſubeſſet dolus : mox ubi ſolitudinem vident, pari clamore, & impetu invadunt. Patentes paſſim Domos adeunt : ubi ſedentes in currulibus ſellis prætextatos ſenes velut Deos, Genioſque venerati, mox eoſdem, poſtquàm eſſe homines liquebat, aliòqui nihil reſpondere dignantes, pari vecordiá mactant, faceſque tectis injiciunt, & totam urbem igne, ferro, manibus, ſolo exæquant. Septem menſibus barbari (quis crederet?) circa montem unum pependerunt, nec diebus modò, ſed noctibus omnia experti; quos tandem Manlius nocte ſubeuntes, clangore anſe-

ris

ris excitatus, à ſummá rupe dejecit: & ut ſpem hoſtibus demeret, quamquam in ſummá fame, tamen ad ſpem fiduciæ panes ab arce jaculatus eſt. Et ſtato quodam die per medias hoſtium cuſtodias Fabium Pontificem ab arce demiſit, qui ſolemne ſacrum in Quirinali monte conficeret. Atque ille per media hoſtium tela incolumis religionis auxilio rediit, propitioſque Deos renunciavit. Noviſſimè cùm jam obſidio ſuo barbaros fatigaſſet, mille pondo auri receſſum ſuum venditantes, idque ipſum per inſolentiam, cùm ad iniqua pondera addito adhuc gladio, ſuperbè, væ victis increparent, ſubitò aggreſſus à tergo Camillus adeò cecidit, ut omnia incendiorum veſtigia, Gallici ſanguinis inundatione deleret. Agere gratias diis immortalibus ipſo tantæ cladis nomine libet. Paſtorum caſus ignis ille, & flamma, paupertatem Romuli abſcondit. Incendium illud quid egit aliud, niſi ut deſtinata hominum, ac deorum domicilia civitas, non deleta, non obruta, ſed expiata potiùs, & illuſtrata videatur? Igitur poſt aſſertam à Manlio, reſtitutam à Camillo urbem, acriùs etiam, vehementiùſque in finitimos reſurrexit. Ac primùm omnium illam ipſam Gallicam gentem non contentus mœnibus expuliſſe, cum per Italiam naufragia ſua latiùs traheret, ſic perſecutus eſt Duce Camillo, ut hodie nulla Senonum veſtigia ſuperſint. Semel apud Anienem trucidati, cum ſingulari certamine Manlius aureum torquem Barbaro inter ſpolia detraxit; inde Torquati. Iterùm in Pontino agro, cum ſimili pugna M. Valerius, inſequente Gallo ſacra alite adjutus retulit ſpolia; & inde Cor-

vini. Nec non tamen poſt aliquot annos, omnes reliquias eorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella delevit, ne quis exſtaret in eá gente, qui incenſam à ſe Romam urbem gloriaretur.

CAP. XIV.

Bellum Latinum.

Converſus à Gallis in Latinos, Manlio Torquato, Decio Mure Conſulibus, ſemper quidem æmulatione Imperii, & magiſtratuum infeſtos, tum verò contemptu urbis incenſæ, cum jus civitatis, partem imperii, ac magiſtratuum poſcerent pari imperio, atque jam amplius, quam congredi auderent: quo tempore quis Ceſſiſſe hoſtem mirabitur? cum alter Conſulum filium ſuum, quia contra Imperium pugnaverat, quamvis victorem occiderit, quaſi plus in Imperio eſſet, quàm in victoriá: alter quaſi monitu deorum capite velato primam ante aciem diis Manibus ſe devoverit, ut in confertiſſima ſe hoſtium tela jaculatus, novum ad victoriam iter, ſanguinis ſui ſemitá aperiret.

CAP. XV.

Bellum Sabinum.

A Latinis aggreſſa eſt gens Sabinorum, qui immemores factæ ſub Tito Tatio affinitatis, quodam contagio belli ſe Latinis adjunxerant. Sed Curio Dentato Conſule, omnem eum tractum, quà Nar ambit, fonteſque Velini

Adria-

Adriatico tenus mari, igne, ferroque vaſtavit: qua victoriá tantum hominum, tantum agrorum redactum in poteſtatem, ut in utro plus eſſet, nec ipſe poſſet æſtimare, qui vicerat.

CAP. XVI.

Bellum Samniticum.

PRecibus deindè Campaniæ motus, non pro ſe, ſed, quod eſt ſpecioſius, pro ſociis Sanitas invadit. Erat fœdus cum utriſque percuſſum. Sed hoc Campani ſanctiùs, & priùs, omnium ſuorum deditione fecerant. Sic ergò Romanus bellum Samniticum tanquam ſibi geſſit. Omnium non modò Italia, ſed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga eſt. Nil mollius Cœlo, denique bis floribus vernat. Nihil uberius ſolo; ideò Liberi, Cereriſque certamen dicitur. Nihil hoſpitalius mari. Hìc illi nobiles portus, Cajeta, Miſenus, & tepentes fontibus Bajæ, Lucrinus, & Avernus: quædam maris otia. Hìc amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omnium Veſuvius, Æthnæi ignis imitator. Urbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeji, & ipſa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam, Carthaginemque numerata. Pro hac urbe, jis regionibus populus Romanus Samnitas invaſit, gentem, ſi opulentiam quæras, aureis, & argenteis armis diſcolori veſte uſque ad ambitum armatam. Si inſidiarum fallaciam, ſaltibus ferè, & montium fraude graſ-

graſſantem. Si rabiem, ac furorem, ſacratis legibus, humaniſque hoſtiis in exitium urbis agitatam. Si pertinaciam, ſexies rupto fœdere, cladibuſque ipſis animoſiorem. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios & Papirios patres, eorumque liberos, ita ſubegit, ac domuit, ita ruinas ipſas urbium diruit, ut hodie, Samnium in ipſo Samnio requiratur, nec facilè appareat materia quatuor, & viginti triumphorum. Maximè tamen nota, & illuſtris ex hac gente clades apud Caudinas furcas Veturio, Poſtumioque Conſulibus accepta eſt. Clauſo enim per inſidias intra eum ſaltum exercitu, unde non poſſet evadere, ſtupens occaſione tantá dux hoſtium Pontius, Herennium patrem conſuluit: & ille mitteret omnes, vel occideret, ſapienter, ut ſenior ſuaſerat. Hic armis exutos mittere ſub jugum maluit, ut nec amici forent beneficio, & poſt flagitium hoſtes magis. Itaque & Conſules magnificè voluntariá deditione turpitudinem fœderis dirimunt, & ultionem flagitans miles Papirio duce (horribile dictu) ſubjectis enſibus per ipſam viam ante pugnam furit, & in congreſſu arſiſſe omnium oculos, hoſtis author fuit: nec priùs finis cædibus datus, quàm jugum & hoſtibus, & duci capto repoſuerunt.

CAP. XVII.

Bellum Etruſcum, & Samniticum.

HActenùs Populus Romanus bellum cum ſingulis gentium: mox acervatim, tamen ſic quoque par omnibus. Etruſcorum xxiv

populi in id tempus incitati, antiquiſſimus Italiæ populus, Samnitium, reliqui in excidium Romani nominis repentè conjurant. Erat terror ingens tot ſimul, tantorumque populorum. A' latere Hetruria infeſta, quatuor agminum ſigna volitabant. Ciminius interim ſaltus in medio, antè invius planè, quaſi Caledonius, vel Hercinius, adeò tunc terrori erat, ut Senatus Conſuli denunciaret, ne tantum periculi ingredi auderet. Sed nihil horum terruit ducem, quin fratre præmiſſo exploraret acceſſus. Ille per noctem paſtorio habitu ſpeculatus omnia, refert. Tùm ſic Fabius Maximus periculoſiſſimum bellum, periculo explicavit. Nam ſubitò inconditos, atque palantes aggreſſus eſt, captiſque ſuperioribus jugis, in ſubjectos ſuo more detonuit. Ea namque ſpecies fuit illius belli quaſi in Terrigenas è cœlo, ac nubibus tela mitterentur: nec incruenta tamen illa victoria: nam oppreſſus in ſinu vallis alter conſulum Decius, more patrio devotum diis Manibus obtulit caput, ſolemnemque familiæ ſuæ conſecrationem in victoriæ pretium redegit.

CAP. XVIII.

Bellum Tarentinum, & cum Pyrro, Rege.

SEquitur bellum Tarentinum, unum quidem titulo & nomine, ſed victoriá multiplex. Hoc enim Campanos, Apulos, atque Lucanos, & caput belli Tarentinos, idem totam Italiam & cum iſtis omnibus Pyrrhum clariſſimum Græciæ Regem uná veluti ruiná pariter invo-

luit,

fuit, ut eodem tempore & Italiam conſumaret, & tranſmarinos triumphos auſpicaretur. Tarentus etiam Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam, & Apuliæ, totiuſque Lucaniæ caput, tùm magnitudine, & muris, portuque nobili, tùm mirabili ſitu: quippe in ipſis Adriatici maris faucibus poſita, in oras noſtras, Iſtriam, Illyricum, Epirum, Achajam, Africam, Siciliam vela dimittit. Imminet portui ad proſpectum maris poſitum urbis theatrum, quod quidem cauſa miſeræ civitati fuit omnium ſuarum calamitatum. Ludos fortè celebrabant, quum remigantes littori Romanas claſſes inde vident, atque hoſtem rati emicant: ſine diſcrimine inſultant: qui autem, aut unde Romani, nec ſatis norant. Aderat ſine mora querelam ferens legatio: hanc quoque fœdiùs, per obſcænam, turpemque dictu contumeliam violant. Ex hinc bellum: ſed apparatus horribilis, cum tot ſimul populi pro Tarentinis conſurgerent, omnibuſque vehementior Pyrrhus, qui ſemigræcam ex Lacædemoniis conditoribus, civitatem vindicaturus, cum totius viribus Epiri, Theſſaliæ, Macedoniæ, incognitiſque in id tempus elephantis, mari, terrá, viris, equis, armis, addito inſuper ferarum terrore veniebat. Apud Heracleam, & Campaniæ fluvium Sirim, Lævino conſule, prima pugna: quæ tam atrox fuit, ut Ferentanæ turmæ præfectus Obſidius, invectus in regem, turbaverit, coegeritque projectis inſignibus prælio excedere. Actum erat, niſi elephanti converſi in ſpectaculum belli procurriſſent, quorum tùm magnitudine, tùm deformitate, & novo colore ſimul, ac ſtridore conſternati

equi, cum incognitas ſibi belluas ampliùs, quàm
erant, ſuſpicarentur, fugam, ſtragemque latè
dederunt. In Apulia deinde apud Aſculum
meliùs dimicatum eſt Fabricio, Æmilioque
Conſſ. Jam quippe belluarum terror exoleve-
rat, & C. Minucius quartæ legionis haſtatus;
unius proboſcide abſciſsá, mori poſſe belluas
oſtenderat; Itaque, & in ipſas pila congeſta
ſunt, & in turres vibratæ faces, tota hoſtium
agmina ardentibus ruinis operuerunt, nec a-
lius cladi finis fuit, quàm nox dirimeret, poſ-
tremuſque fugientium ipſe rex à ſatellitibus,
humero ſaucius in armis ſuis referretur. In
Lucania ſuprema pugna ſub Aruſinis, quo
vocant, campis, ducibus iiſdem, qui ſuperiù
Et tunc toti victoriæ exitum, quem datura v
tus fuit, caſus dedit. Nam provectis in prima
aciem rurſus elephantis, unum ex his pull
adacti in caput teli gravis ictus avertit:
cum per ſtragem ſuorum percurrens ſtric
quereretur mater agnovit, & quaſi vindic
ra exſilivit, tùm omnia circa quaſi hoſtilia
vi timore permiſcuit, ac ſic cædem feræ
primam victoriam abſtulerant, ſecunda
rem fecerant, tertiam ſine controverſia
dere. Nec verò tantum armis, & in c
ſed conſiliis quoque, & domi intra urb
rege Pyrrho dimicatum eſt. Quippe
mam victoriam rex callidus, intellectâ
Romaná, ſtatim deſperavit armis, ſeq
los contulit. Nam interemptos crem
tivoſque indulgenter habuit, & ſine
tituit. Miſſiſque deindè legatis in ur
ni modo adnixus eſt, ut in amicitiam
tur. Sed bello, & pace, foris, & do

in partem Romana virtus tùm ſe probavit: nec aliá magis, quàm Tarentiná victoriá oſtendit populi Romani fortitudinem, Senatus ſapientiam, ducum magnanimitatem. Quinam illi fuerunt viri, quos ab elephantis primo prælio obrutos accepimus? omnium vulnera in pectore, quidam hoſtibus ſuis immortui, omnium in manibus enſes, & relictæ in vultibus minæ, & in ipſa morte ira vivebat. Quod adeò Pyrrhus miratus eſt, ut diceret: O quam facile erat, orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis? Quæ autem eorum, qui ſuperfuerunt, in reparando exercitu feſtinatio? tùm Pyrrhus. Video me, inquit, planè Herculis ſidere procreatum, cui quaſi ab angue Lernæo tot cæſa hoſtium capita de ſanguine ſuo renaſcuntur. Qui autem ille Senatus fuit, cum perorante Appio Cæco, pulſi cum muneribus ſuis ab urbe legati, interroganti regi ſuo, quid de hoſtium ſede ſentirent, urbem templum ſibi viſum, ſenatum regum eſſe conſeſſum, confiterentur. Quales porrò ipſi duces, vel in caſtris? cum medicum venale Regis Pyrrhi caput afferentem Curius remiſit, Fabricius oblatam ſibi à rege imperii partem repudiavit. Vel in pace? cum Curius fictilia ſua Samnitico præferret auro: Fabricius decem pondo argenti facti circa Ruffinum conſularem virum, quaſi luxuriam cenſoriá gravitate damnaret. Quis ergo miretur his moribus, virtute, militiá, victorem Popul. Romanum fuiſſe? unoque bello Tarentino intra quadriennium maximam partem Italiæ, fortiſſimas gentes, opulentiſſimas urbes, uberrimaſque regiones in deditionem redegiſſe? Aut quid adeò fidem

ſuperet, quàm ſi principia belli cum exitu conferantur? Victor primo prælio Pyrrhus, totam trementem Italiam, Campaniam, Lirim, Fregellaſque populatus, propè captam urbem Præneſtina arce proſpexit, & à vigeſimo lapide oculos trepidæ civitatis fumo, ac pulvere implevit. Eodem poſteà bis exuto caſtris, bis ſaucio, & in Græciam ſuam trans mare, ac terras fugato, pax, & quies, & tanta adeò de opulentiſſimis tot gentibus ſpolia, ut victoriam ſuam Roma non caperet. Nec enim ullus pulchrior in urbem, aut ſpecioſior triumphus intravit, cum ante hunc diem nihil niſi pecora Volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitium arma vidiſſet. Tùm ſi captivos adſpiceres, Moloſſi, Theſſali, Macedones, Bruttius, Apulus, atque Lucanus. Si pompas, aurum, purpuram, ſigna, tabulas, Tarentinaſque delicias? Sed nihil libentiùs Popul. Rom. aſpexit, quàm illas, quas timuerat cum turribus ſuis belluas, quæ non ſine ſenſu captivitatis ſummiſſis cervicibus victores equos ſequebantur.

CAP. XIX.

Bellum Picenum.

OMnis mox Italia pacem habuit. Qui enim poſt Tarentum auderent, niſi quòd ultrò perſequi ſocios hoſtium placuit. Domiti hinc Picentes, & caput gentis Aſculum, P. Sempronio duce, qui tremente inter prælium campo, Tellurem deam promiſſâ æde placavit.

CAP. XX.

Bellum Salentinum.

SAlentini Picentibus additi, caputque regionis Brunduſium inclyto portu M. Attilio duce: Et in hoc certamine victoriæ pretium, templum ſibi paſtoria Pales ultrò popoſcit.

CAP. XXI.

Bellum Vulſinienſe.

POſtremi Italicorum in fide manſere Vulſini opulentiſſimi Etruſcorum, implorantes opem adversùs ſervos quondam ſuos, qui libertatem à domitis datam, in ipſos erexerant, translatáque in ſe Repub. dominabantur. Sed hi quoque duce Fabio Gurgite pœnas dederunt.

CAP. XXII.

De Seditionibus.

HÆc eſt ſecunda ætas Popul. Romani, & quaſi adoleſcentia, quæ maximè viruit, & quodam flore virtutis exarſit, ac ferbuit. Ita, quæ inerat, quædam adhuc ex paſtoribus feritas, quiddam ſpirabat indomitum. Indè eſt, quod exercitus Poſthumium Imperatorem inficiantem, quas promiſerat prædas, factá in caſtris ſeditione lapidavit: Quòd ſub Appio Claudio noluit vincere hoſtem, cum poſſet.

Quòd duce Volerone, detrectantibus pleriſque militiam, fracti Conſulis faſces. Indè, quòd clariſſimos Principes, quòd adverſarentur voluntati ſuæ, exſulatione mulctavit: ut Coriolanum colere agros jubentem. Nec minùs ille ferociter injuriam armis vindicaſſet, niſi quòd jam inferentem ſigna filium mater Veturia lachrymis ſuis exarmavit. Ut ipſum Camillum, quòd iniquè inter plebem, & exercitum diviſiſſe Vejentem prædam videretur. Sed hic melior obſeſſis in captâ urbe conſuluit: & mox ſupplices de hoſte Gallo vindicavit. Cum Senatu quoque de æquo, bonoque certatum eſt: adeò ut relictis ſedibus ſolitudinem, & interitum patriæ ſuæ minarentur.

CAP. XXIII.

Prima Urbis diſcordia.

PRima diſcordia ob impotentiam fœneratorum, quibus in terga quoque ſerviliter ſævientibus, in Sacrum montem plebs armata ſeceſſit, ægrèque, nec niſi Tribunos plebis impetraſſet, Menenii Agrippæ facundi, & ſapientis viri auctoritate revocata eſt. Extat orationis antiquæ ſatis efficax ad concordiam fabula, qua diſſenſiſſe inter ſe quondam humanos artus dicitur, quòd omnibus opere fungentibus, ſolus venter immunis ageret: deindè moribundos à ſejunctione rediiſſe in gratiam, quando ſenſiſſent, quòd ejus operá redactis in ſanguinem cibis irrigarentur.

CAP. XXIV.

Secunda Urbis diſcordia.

SEcundam in urbe mediá decemviratus libido conflavit. Allatas à Græcia leges, decem principes lecti, jubente populo conſcripſerant, ordinataque erat in duodecim tabulis tota juſtitia: cum tamen traditos faſces regio quodam furore retinebat. Ante cæteros Appius Claudius eò inſolentiæ elatus eſt, ut ingenuam virginem ſtupro deſtinaret, oblitus & Lucretiæ, & regum, & juris, quod ipſe compoſuerat. Itaque cum oppreſſam judicio filiam, trahi in ſervitutem videret Virginius pater, nihil cunctatus, in medio foro manu ſuá interfecit, admotiſque ſignis commilitonum, totam eam dominationem obſeſſam armis, in carcerem & catenas ab Aventino monte detraxit.

CAP. XXV.

Tertia Urbis diſcordia.

TErtiam ſeditionem excitavit matrimoniorum dignitas, ut plebeji cum patriciis jungerentur, qui tumultus in monte Janiculo, duce Canulejo Tribuno plebis, exarſit.

CAP. XXVI.

Quarta Urbis diſcordia.

QUartam honorum cupido, ut plebeji quoque magiſtratus crearentur. Fabius Ambu-

Ambuſtus duarum pater, alteram Sulpicio patricii ſanguinis dederat, alteram plebejo Stoloni. Qui, quòd uxor ejus ad lictoriæ virgæ ſonum ignotum penatibus ſuis expaverat, & à ſorore ſatis inſolenter irriſa eſſet, injuriam non tulit. Itaque nactus tribunatum, honorum, & magiſtratuum conſortium quamvis invito Senatu extorſit. Verùm in his ipſis ſeditionibus Principem Populum non immeritò ſuſpexeris; ſiquidem nunc libertatem, nunc pudicitiam, tum natalium dignitatem, honorum decora, & inſignia vindicavit. Interque omnia hæc nullius acrior cuſtos, quàm libertatis fuit: nulláque in pretium ejus potuit largitione corrumpi, cum ut in magno, & in dies majori populo, interim pernicioſi cives exiſterent. Sp. Caſſium Agrariâ lege; Melium largitione ſuſpectum Regiæ Dominationis, præſenti morte mulctavit. Ac de Spurio quidem ſupplicium pater ipſius ſumpſit: hunc Quinctii Dictatoris Imperio in medio foro Magiſter equitum Servilius Ahala confodit. Manlium verò Capitolii vindicem, quia pleroſque debitorum liberaverat, altiùs ſe, & inciviliùs efferentem, ab illa, quam defenderat, arce dejecit. Talis domi, ac foris, talis pace, belloque populus Romanus, fretum illud adoleſcentiæ, id eſt, ſecundam Imperii ætatem habuit, in qua totam inter Alpes, fretumque Italiam armis ſubegit.

L. FLORI
HISTORIARUM
LIBER II.

CAP. I.

DOmitá, ſubactáque Italiá, Pop. Romanus propè quingenteſimum annum agens, cum boná fide adoleviſſet, ſi quod eſt robur, ſi qua juventus, tum ille verè robuſtus, & juvenis, & par orbi terrarum eſſe cœpit. Itaque (mirum, & incredibile dictu) qui propè quingentis annis domi luctatus eſt (adeò difficile fuerat dare Italiæ caput) his CC. annis, qui ſequuntur, Africam, Europam, Aſiam, totum denique orbem terrarum bellis, victoriiſque peragravit.

CAP. II.

Primum bellum Punicum.

IGitur victor Italiæ Populus cum à terra fretum uſque veniſſet, more ignis, qui obvias populatus incendio ſylvas, interveniente flumine abrumpitur: pauliſper ſubſtitit. Mox

[illegible]
[illegible] & ad cogn[illegible]
[illegible] videretur. Se[illegible]
[illegible] [illegible]bus fatis, nec [illegible]
[illegible] impotentia, [illegible]
[illegible] Me[illegible] quereretur. A[illegible]
[illegible] Romanus, ita Pœnus Sicili[illegible]
[illegible] tempore paribus uterque votis,
[illegible] imperium orbis agitabat. Igitur
[illegible], re autem ſolli[illegible]
[illegible] terreret novitas r[illegible]
[illegible] virtute fiducia eſt) *ille rud*[illegible]
[illegible] Populus, vereque terreſtris,
[illegible] intereſſe virtutis, equis, an n[illegible]
[illegible] an mari dimicaretur. Appio
[illegible] primum fretum *ingreſſus eſt*
[illegible] *monſtris*, *æſtuque violent*[illegible]
[illegible] *non eſt exterritus, quin ipſam ill*[illegible]
[illegible]*entiam* pro munere am[illegible]

Longè illis plus nauticæ artis, detorquere remos, & ludificari fugá roſtra. Injectæ enim ferreæ manus, machinæque aliæ, ante certamen multùm ab hoſte deriſæ: coactique hoſtes quaſi in ſolido decernere. Victor ergò apud Liparas, merſá, & fugatá hoſtium claſſe, primùm illum maritimum egit triumphum. Cujus quod gaudium fuit? cum Duilius Imperator non contentus unius diei triumpho, per vitam omnem, ubi à cœna rediret, prælucere funalia, & præcinere ſibi tibias juſſit, quaſi quotidie triumpharit. Pro tanta victoria levie hujus prælii damnum fuit. Alter Conſulum interceptus Cn. Cornelius Aſina, qui ſimulato colloquio evocatus, atque oppreſſus fuit, perfidiæ Punicæ documentum. Calatino Dictatore, ferè omnia præſidia Pœnorum Agrigento, Drepano, Panormo, Eryce, Lilybeo detraxit. Trepidatum eſt ſemel circa Camarinenſium ſaltum; ſed eximiá virtute Calpurnii Flammæ tribuni militum evaſimus, qui lectá CCC. manu, infeſtum, & infeſſum ab hoſtibus tumulum occupavit, adeòque moratus hoſtes, dum exercitus omnis evaderet: ac ſic pulcherrimo exitu, Thermopylarum, & Leonidæ famam adæquavit. Hoc illuſtrior noſter, quod expeditioni tantæ ſuperfuit, & ſupervixit, licèt nihil ſcripſerit ſanguine. L. Cornelio Scipione, cum jam Sicilia ſuburbana eſſet Populi Romani Provincia, ſerpente latiùs bello, in Sardiniam, annexamque ei Corſicam tranſit, ubi, & ſic Caralæ urbis excidio incolas terruit, adeòque omnes terrá, marique Pœnos expugnavit, ut jam victoriæ nihil niſi Africa ipſa reſtaret. M. Attilio Regulo Duce jam in Africam navigabat bellum.

Nec

Nec deerant, qui ipſo Punici maris nomine, ac terrore deficerent, augente inſuper Tribuno Mannio metum: in quem, niſi paruiſſet, ſecuri diſtrictâ Imperator, metu mortis navigandi fecit audaciam: mox ventis, remiſque properatum eſt: tantuſque terror hoſtici adventus Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur. Prima belli præmium fuit civitas Clypea. Prima enim à Punico littore, quaſi arx, & ſpecula procurrit: & hæc, & CCC. amplius caſtella vaſtata ſunt. Nec cum hominibus modò, ſed cum monſtris quoque dimicatum eſt, cum quaſi in vindictam Africæ nata miræ magnitudinis ſerpens, poſita apud Bagradam caſtra vexaret. Sed omnium victor Regulus, cum terrorem nominis ſui latè circumtuliſſet, cumque magnam vim juventutis, duceſque ipſos aut cæcidiſſet, aut haberet in vinculis, claſſemque ingenti præda onuſtam, & triumpho gravem in urbem præmiſiſſet, etiam ipſam caput belli Carthaginem urgebat obſidione, ipſiſque portis inhærebat. Hìc paulùm circumacta fortuna eſt, tantum, ut plura eſſent Romanæ urbis inſignia, cujus ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Nam converſis ad externa auxilia hoſtibus, cum Xantippum illis ducem Lacedæmon miſiſſet, à viro militiæ peritiſſimo vincimur, cum fœdâ clade, Romaniſque uſu incognitâ, vivus in manus hoſtium venit fortiſſimus Imperator. Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere fractus eſt, nec legatione ſuſceptâ. Quippe diverſa, quàm hoſtes, mandaverant, *cenſuit, ne pax fieret, ne commutatio captivorum reciperetur*. Sed nec illo voluntario ad

hoſtes

hoſtes ſuos reditu : nec ultimo ſive carceris, ſeu crucis ſupplicio deformata majeſtas. Immò his omnibus admirabilior, quid aliud, quàm victus de victoribus, quia Carthago non ceſſerat, de fortuná triumphavit? Populus autem Romanus multò acrior, infeſtiorque pro ultione Reguli, quàm pro victoria fuit. Metello igitur Conſule, ſpirantibus altiùs Pœnis, & reverſo in Siciliam bello, apud Panormum ſic hoſtes cæcidit, ut ne ampliùs ea in inſula concitaretur. Argumentum ingentis victoriæ, centum circiter elephantorum captivitas : ſic quoque magna præda, ſi gregem illum non bello, ſed venatione cæpiſſet. P. Claudio Conſule, non ab hoſtibus, ſed à diis ipſis ſuperatus eſt, quorum auſpicia contempſerat, ibi ſtatim claſſe demersá, ubi ille præcipitari pullos juſſerat, quòd pugnare ab his vetaretur. M. Fabio Buteone Conſule, claſſem hoſtium in Africo mari apud Ægimurum jam in Italiam ultrò navigantem cæcidit: quantus ò tum triumphus tempeſtate intercidit, cum opulentá prædá claſſis adverſis acta ventis, naufragio ſuo Africam, & Syrtes, omnium imperia gentium, inſularum littora implevit. Magna clades, ſed non ſine aliqua principis Populi dignitate, interceptam tempeſtate victoriam, & triumphum periiſſe naufragio. Et tamen cum Punicæ prædæ omnibus promontoriis, inſuliſque alliſæ fluitarent; Populus Romanus triumphavit. Lutatio Catulo Conſule, tandem bello finis impoſitus apud inſulas, quibus nomen Ægates : nec major alia in mari pugna, quippe commeatibus, exercitu, propugnaculis, armis gravis hoſtium claſſis, & in ea quaſi tota Carthago, quod

quod ipſum exitio fuit : Romana claſſis prompta, levis, expedita, & quodam genere caſtrenſis, ad ſimilitudinem pugnæ equeſtris, ſic remis; quaſi habenis agebatur : & in hos, vel in illos ictus mobilia roſtra, ſpeciem viventium præferebant. Itaque momento temporis laceratæ hoſtium rates, totum inter Siciliam, Sardiniamque pelagus naufragio ſuo operuerunt. Tanta denique fuit illa victoria, ut de excidendis hoſtium mœnibus non quæreretur. Supervacuum viſum eſt in arcem, muroſque ſævire, cum jam in mari eſſet deleta Carthago.

CAP. III.

Bellum Liguſtinum.

PEracto Punico bello ſecuta eſt brevis ſane
& quaſi ad recipiendum ſpiritum requies
Argumentumque pacis, & bonâ fide ceſſantiu
armorum, tunc primum poſt Numam cla
ſit porta Jani, ſed ſtatim, ac ſine mora pa
Quippe jam Ligures, jam Inſubres Galli
non, & Illyrici laceſſebant, ſic de-ſub Alpi
id eſt de-ſub ipſis Italiæ faucibus, gente
quodam aſſiduè incitante, ne rubigine
ſitum arma ſentirent : denique ita quot
& quaſi domeſtici hoſtes tirocinia mil
buebant : nec aliter utráque gente, q
cote quadam Populus Romanus f
virtutis acuebat. Ligures imis Al
adhærentes, inter Varum, & Macra
implicitos dumis ſylveſtribus, maj
labor erat invenire, quàm vinc
locis, & fugâ, durum, atque

occaſione magis latrocinia, quàm bella faciebat. Itaque cum diù, multùmque eluderent, ſaltu, viis, latebris, Deceates, Oxybii, Euburiates, Ingauni, tandem Fulvius latebras eorum ignibus ſepſit, Bœbius in plana deduxit. Poſthumius ita exarmavit, ut vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur.

CAP. IV.

Bellum Gallicum.

GAllis Inſubribus, & his accolis Alpium, animi ferarum, corpora plùs, quàm humana erant. Sed experimento deprehenſum eſt: quod ſicut primus impetus eis major, quàm virorum eſt, ita ſequens minor, quàm fœminarum. Alpina corpora humenti Cœlo educata, habent quiddam ſimile cum nivibus ſuis, quæ mox ut caluere pugná, ſtatim in ſudorem eunt, & levi motu, quaſi ſole laxantur. Hi ſæpè, & aliàs, ſed Britomaro Duce non priùs ſoluturos ſe baltheo, quàm Capitolium aſcendiſſent, juraverant. Factum eſt. Victos enim Æmilius in Capitolio diſcinxit. Mox Aſtrionico Duce vovere de noſtrorum militum prædá Marti ſuo torquem, Intercæpit Jupiter votum: nam de torquibus eorum aureum trophæum Jovi Flaminius erexit. Virdumaro rege Romana arma Vulcano promiſerant: aliorsùm vota ceciderunt. Occiſo enim Rege, Marcellus tertia poſt Romulum patrem Feretrio Jovi opima ſuſpendit.

CAP. V.

Bellum Illyricum.

ILlyrici, ſeù Liburni ſub extremis Al
radicibus agunt inter Arſiam, Titiu
flumen, longiſſimè per totum Adriatici
littus effuſi. Hi regnante Teuta mulier
pulationibus non contenti, licentiæ ſcel
diderunt. Legatos quippe noſtros, ol
quæ deliquerant, jure agentes, nec g
quidem, ſed ut victimas, ſecuri percut
præfectos navium igne comburunt: idque
indignius foret, mulier imperabat. I
Cn. Fulvio Centumalo Duce latè doma
Strictæ in principum colla ſecures, legat
manibus litavere.

CAP. VI.

Bellum Punicum ſecundum.

POſt primum Punicum bellum vix quae
nis requies. Ecce alterum bellum
quidem ſpatio (nec enim amplius, quàm
& decem annos habet) ſed adeò cladi
trocitate terribilius, ut ſi quis conferat d
utriuſque populi: ſimilior victo ſit pop
qui vicerat. Pudebat nobilem populum
to mari, raptis inſulis, dare tributa, quæ
conſueverat. Hinc ultionem puer Ann
aram patri juraverat: nec remorabatu
tur in cauſſam belli Saguntus deleta eſt
Hiſpaniæ civitas & opulenta, fidei

Romanos magnum quidem, ſed triſte monumentum; quam in libertate communi fœdere exceptam. Annibal cauſſas novorum motuum quærens; & ſuis, & ipſorum manibus evertit, ut Italiam ſibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio eſt. Itaque ad auditum ſociæ civitatis obſidium, memores icti cum Pœnis quoque fęderis, non ſtatim ad arma procurrunt, dum priùs more legitimo queri malunt. Interim jam novem menſibus feſſi fame, machinis, ferro, versâ denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum, tùm deſuper ſe, ſuoſque cum omnibus opibus ſuis ferro, & igne corrumpunt. Hujus tantæ cladis author Annibal poſcitur. Tergiverſantibus Pœnis, dux legationis Romanorum. Quæ, inquit, mora eſt? Fabius: In hoc ego ſinu bellum affero, & pacem: utrum eligitis, utrum placet, ſumite, cumque ſucclamatum eſſet, utrum vellet, daret, bellum igitur, inquit, accipite; & excuſſo in media curia togæ gremio, non ſine horrore, quaſi planè ſinu bellum ferret, effudit. Similis exitus belli initio fuit. Nam quaſi has miſerias ſibi Saguntinorum ultimæ diræ in illo publico parricidio, incendioque mandaſſent, ita manibus eorum, vaſtatione Italiæ, captivitate Africæ, ducum & regum, qui id geſſere bellum, exitio parentatum eſt. Igitur ubi ſemel ſe in Hiſpania movit illa gravis, & luctuoſa Punici belli vis, atque tempeſtas, deſtinatumque Romanis jam diù fulmen Saguntino igne conflavit, ſtatim quodam impetu rapta, medias perfregit Alpes, & in Italiam ab illis fabuloſæ altitudinis nivibus, velut cœlo miſſa deſcendit. Ac primi quidem impetus turbo inter

Pa-

Padum, & Ticinum valido ſtatim fragi
tonuit. Tunc Scipione Duce fuſus exe:
ſaucius & ipſe veniſſet in hoſtium mai
penator, niſi protectum patrem præt
admodum filius ab ipſa morte rapuiſſet
erat Scipio, qui in exitium Africæ creſ
gnomen ex malis ejus habiturus. Tici
bia ſuccedit. Hic ſecunda belli Punici p
deſævit Sempronio Conſule. Tunc cal
hoſtes frigidum, & nivalem nacti diem,
ignibus priùs, oleoque foviſſent, (h
dictu) homines à meridie & ſole ven
noſtrá nos hyeme vicerunt. Traſimen
tertium fulmen Annibalis, Imperatore
nio. Ibi quoque ars nova Punicæ fr
Quippe nebula lacus, paluſtribuſque v
tectus eques, terga ſubitò pugnantium i
Nec de diis poſſumus queri. Imminen
merario Duci cladem prædixerant inſ
ſignis examina, & aquilæ prodire noler
comiſſam aciem ſecutus ingens terræ t
niſi illum horrorem ſoli equitum, viro
diſcurſus, & mota vehementiùs arma fe
Quartum, id eſt, penè ultimum vulnus I
Cannæ, ignobilis Apuliæ vicus, ſed ma
ne cladis emerſit, & XL. millium cæ
nobilitas. Ibi in exitium infelicis ex
dux terra, cœlum, dies, tota deniqu
natura conſenſit. Siquidem non cont
mulatis transfugis Annibal, qui mox t
gnantium ceciderant, inſuper callidiſſi
perator, patentibus in campis obſerv
ingenio, quod, & ſol ibi accerrimus,
mus pulvis, & Eurus ab oriente ſemp
ad conſtitutum flaret, ita inſtruxit ac

Romanis adverſus hæc omnia obverſis ſecundum cœlum tenens, vento, pulvere, ſole pugnaret. Itaque duo maximi exercitus cæſi ad hoſtium ſacietatem, donec Annibal diceret militi ſuo; Parce ferro. Ducum effugit alter, alter occiſus eſt, dubium, uter majore animo. Paulum puduit, Varro non deſperavit. Documenta cladis cruentus aliquamdiù Aufidus. Pons de cadaveribus juſſu Ducis factus in torrente Gello. Modii duo annulorum Carthaginem miſſi, dignitaſque equeſtris taxata menſura. Dubium deinde non erat, quin ultimum illum diem habitura fuerit Roma, quintumque intra diem epulari Annibal in Capitolio potuerit, ſi (quod Pœnum illum dixiſſe Maharbalem Bomilcaris ferunt.) Annibal quemadmodum ſciret vincere, ſicuti victoria ſciſſet. Tùm quidem illum (ut dici vulgò ſolet) aut fatum urbis imperaturæ, aut ipſius mens mala, & averſi à Carthagine dii, in diverſum abſtulerunt: cum victoriá poſſet uti, frui maluit, relictáque Romá, Campaniam, Tarentumque peragrare; ubi mox, & ipſe, & exercitus ardor elanguit, adeò ut verum dictum ſit, Capuam Annibali Cannas fuiſſe. Siquidem invictum Alpibus, indomitum armis, Campaniæ (quis crederet?) ſolæ, & tepentes fontibus Bajæ ſubegerunt. Interim reſpirare Romanus, & quaſi ab inferis emergere. Arma non erant, detracta ſunt templis. Deerat juventus, in ſacramentum militiæ liberata ſervitia. Egebant ærario, opes ſuas libens Senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis, cingulis, atque annulis erat, quidquam ſibi auri reliquere. Eques ſecutus exemplum, imitatæque equitem

tem tribus, denique vix ſuffecere tabulæ; ſcribarum manus: Lævino, Marcelloque C ſulibus, cum privatæ opes in publicum d rentur. Quid autem in eligendis magiſtrat quæ centuriarum ſapientia? cum juniores nioribus conſilium de creandis Conſulibu tivere? Quippe adversùs hoſtem toties v rem, tam callidum, non virtute tantùm, ſed etiam pugnare conſiliis oportebat. Prim deuntis, & (ut ſic dixerim,) reviviſcentis perii ſpes Fabius fuit, qui novam de Anni victoriam commentus eſt, non velle pugn Hinc illi cognomen novum, & Reipub. ſal re, Cunctator. Hinc illud ex populo, ut In rii ſcutum vocaretur. Itaque per Samnium tum, per Falernos, Gauranoſque ſaltus ſic ceravit Annibalem, ut qui frangi virtute poterat, morâ comminueretur. Inde Clau Marcello Duce etiam congredi auſus eſt; minùs venit, & pepulit è Campania ſua ab obſidione Nolæ urbis excuſſit. Auſu Sempronio Graccho Duce per Lucaniam qui, & premere terga cedentis: quamvis t (ô pudor!) manu ſervili pugnaret. N hucuſque tot mala compulerant, ſed libert donati, fecerant de ſervitute Romanos. horribilem in tot adverſis fiduciam! ô ſin larem animum, ac ſpiritum Populi Roma tam arctis, afflictiſque rebus cum de Italia dubitaret, auſus eſt tamen in diverſa reſpi re; cumque hoſtes in jugulo per Campania Apuliamque volitarent, mediamque jam Italia Africam facerent, eodem tempore, [illegible] ſuſtinebat, & in Siciliam, Sardinia [illegible], diverſa per terrarum orbem

ma mittebat. Sicilia mandata Marcello, nec diù reſtitit. Tota enim inſula in uná urbe ſuperata eſt. Grande illud, & ante id tempus invictum caput Syracuſæ, quamvis Archimedis ingenio defenderetur, aliquando ceſſerunt. Longè illi triplex murus, totidemque arces, portus ille marmoreus, & fons celebratus Arethuſæ, quid hactenùs profuere, niſi ut pulchritudini victæ urbis parceretur? Sardiniam Gracchus arripuit: nihil illi gentium feritas, Inſanorumque (nam ſic vocantur) immanitas montium profuere. Sævitum in urbes, urbemque urbium Caralim, ut gens contumax, viliſque mortis, ſaltem deſiderio patrii ſoli domaretur. In Hiſpaniam miſſi Gnæus, & Publius Scipiones, totam Pœnis eripuerant ſpem; ſed inſidiis Punicæ fraudis oppreſſi rursùs amiſerunt. Magnis quidem illi præliis cum Punicas opes cæcidiſſent: ſed Punicæ inſidiæ alterum ferro caſtrametantem, alterum cum evaſiſſet in turrim, cinctum facibus oppreſſerunt. Igitur in ultionem patris, ac patrui miſſus cum exercitu Scipio cui tam grande de Africa cognomen fata decreverant, bellatricem illam, viris, armiſque nobilem Hiſpaniam, illam ſeminarium hoſtilis exercitus, illam Annibalis eruditricem (incredibile dictu) totam à Pyrenæis montibus in Herculis columnas, & Oceanum recuperavit, neſcias citiùs, an faciliùs; quàm velociter, quatuor anni fatentur: quàm facilè, vel una civitas probat, eodem quippe, quo obſceſſa eſt die, capta eſt, omenque Africanæ victoriæ fuit, quod tam facilè capta eſt Hiſpania Carthago. Certum eſt tamen ad profligandam provinciam maximè

ximè profeciſſe ſingularem Ducis ſanctitatem ;
quippe qui captivos pueros, puellaſque præci-
puæ pulchritudinis barbaris reſtituerit, ne in
conſpectum quidem ſuum paſſus adduci, ne
quid de virginitatis integritate delibaſſe ſal-
tem, vel oculis videretur. Hæc inter diverſa
terrarum, Populus Romanus: nec ideò tamen
Italiæ viſceribus inhærentem ſummovere po-
terat Annibalem. Pleraque ad hoſtem deſece-
rant,& dux acerrimus contra Romanos Italicis
quoque viribus utebatur. Jam tamen eum
pleriſque oppidis, & regionibus excuſſeramus.
Tarentus ad nos redierat. Jam Capua,ſedes &
domus & patria altera Annibalis tenebatur
cujus amiſſio tantum Pœno Duci dolorem de
dit, ut indè totis viribus in Romam converte
retur. O populum dignum orbis Imperio, d
gnum omnium favore, & admiratione hon
num, ac deorum! compulſus ad ultimos n
tus, ab incœpto non deſtitit, & de ſuá urbe ſ
licitus, Capuam tamen non omiſit, ſed pa
exercitus ſub Appio Conſule relictá, pa
Flaccum in urbem ſecutá,abſens ſimul,præſ
que pugnabat. Quid ergo miramur? Mov
caſtra à tertio lapide Annibali iterùm
Deos, Deos inquam (nec fateri pudebit)
tiſſe. Tanta enim ad ſingulos illius moti
imbrium effuſa eſt: tanta ventorum viol
coorta, ut divinitùs hoſtem ſummoveri,
cœlo, ſed ab urbis ipſius mœnibus, & Ca
videretur. Itaque fugit, & ceſſit,& in ul
ſe Italiæ recepit ſinum,cum urbem tantù
adortam reliquiſſet. Parva res dictu,
magnanimitatem Populi Romani prol
ſatis efficax, quòd illis ipſis, quibus d

tur, diebus ager, quem Annibal caſtris inſederat, venalis Romæ fuit, haſtæque ſubjectus invenit emptorem. Voluit Annibal contra fiduciam imitari, ſubjecitque argentarias urbis tabernas, nec ſector inventus eſt: ut ſcias etiam præſagia fatis fuiſſe. Nihil actum erat tanta virtute, tanto favore deorſum. Siquidem ab Hiſpania Aſdrubal frater Annibalis cum exercitu novo, novis viribus, nová belli mole veniebat. Actum erat procul dubio, ſi vir ille ſe cum fratre junxiſſet: ſed hunc quoque caſtrametantem Claudius Nero cum Livio Salinatore debellat. Nero in ultimo Italiæ angulo ſummovebat Annibalem, Livius in diverſiſſimam partem, id eſt in ipſas naſcentis Italiæ fauces ſigna converterat, tanto, id eſt, omni, quà longiſſima Italia, ſolo interjacente. Quo conſilio, qua celeritate Conſules caſtra conjunxerint, inopinanterque hoſtem collatis ſignis compreſſerint, neque id fieri Annibal ſenſerit, difficile dictu eſt: certè Annibal re cognitá, cum projectum fratris caput ad ſua caſtra vidiſſet: Agnoſco, inquit, infelicitatem Carthaginis. Hæc fuit illius viri, non ſine præſagio quodam fati imminentis, prima confeſſio. Jam certum erat Annibalem etiam ipſius confeſſione poſſe vinci. Sed tot rerum proſperarum fiduciá plenus Popul. Roman. magni æſtimabat aſperrimum hoſtem in ſua Africa debellare. Duce igitur Scipione in ipſam Africam totá mole converſus, imitari cœpit Annibalem, & Italiæ ſuæ clades in Africa vindicare. Quas ille (dii boni) Aſdrubalis copias? quos Syphacis exercitus fudit? Quæ, quantaque utriuſque caſtra facibus illatis uná nocte delevit.

vit. Denique jam non à tertio lapide, ſed ipſas Carthaginis portas obſidione quatiebat, ſic factum eſt, ut inhærentem, atque incubantem Italiæ extorqueret Annibalem. Non fuit major ſub Imperio Romano dies, quàm ille, cum duo omnium, & anteà, & poſteà ducum maximi, ille Italiæ, hic Hiſpaniæ victor, collatis cominùs ſignis direxere aciem. Sed & colloquium fuit inter ipſos de legibus pacis. Steterunt diù mutuá admiratione defixi: ubi de pace non convenit, ſigna cecinere. Conſtat utriuſque confeſſione, nec meliùs inſtrui aciem, nec acriús potuiſſe pugnari. Hoc Scipio de Annibalis, Annibal de Scipionis exercitu prædicaverunt. Sed tamen Annibal ceſſit, præmiumque victoriæ Africa fuit, & ſecutus Africam terrarum orbis.

CAP. VII.

Bellum Macedonicum primum, ſive Philippicum.

POſt Carthaginem vinci neminem puduit. Secutæ ſunt ſtatim Africam gentes, Macedonia, Græcia, Syria, cæteraque omnia quodam quaſi æſtu, & torrente fortunæ. Sed primi omnium Macedones, affectator quendam Imperii populus. Itaque quamvis tunc Philippus Regno præſideret, Romani tamen dimicare ſibi cum rege Alexandro videbantur. Macedonicum bellum nomine amplius, quàm expectatione gentis fuit. Cauſſa cœpit à fœder Philippi, quo Rex jam pridem dominantem Italia Annibalem ſibi ſociaverat: poſteà c vit, implorantibus Athenis auxilium coi

Re

Regis injurias, cum ille ultra jus victoriæ, in templa, aras, & ſepulchra ipſa ſæviret. Placuit Senatui opem tantis ferre ſupplicibus. Quippe jam gentium Reges, Duces, populi, nationes, præſidia ſibi ab hac urbe petebant. Primò igitur Lævino Conſule Popul. Romanus Jonium mare ingreſſus, tota Græciæ littora veluti triumphanti claſſe peragravit. Spolia quippe Siciliæ, Hiſpaniæ, Sardiniæ, Africæ præferebat. Et manifeſtam victoriam nata in prætoria puppe laurus pollicebatur. Aderat ſpontè in auxilium Attalus Rex Pergamorum. Aderant Rhodii nauticus Populus, quibus à mari, Conſul à terris omnia equis, viriſque quatiebat. Bis victus Rex, bis fugatus, bis exutus caſtris, cum tamen nihil terribilius Macedonibus fuit ipſo vulnerum aſpectu, quæ non ſpiculis, neque ſagittis, nec ullo Græculo ferro, ſed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis, ultra mortem patebant. Enim verò Flaminio Duce invios anteà Chaonum montes, Pindumque amnem per abrupta vadentem, & ipſa Macedoniæ clauſtra penetravimus. Introiſſe, victoriæ fuit. Nam poſteà nunquam auſus congredi Rex ad tumulos, quos Cynoſcephalas vocant, uno, ac ne hoc quidem juſto prælio opprimitur: & illi quidem Conſul pacem dedit, Regnumque conceſſit. Mox ne quid eſſet hoſtile, Thebas, & Eubœam, & graſſantem ſub Nabide ſuo Lacedæmona compeſcuit. Græciæ verò veterem ſtatum reddidit, ut legibus viveret ſuis, & avitâ libertate frueretur. Quæ gaudia, quæ vociferationes fuerunt? Cum hoc forte Nemeæ in theatro Quinquennalibus ludis à præcone caneretur, quo certavere plauſu

ſu? quid florum in Conſulem profuderu
iterùm, iterùmque præconem repetere
vocem jubebant, qua libertas Achaj
nunciabatur: nec aliter illá Conſulari ſ
tiá, quàm modulatiſſimo aliquo tibiaru
fidium cantu, fruebantur.

CAP. VIII.

Bellum Syriacum Regis Antiochi.

MAcedoniam ſtatim, & Regem Phil
Antiochus excepit, quodam caſu
induſtriá, ſic adgubernante fortuná, ut
admodum ab Africa in Europam, ſic ab
pa in Aſiam, ultrò ſe ſuggerentibus ca
Imperium procederet, & cum terrarum
ſitu, ipſe ordo victoriarum navigaret.
aliud formidoloſius famá bellum fuit. Q
cum Perſas, & Orientem, Xerxem, atq
rium cogitarent; quando perfoſſi invii
tes, quando velis opertum mare nunciar
Ad hos cœleſtes minæ territabant, cum h
re continuo Cumanus Apollo ſudaret. S
faventis Aſiæ ſuæ numinis timor erat. N
nè viris, opibus, armiſque quicquam cop
Syriá; ſed in manus tam ignavi Regis in
rant; ut nihil fuerit in Antiocho ſpeci
quàm quòd à Romanis victus eſt. Imp
Regem in id bellum, illinc Thoas Ætolia
ceps, inhonoratam apud Romanos qu
adverſùs Macedones militiæ ſuæ ſociet
hinc Annibal, qui in Africa victus, prof
& pacis impatiens, hoſtem Popul. Rom.
orbe quærebat. Et quod illud fuiſſet

lum, ſi ſe conſiliis ejus Rex tradidiſſet? ſi Aſiæ viribus uſus fuiſſet miſer Annibal? Sed Rex ſuis opibus, & nomine regio fretus, ſatis habuit bellum movere. Europa jam dubio procul jure ad Romanos pertinebat. Hic Lyſimachiam urbem in littore Tracio poſitam à majoribus ſuis Antiochus ut hæreditario jure repetebat. Hoc velut ſidere Aſiatici belli mota tempeſtas, & maximus regum conventus: fortiter indicto bello, cum ingenti ſtrepitu, ac tumultu moviſſet ex Aſia, occupatis ſtatim inſulis, Græciſque littoribus, otia, & luxus tanquam victor agitabat. Eubœam inſulam continenti adhærentem tenui freto; reciprocantibus aquis Euripus abſcidit. Hìc ille poſitis aureis, ſericiſque tentoriis ſub ipſo freti murmure cum inter fluenta tibiis, fidibuſque concineret, collatis undique, quamvis per hyemem, roſis, ne non aliquo ducem genere agere videretur, virginum, puerorumque delectus habebat. Talem ergò Regem jam ſuâ luxuriâ debellatum, Popul. Roman. M. Attilio Glabrione Conſule in inſula aggreſſus, ipſo ſtatim adventus ſui nuntio coegit ab inſula fugere. Tam præcipitem apud Thermopylas aſſecutus locum, CCC. Laconum ſpecioſâ cæde memorandum, ne ibi quidem fiduciâ loci reſiſtentem, mari, ac terrâ cedere coegit. Statìm & è veſtigio itur in Aſiam. Claſſis regia Polyxeni, Annibalique commiſſa, nam rex prælium, nec ſpectare poterat. Igitur duce Æmilio Regillo à remigantibus Rhodiis tota laceratur. Ne ſibi placeant Athenæ: in Antiocho vicimus Xerxem, in Æmilio Themiſtoclem æquavimus, Epheſiis Salamina penſavimus. Tùm Conſule Scipione,

cui frater ille modò victor Carthaginis Africanus voluntariá legatione aderat: debellari regem placet, & jam toto ceſſerat mari; ſed nos imus ulteriùs. Mæandrum ad amnem, montemque Sipylum caſtra ponuntur. Hìc rex, incredibile dictu, quibus àuxiliis, quibus copiis conſederat. Trecenta millia peditum, equitum, falcatorumque curruum non minor numerus. Elephantis ad hoc immenſæ magnitudinis, auro, purpurá, argento, & ſuo ebore fulgentibus, aciem utrique vallaverat. Sed hæc omnia præpedita magnitudine ſuá, ad hoc imbre, qui ſubitò ſuperfuſus, mirá felicitate Perſicos arcus corruperat. Primùm trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Victo, & ſupplici pacem, atque partem regni dari placuit, eò libentiùs, quòd tam facilè ceſſiſſet.

CAP. IX.

Bellum Ætolicum.

SYriaco bello ſucceſſit, ut debebat, Ætolicum. Victo quippe Antioco, Romanus faſces Aſiatici belli perſequebatur. Ergò Fulvio mandata ultio eſt. Hic protinus caput gentis Ambraciam, Regiam Pyrrhi machinis quatit. Secuta deditio. Aderant Ætolorum precibus Attici, Rhodii: & memineramus auxilii: ſic placuit ignoſcere. Serpſit tamen latiùs in proximos bellum, omnemque latè Cephaleniam, Zacynton, & quidquid inſularum in eo mari inter Ceraunios montes, jugumque *Maleum* Ætolici belli acceſſio fuerunt.

CAP. X.

Bellum Iſtricum.

ISTri ſequuntur Ætolos. Quippe bellantes eos nuper adjuverant: & initia pugnæ proſpera hoſti fuerunt, eademque exitii cauſſa. Nam cum Cn. Manlii caſtra cępiſſent, opimæque prædæ incubarent, epulantes, ac ludibundos pleroſque, ac ubi eſſent, præ poculis neſcientes, C. Claudius Pulcher invadit. Sic cum ſanguine, & ſpiritu malè partam revomuere victoriam. Ipſe Rex Æpulo equo impoſitus, cum ſubinde crapula, & capitis errore lapſaret, captum ſeſe vix: & ægrè, poſtquàm experrectus eſt, didicit.

CAP. XI.

Bellum Gallo-græcum.

GAllo-græciam quoque Syriaci belli ruina convoluit. Fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuiſſet cupidus triumphi Manlius, an eos viſos ſimulaverit, dubium: certè negatus eſt victori triumphus, quia cauſſam belli non approbavit Senatus. Cæterùm gens Gallogræcorum, ſicut ipſum nomen indicio eſt, mixta, & adulterata eſt: reliquiæ Gallorum, quibus Brenno duce vaſtaverant Græciam, mox Orientem ſequuti, in mediá Aſiæ parte etiam ſedere. Itaque ut frugum ſeminá mutato ſolo degenerant, ſic illa genuina feritas eorum Aſiaticá amœnitate mollita eſt.

Duobus itaque præliis fuſi, fugatique ſi quamvis ſub adventu hoſtis relictis ſedibu altiſſimos ſe montes recepiſſent, quos To bogi, Tectoſagæque jam inſederant. U que fundis, ſagittiſque acti, in perpetu pacem dediderunt. Sed alligati miraculo dum fuere, cum catenas morſibus, & ore taſſent, cum ſuffocandas invicem fauces buiſſent. Nam Orgiagentis regis uxor à turione ſtuprum paſſa, memorabili exe cuſtodiam evaſit, revulſumque militis c ad maritum ſuum retulit.

CAP. XII.

Bellum Macedonicum ſecundum, ſive Perſicum.

DUm aliæ, aliæque gentes Syriaci be quuntur ruinam, Macedonia ſe r erexit. Fortiſſimum populum memoria cordatio ſuæ nobilitatis agitabat & ſucce Philippo filius Perſes, qui ſemel in Perpe victam eſſe Macedoniam non putabat ex tis dignitate. Multò vehementiùs ſub ho cedones, quàm ſub patre conſurgunt. Q Thracas in vires ſuas traxerant. Atque i duſtriá Macedonum, viribus Thracum, plinam Macedonicam temperavere. Ac his conſilium ducis, qui ſitum regionum ſu de ſummo ſpeculatus Æmo, poſitis per ab caſtris ita Macedoniam ſuam armis, ferr vallaverat, ut non reliquiſſe aditum niſi à *lo venturis* hoſtibus videretur. Nam Q. *cio Philippo* Conſule eam provinciam

ſus Popul. Roman. exploratis diligenter acceſſibus, per Aſtrudem paludem, per acerbos, dubioſque tumulos & illa, quæ volucribus quoque videbantur invia, acceſſit: regemque ſecurum, & nihil tale metuentem, ſubitá belli irruptione terruit, cujus tanta trepidatio fuit, ut pecuniam omnem in mare juſſerit mergi, ne periret: claſſem cremari; ne incenderetur. Paulo Conſule cum majora, & crebra eſſent impoſita præſidia, per alias vias Macedonia depreſſa eſt, ſummá quidem arte & induſtria ducis, cum alia minatus, alia irrepſiſſet: cujus adventus ipſe eò terribilis regi fuit, ut intereſſe non auderet, ſed gerenda ducibus bella mandaverit. Abſens ergò victus fugit in maria, inſulamque Samothracem, fretus celebri religione, quaſi templa, & aræ poſſent defendere, quem nec montes ſui, nec arma potuiſſent. Nemo regum diutiùs amiſſæ fortunæ conſcientiam retinuit. Supplex cum ſcriberet ad Imperatorem, ab illo, quò confugerat, templo, nomenque epiſtolæ notaret ſuum, regem addidit. Sed nec reverentior captæ majeſtatis alius Paulo fuit. Cum in conſpectum veniſſet hoſtis, in templum recepit, & conviviis adhibuit, liberoſque admonuit ſuos, ut fortunam, cui tantùm liceret, revererentur. Inter pulcherrimos hunc quoque Popul. Rom. de Macedonia duxit, atque vidit triumphum: quippe cujus ſpectaculo triduum impleverit. Primus dies ſigna, tabulaſque, ſequens arma, pecuniaſque tranſvexit, tertius captivos, ipſumque regem attonitum adhuc, tanquam ſubito *malo* ſtupentem. Sed multò priùs gaudium *victoriæ* Populus Romanus, quàm epiſtola

victo.

victoris perceperat. Quippe eodem die, quo victus eſt Perſes in Macedonia, Romæ cognitum eſt: duo juvenes candidis equis apud Juturnæ lacum pulverem, & cruorem abluebant. Hi nunciavere, Caſtorem, & Pollucem fuiſſe, creditum vulgò, quòd gemini fuiſſent: interfuiſſe bello, quòd ſanguine maderent: à Macedonia venire, quod adhuc anhelarent.

CAP. XIII.

Bellum Illyricum.

MAcedonici belli contagio traxit Illirios. Ipſi quidem ut Romanum à tergo diſtringerent, à Perſe rege conducti pecunià militavere. Sine mora ab Anicio proprætore ſubiguntur. Scodram caput gentis deleſſe ſuffecit. Statim ſecuta deditio eſt. Denique hoc bellum ante finitum eſt, quàm geri Romæ nunciaretur.

CAP. XIV.

Bellum Macedonicum tertium cum Andriſco.

QUodam fato, quaſi ita conveniſſet int Pœnos, & Macedonas, ut tertio qu que vincerentur, eodem tempore utrique ma movere. Sed prior jugum excutit Mac do, aliquantò, quàm antè, gravior, dum co temnitur. Cauſſa belli propè erubeſcenda quippe regnum pariter, & bellum vir ultin *ſortis* Andriſcus invaſerat, dubium liber, ſer-

ſervus, mercenarius certè: ſed quia vulgò Philippus ex ſimilitudine oris, Pſeudophilippus vocabatur, regiam formam, regium nomen animo quoque regio implevit. Igitur dum hæc ipſa contemnit Populus Romanus, Inventio Prætore contentus, virum non Macedonicis modò, ſed Thraciæ quoque auxiliis ingentibus validum, temerè tentavit: inviƈtuſque non à veris regibus, ſed ab illo imaginario, & ſcenico rege ſuperatur: ſed Prætore Metello, amiſſum cum legione Prætorem, pleniſſimè ultus eſt. Nam, & Macedoniam ſervitute mulƈtavit, & ducem belli deditum, ab eo, ad quem confugerat, Traciæ Regulo, in urbem in catenis reduxit; hoc quoque illi in malis ſuis indulgente fortunâ, ut de eo populus Romanus quaſi de vero rege triumpharet.

CAP. XV.

Bellum Punicum tertium.

TErtium cum Africa bellum, & tempore exiguum fuit (nam quadriennio patratum eſt) & in comparatione priorum, minimum labore. Non enim tàm cum viris, quàm cum ipſa urbe pugnatum eſt: ſed planè maximo eventu, quippe eò tandem Carthago finita eſt. Atque ſi quis trium temporum momenta conſideret, primò commiſum eſt bellum, profligatum ſecundò, tertiò verò confeƈtum eſt. Sed hujus cauſſa belli, quod contra fœderis legem adverſus Numidas quidem ſemel paraſſet claſſem, & exercitum; frequens au-

tem Maſſiniſſæ fines territaret. Sed huic bono, ſocioque regi favebatur. Cum bellum ſederet, de belli fine tractatum eſt. Cato inexpiabili odio delendam eſſe Carthaginem, & cum de alio conſuleretur, pronunciabat Scipio Naſica ſervandam, ne metu ablato æmulæ urbis luxuriari felicitas urbis inciperet. Medium Senatus elegit, ut urbs tantùm loco moveretur. Nihil enim ſpecioſius videbatur, quàm eſſe Carthaginem, quæ non timeretur. Igitur Manilio, Cenſorinoque Conſulibus, Populus Romanus aggreſſus Carthaginem, ſpe pacis injectá traditam à volentibus claſſem ſub ipſo ore urbis incendit. Tùm evocatis principibus, ſi ſalvi eſſe vellent, ut migrarent finibus, imperatum. Quod pro rei attrocitate adeò movit iras; ut extrema mallent. Comploratum igitur publicè ſtatim & pari voce clamatum eſt, Ad arma: ſeditque ſententia quoquo modo rebellandum, non quia ſpes *ulla* jam ſupereſſet, ſed quia patriam ſuam mallent hoſtium, quàm ſuis manibus everti. Qui rebellantium fuerit furor, vel hinc intelligi poteſt, quòd in uſum novæ claſſis tecta, domuſque reſciderunt; & in armorum officinis aurum & argentum pro ære, ferroque conflatum eſt, in tormentorum vincula matron[æ] crines ſuos contulerunt. Mancino dein[de] Conſule, terrá, marique fervebat obſid[io]. Operis portus nudatus, & primus, & ſequ[ens] jam murus, cum tantum Byrſa, quod non[en] arci fuit, quaſi altera civitas reſiſteba[t]. Quamvis profligato urbis excidio, tamen [fa]tale Africæ nomen Scipionum videbatur. [I]gitur in alium Scipionem converſa Reſpu[blica]
finer

finem belli repoſcebat. Hunc Paullo Macedonico procreatum, Africani illius magni filius in decus gentis aſſumpſerat, hoc ſcilicet fato, ut quam urbem concuſſerat avus, nepos everteret. Sed quàm maximè mortiferi eſſe morſus ſolent morientium beſtiarum, ſic plus negotii fuit cum ſemirutá Carthagine, quàm integrá. Compulſis in unam arcem hoſtibus, portum quoque maris Romanus obſederat. Illi alterum ibi portum ab alia urbis parte foderunt, nec ut fugerant, ſed qua nemo illos nec evadere poſſe credebat, inde quaſi enata ſubitò claſſis erupit. Tùm interim jam diebus, jam noctibus, nova aliqua moles, nova machina, nova perditorum hominum manus, quaſi ex obruto incendio ſubita de cineribus flamma prodibat. Deploratis noviſſimè rebus, quadraginta ſe millia virorum dediderunt, quod minùs credas, duce Aſdrubale. Quantò fortiùs fœmina & uxor ducis? quæ, comprehenſis duobus liberis, à culmine ſe domus in medium miſit incendium, imitata reginam, quæ Carthaginem condidit. Quanta urbs deleta ſit, ut de cœteris taceam, vel ignium mora probari poteſt: quippe per continuos decem & ſeptem dies vix potuit incendium extingui, quòd domibus, ac templis ſuis ſpontè hoſtes immiſerant, ut, quatenus urbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.

CAP. XVI.

Bellum Achaicum.

QUaſi ſæculum illud everſionibus urbium curreret, ita Carthaginis ruinam ſtatim Corinthus excepit, Achajæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Jonium & Ægeum quaſi ſpectaculo expoſita. Hæc (facinus indignum) antè oppreſſa eſt, quàm in numerum certorum hoſtium referretur. Critolaus cauſſá belli, qui libertate à Romanis datá adversùs ipſos uſus eſt: Legatoſque Romanos dubium, an & manu, certè oratione violavit. Igitur Metello ordinanti tùm maximè Macedoniæ, mandata eſt ultio, & hinc Achaicum bellum: ac primam Critolai manum Metellus conſul per patentes Elidis campos toto cecidit Alpheo. Et uno prælio peractum erat bellum: jam & urbem ipſam terrebat obſidio: ſed fato rerum, cùm Metellus dimicaſſet, ad victoriam Mummius venit. Hic alterius ducis dignitate exercitum ſub ipſis Iſthmi faucibus fudit, geminoſque portus ſanguine infecit. Tandem ab incolis deſerta civitas, direpta primùm, deindè tubá præcinente deleta eſt. Quid ſignorum, quid veſtium, quidve tabularum raptum, incenſum, atque projectum eſt? Quantas opes & abſtulerit & cremaverit, hinc ſcias, quòd quidquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam & æris notam prætioſiorem ipſa opulentiſſimæ urbis fecit injuria, quia incendio permiſtis plurimis ſtatuis, atque ſimu-

chris

chris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere.

CAP. XVII.

Res in Hiſpania geſtæ.

UT Cartaginem Corinthus, ita Corinthum Numantia ſecuta eſt. Nec deindè toto orbe quidquam intactum armis fuit. Poſt illa duo clariſſima urbium incendia latè, atque paſſim, nec per vices, ſed ſimul pariter quaſi unum undique bellum fuit, prorsùs ut illæ quaſi agitantibus ventis diffudiſſe quædam belli incendia toto orbe viderentur. Hiſpaniæ nunquam animus fuit adverſus nos univerſæ conſurgere, nunquam conferre vires ſuas libuit, neque aut imperium experiri, aut libertatem tueri ſuam publicè. Aliòquin ita undique mari, Pyrenæoque vallata eſt, ut ingenio ſitus ne adiri quidem potuerit. Sed antè à Romanis obſeſſa eſt, quàm ſe ipſa cognoſceret: & ſola omnium provinciarum vires ſuas, poſtquàm victa eſt, intellexit. In hac propè ducentos per annos dimicatum eſt, à primis Scipionibus in Cæſarem Auguſtum, non continuè, nec cohærenter, ſed prout cauſſæ laceſſierant. Nec cum Hiſpanis initio, ſed cum Pœnis in Hiſpania. Inde contagio & ſeries, cauſſaque bellorum. Prima per Pyrenæum jugum ſigna Romana P. & Cn. Scipiones intulerunt, præliiſque ingentibus Annonem & Aſdrubalem fratrem Annibalis ceciderunt, raptaque erat impetu Hiſpania, niſi fortiſſimi viri in ipſa ſua victoria oppreſſi

Puni-

Punicá fraude cecidiſſent, terrá, marique victores. Igitur quaſi novam, integramque provinciam ultor patris & patrui Scipio ille mox Africanus invaſit; Iſque ſtatim captá Carthagine, & aliis urbibus, non contentus Pœnos expuliſſe, ſtipendiariam nobis provinciam fecit, omnem citra, ultraque Iberum ſubjecit imperio, primuſque Romanorum ducum victor ad Gades & Oceani oram pervenit. Plus eſt provinciam retinere, quàm facere. Itaque per partes jam hùc, jam illùc miſſi duces, qui ferociſſimas, & ad id temporis liberas gentes ideò impatientes jugi, multo labore, nec incruentis certaminibus ſervire docuerunt. Cato ille Cenſorius Celtiberos, id eſt robur Hiſpaniæ aliquot præliis fregit. Gracchus pater ille Gracchorum, eoſdem C. & L. urbium everſione mulctavit. Metellus ille, cui ex Macedonia cognomen, meruerat Celtibericus fieri, cum & Contrebiam memorabili cepiſſet exemplo, & Vertobrigis, majore gloriá pepercit. Lucullus Turdulos, atque Vaccæos, de quibus Scipio ille poſterior, ſingulari certamine cum à rege fuiſſet provocatus, opima retulerat. Decimus Brutus aliquanto latiùs Gallæcos, atque omnes Gallæciæ populos, formidatumque militibus flumen Oblivionis, peragratoque victor Oceani littore, non priùs ſigna convertit, quàm cadentem in maria ſolem, obrutumque aquis ignem, non ſine quodam ſacrilegii metu, & horrore deprehendit. Sed tota certaminum moles cum Luſitanis fuit & Numantinis, nec immeritò, quippe ſolis gentium duces contigerunt. Fuiſſet & cum omnibus Celtibe-

tiberis, niſi dux illius motus initio belli oppreſſus eſſet, ſummus vir aſtutiá & audaciá, ſi ſucceſſiſſet Solundicus; qui haſtam argenteam quatiens, velut cœlo miſſam, vaticinanti ſimilis omnium in ſe mentes converterat. Sed cum pari temeritate ſub nocte caſtra conſulis adiſſet, juxta tentorium ipſum pilo vigilis exceptus eſt. Cęterùm Luſitanos Viriathus erexit, vir calliditatis acerrime, qui ex venatore latro: ex latrone ſubitò dux, atque Imperator, & ſi fortuna ceſſiſſet, Hiſpaniæ Romulus, non contentus libertatem ſuorum defendere, per quatuordecim annos omnia citra, ultraque Iberum & Tagum igni, ferroque populatus, caſtra etiam prætorum, & præſidium aggreſſus, Claudium Unimanum penè ad internecionem exercitus cæcidiſſet, inſignia trabeis & faſcibus noſtris, quæ ceperat, in montibus ſuis trophæa fixiſſet. Tandem eum Fabius Maximus conſul oppreſſerat: ſed à ſucceſſore Servilio Capione violata victoria eſt, quippe qui conficiendæ rei cupidus, fractum ducem, & extrema deditionis agitantem, per fraudem, & inſidias, & domeſticos percuſſores aggreſſus, hanc hoſti gloriam dedit, ut videretur aliter vinci non potuiſſe.

CAP.

CAP. XVIII.

Bellum Numantinum.

NUmantia, quantùm Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus, ſummumque ſi viros æſtimes, Hiſpaniæ decus: quippe quæ ſine muro, ſine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium ſita, quatuor millibus Celtiberorum, XL. millium exercitum, per annos XIV. ſola ſuſtinuit: nec ſuſtinuit modò, ſed ſæviùs aliquantò perculit: pudendiſque fœderibus affecit. Noviſſimè cum invictam eſſe conſtaret, opus quoque eo fuit, qui Carthaginem everterat. Non temerè, ſi fateri licet, ullius cauſſa belli injuſtior, Segidenſes ſocios & conſanguineos, Romanorum manibus elapſos exceperant, habita pro eis deprecatio nihil valuit; cum ſe ab omni bellorum contagione removerent, in legitimi fœderis pretium juſſi arma deponere. Hoc ſic à barbaris acceptum, quaſi manus abſcinderentur. Itaque ſtatim, Megara viro fortiſſimo duce ad arma converſi, Pompejum prælio aggreſſi, fœdus tamen maluerunt, cum debellare potuiſſent. Hoſtilium deinde Mancinum aggreſſi ſunt: hunc quoque aſſiduis cædibus ita ſubegerunt, ut ne oculos quidem, aut vocem Numantini viri quiſquam ſuſtineret: tamen cum hoc quoque fœdus maluere, contenti armorum manubiis, cùm ad internecionem ſævire potuiſſent. Sed non minùs *Numantini*, quàm Caudini illius fœderis flagrans

grans ignominiá, ac pudore populus Romanus, dedecus quidem præſentis flagitii deditione Mancini expiavit: cœterùm duce Scipione Carthaginis incendiis ad excidia urbium imbuto, tandem etiam in ultionem excanduit. Sed tunc acriùs in caſtris, quàm in campo, noſtro cum milite, quàm cum Numantino, præliandum fuit: Quippe aſſiduis, & injuſtis, & ſervilibus maximè operibus attriti, ferre plenius vallum, qui arma neſcirent: luto inquinari, qui ſanguine nollent, jubebantur. Ad hoc ſcorta, calones, ſarcinæ niſi ad uſum neceſſariæ, amputantur. Tanti eſſe exercitum, quanti Imperatorem, verè proditum eſt. Sic redacto in diſciplinam milite, commiſſa acies: quodque nemo viſurum ſe unquam ſperaverat, factum eſt, ut fugientes Numantinos quiſque videret. Dedere etiam ſeſe volebant, ſi toleranda viris imperarentur. Sed cum Scipio veram vellet & ſine exceptione victoriam, eò neceſſitatum compulſi, primùm, ut deſtinatá morte in prælium ruerent, cùm ſeſe priùs epulis quaſi inferiis impleviſſent, carnis ſemicrudæ & Cæliæ ſic vocant indigenæ ex frumento potionem. Intellectum ab Imperatore conſilium, itaque non eſt permiſſa pugna morituris: cum foſsá, atque loricá, quatuorque caſtris circumdatos, fames premeret, ab duce orantes prælium, ut tanquam viros occideret. Sed ubi non impetrabant, placuit eruptio, ſic conſerta manu plurimi occiſi, & cum urgeret fames, aliquantiſper indè vixere. Noviſſimè conſilium fugæ ſedit, ſed hoc quoque ruptis *equorum cingulis* uxores ademere, ſummo ſce-

:elere per amorem. Itaque etiam exitu d›
›lorato, in ultimam rabiem, furoremque cor
›erſi, poſtremò mori hoc genere deſtinarunt
Duces ſuos, ſeque, patriamque ferro, & ve
neno, ſubjectoque undique igne premerunt
Macte eſſe fortiſſimam, & meo judicio beati
ſimam in ipſis malis civitatem aſſervit, cu
fide ſocios, populum orbis terrarum viribu
fultum, ſua manu, ætate tàm longá ſuſtinuit
Noviſſimè maximo duce oppreſſa civitas
nullum de ſe gaudium hoſti reliquit. Unu
enim vir Numantinus non fuit, qui in caten
duceretur: præda ut de pauperibus nulla
arma cremaverant. Triumphus fuit tantù
de nomine.

CAP. XIX.

Anacephalæoſis.

HActenus populus Roman. pulcher, eg
gius, pius, ſanctus, atque magnific›
Reliqua ſæcula, ut grandia æquè, ita vel›
gis turbida & fœda, creſcentibus cum ipſa
gnitudine imperii vitiis: adeò ut ſi quis ›
tertiam ejus ætatem tranſmarinam, q
ducentorum annorum fecimus, dividat,
tum hos priores, quibus Africam, Mac
niam, Siciliam, Hiſpaniam domuit, a›
(ſicut poetæ canunt) jure, meritoque ›
tur: centum ſequentes, ferreos planè ›
entos, & ſi quid immanius: quippe cu
gurthinis, Cimbricis, Mithridaticis, I
cis bellis, Gallicis, atque Germanicis
bus cœlum ipſum gloria aſcendit; C

nas, Druſianaſque cædes, ad hæc, ſervilia bella miſcuerunt: &, ne quid turpitudini deſit, gladiatoria. Denique in ſe converſus, Marianis, atque Syllanis, noviſſimè Pompeji & Cæſaris manibus quaſi per rabiem, & furorem, & nefas, ſemet ipſe laceravit. Quæ etſi involuta inter ſe ſunt omnia, atque confuſa, tamen quò meliùs appareant, ſimul & ne ſcelera virtutibus obſtrepant, ſeparatim proferentur. Priùſque, ut cœpimus, juſta illa memorabimus, & pia cum exteris gentibus bella, ut magnitudo creſcentis in dies imperii appareat. Tùm ad illa civium ſcelera, turpeſque & impias pugnas revertemur.

CAP. XX.

Bellum Aſiaticum, cum Ariſtonico.

VIctá ad occaſum Hiſpaniá, populus Romanus ad Orientem pacem agebat, nec pacem modò, ſed inuſitatá & incognitá quadam felicitate, relictæ regiis hæreditatibus opes, & tota inſimul regna veniebant. Attalus rex Pergamenorum regis Eumenis filius, ſocii quondam, commilitoniſque noſtri, teſtamentum reliquit: Populus Romanus bonorum meorum hæres eſto. In bonis regis hæc fuerunt. Additá igitur hæreditate, provinciam populus Romanus non quidem bello, nec armis, ſed (quod eſt æquius) teſtamenti jure retinebat. Sed hanc difficile dictu eſt utrum faciliùs amiſerit populus Romanus, an

recu-

recuperaverit. Ariſtonicus regii ſanguinis fe-
rox juvenis, urbes regibus parere conſuetas,
partim ſacilè ſolicitat: paucas reſiſtentes,
Mindum, Samon, Colophonem, vi recepit.
Craſſi quoque proconſulis cæcidit exercitum,
ipſumque cepit. Sed ille memor & familiæ &
Romani nominis, cuſtodem ſui barbarum vir-
gulá excœcat, in exitium ſui, quod volebat,
ita concitat. Mox à Perpetua domitus & cap-
tus, & per deditionem in vinculis habitus.
M. Aquillius Aſiatici belli reliquias confecit:
mixtis (nefas) veneno fontibus ad deditio-
nem quarundam urbium, quæ res ut matu
ram, ita inſanam fecit victoriam: quippe cur
contra fas deúm, moreſque majorum, med
caminibus impuris in id tempus ſacroſanc
Romana arma violaſſet.

L. FLORI
HISTORIARUM
LIBER III.

CAP. I.

Bellum Jugurthinum.

HÆc ad Orientem. Sed non ad Meridionalem plagam eadem quies. Quis ſperaret poſt Carthaginem aliquod in Africa bellum? Atqui non leviter ſe Numidia concuſſit, & fuit in Jugurtha, quod poſt Annibalem timeretur. Quippe rex callidiſſimus Populum Romanum armis inclytum, & invictum opibus, aggreſſus eſt, & citra ſpem omnium fortuna ceſſit, ut rex fraude præcipuus, fraude caperetur. Hic avo Maſſiniſa, & Micipſa patre per adoptionem, cum interficere fratres ſtatuiſſet agitatus regni cupiditate, nec illos magis, quàm ſenatum, populumq; Romanum, quorum in fide & clientelá regnum erat, metueret: primum ſcelus mandat inſidiis: potituſque Hiempſalis capite, cum ſe in Adherbalem convertiſſet, iſque Romam profugiſſet: *miſsá per legatos* pecuniá traxit in ſententiam

ſuam ſenatum. Et hæc fuit de nobis ejus prima victoria. Miſſos deindè qui regnum inter illum, Adherbalemque dividerent, ſimiliter aggreſſus, cum in Scauro ipſos Romani Imperii mores expugnaſſet, inchoatum nefas perfecit audaciùs. Sed diù non latent ſcelera. Corruptæ nefas legationis erupit, placuitque bello perſequi parricidam. Primus in Numidiam Calpurnius Beſtia conſul immittitur. Sed rex præmonitus fortiùs adversùs Romanos aurum eſſe, quàm ferrum, pacem emit. Cujus flagitii reus cum interveniente publicá fide à ſenat' accerſeretur, pari audaciá, & venit, & compe titorem Imperii Maſiniſæ nepotem Maſſivam immiſſo percuſſere confecit. Hæc altera con tra regem fuit cauſſa bellandi. Igitur ſequen: ultio mandatur Albino. Sed hujus quoque (pro dedecus!) ità corrupit exercitum, u voluntariá noſtrorum fugà vinceret Numida : caſtriſque potiretur: addito etiam turpi fœdere in pretium ſalutis, quem quòd priùs emerat, demiſit exercitum. Eodem tempore in ultionem non tàm Imperii Romani, quàm pudori: Metellus aſſurgit, qui callidiſſimè hoſtem n precibus, nunc minis, jam ſimulatá quaſi fugá eludentem, artibus ſuis aggreſſus eſt. grorum, atque vicorum populatione non c tentus, in ipſa Numidiæ capita impetum fe & Zamam quidem fruſtrà diù voluit. Cęte Thalam, gravem armis, theſauroque re diripuit. Tunc urbibus exutum regem, et finium ſuorum, regnique fugitivum per M ros, atque Getuliam ſequebatur. Poſtr Marius auctis admodum copiis, cùm pr ſcuritate generis ſui capite cenſos ſaci

a

adegiſſet, jam fuſum & ſaucium regem adortus, non faciliùs tamen vicit, quàm ſi integrum & recentem. Hic & urbem Herculi conditam Capſam in media Africa ſitam, anguibus, areniſque vallatam, mirá quadam felicitate ſuperavit, & ſaxeo inditam monti Mulucham urbem per Ligurem, aditu arduo, inacceſſoque penetravit; mox non ipſum modò, ſed Bocchum Mauritaniæ regem jure ſanguinis Numidam vindicantem, apud oppidum Cirtam graviter cecidit. Qui ubi diffiſus rebus ſuis, alienæ cladis acceſſio ne fieret, timet, prætium fœderis, atque amicitiæ regem facit. Sic fraudulentiſſimus regum, fraude ſoceri ſui in inſidias deductus eſt, & Syllæ in manum traditus. Tandemque opertum catenis Jugurtham in triumpho popul. Romanus aſpexit: ſed ille quoque quamvis victus & vinctus vidit urbem, quam venalem, & quandoque perituram, ſi habuiſſet emptorem, fruſtrà cecinerat. Tamen, ut venalis fuiſſet, habuit emptorem: & cum ille non evaſerit, certum erit eam non eſſe perituram.

CAP. II.

Bellum Allobrogicum.

SIc ad Meridiem Popul. Romanus: Multò atrociùs & multipliciter magis & à Septentrione ſævitum: nihil hac plagá infeſtius: atrox cœlum, pervicaci ingenio. Omni igitur tractu violentus hoſtis à dextris, atque lævis, & medio Septentrionis erupit. Prima trans Alpes arma noſtra ſenſere Salyes, cum de incurſionibus eorum fidiſſima, atque amiciſſima civitas

Maſſilia quereretur: Allobroges deinde, & Arverni, cum adverſus eos ſimiles Æduorum querelæ opem & auxilium noſtrum flagitarent, Varus Victoriæ teſtis, Iſaraque, & Vindelicus amnis, & impiger fluminum Rhodanus. Maximus barbaris terror elephanti fuere, immanitati gentium pares. Nil tàm conſpicuum in triumpho, quàm rex ipſe Bituitus diſcoloribus in armis, argenteoque carpento, qualis pugnaverat. Utriuſque victoriæ quod, quantumque gaudium fuerit, vel hinc exiſtimari poteſt, quòd & Domitius Ænobarbus, & Fabius Maximus ipſis, quibus dimicaverant, locis ſaxeas erexere turres, & deſuper exornata armis hoſtilibus trophæa fixere: cùm hic mos inuſitatus fuerit noſtris. Numquam enim Populus Romanus hoſtibus domitis ſuam victoriam exprobravit.

CAP. III.

Bellum Cymbricum, Teutonicum, ac Tigurinum.

CImbri, Teutones, atque Tigurini, ab extremis Galliæ profugi, cùm terras eorum inundaſſet Oceanus, novas ſedes toto orbe quærebant: excluſique Galliâ & Hiſpaniâ cùm in Italiam remigrarent, miſerunt legat in caſtra Silani, indè ad ſenatum, petentes Martius populus aliquid ſibi terræ daret qi ſtipendium: ceterùm, ut vellet, manibus, que armis ſuis uteretur. Sed quas daret per populus Romanus agrariis legibus inter ſe nicaturus? Repulſi igitur, quod nequiver

pre

precibus, armis petere conſtituunt. Sed nec primum impetum barbarorum Silanus, nec ſecundum Manilius, nec tertium Cæpio ſuſtinere potuerunt. Omnes fugati, exuti caſtris. Actum erat, niſi Marius illi ſæculo contigiſſet. Ille quoque non auſus congredi ſtatim, militem tenuit in caſtris, donec invicta illa rabies, & impetus, quem pro virtute barbari habent, conſeneſceret. Receſſere igitur increpantes, & (tanta erat capiendæ urbis fiducia) conſulentes ſi quid ad uxores ſuas mandarent. Nec ſegniùs, quàm minati fuerant, tripartito agmine per Alpes, id eſt, clauſtra Italiæ, ferebantur. Marius mirá ſtatim velocitate occupatis compendiis prævenit hoſtem, prioreſque Teutonas ſub ipſis Alpium radicibus aſſecutus in loco, quem Aquas Sextias vocant, qua fide Numinum prælio oppreſſit. Vallem, fluviumque hoſtes tenebant, noſtris aquarum nullá copiá, conſultone id egerit Imperator, an errorem in conſilium verterit, dubium: certè neceſſitate acta virtus cauſſa victoriæ fuit. Nam flagitante aquam exercitu, Viri, inquit, eſtis: en illic habetis. Itaque tanto ardore pugnatum eſt, eaque cædes hoſtium fuit, ut victor Romanus de cruento flumine non plus aquæ biberit, quàm ſanguinis barbarorum. Certè rex ipſe Teutobocchus quaternos, ſenoſque equos tranſilire ſolitus, vix unum, cum fugeret, aſcendit, proximoque in ſaltu comprenſus, inſigne ſpectaculum fuit; quippe vir proceritatis eximiæ ſuper trophæa ipſa eminebat. Sublatis funditùs Teutonis, in Cimbros convertitur. Hi jam (quis crederet?) per hyemem, quæ altiùs *Alpes levat*, Tridentinis jugis in Italiam provolu-

voluti ruiná deſcenderant. Atheſim flumen non ponte, nec navibus : ſed quadam ſtoliditate barbaricá, primùm corporibus aggreſſi; poſtquàm retinere amnem manibus, & clypeis, fruſtrà tentaverant, ingeſtá obrutum ſilvá tranſilijere : & ſi ſtatim infeſto agmine urbem petiſſent, grande diſcrimen eſſet : ſed in Venetia, quo ferè tractu Italia molliſſima eſt, ipsá ſoli, cælique clementiá robur elanguit. Ad hoc panis uſu, carnis coctæ, & dulcedine vini mitigatos Marius in tempore aggreſſus eſt. Jam diem pugnæ à Mario Imperatore petierunt & ſic proximum dedit. In patentiſſimo, quem Caudium vocant, campo concurrere, millia inde ad XL. ceciderunt, hinc tertio minus, per totum diem conciditur barbarus. Iſti quoque Imperator addiderat virtuti dolum, ſecutus Annibalem, artemque Cannarum. Primum nebuloſum nactus diem, ut hoſti inopinatus occurreret : tùm ventoſum quoque ut pulvis in oculos & ora ferretur: tum acie conversá in Orientem, ut, quod ex captivis mox cognitum eſt, ex ſplendore galearum, ac repercuſſu, quaſi ardere cœlum videretur. Nec minor cum uxoribus eorum pugna, quàm cum ipſis fuit, cum objectis undique plauſtris, atque carpentis, altæ deſuper quaſi è turribus lanceis, contiſqu pugnarent. Perindè ſpecioſa mors earum fuit quàm pugna. Nam cùm miſsá ad Marium le gatione, libertatem ac ſacerdotium non impe traſſent, (nec fas erat) ſuffocatis, eliſiſque paſ ſim infantibus ſuis, aut mutuis concidere vul neribus, aut vinculo è crinibus ſuis facto, ab *arboribus,* jugiſque paluſtrorum pependerunt. *Beleus* rex in acie dimicans, impigrè, nec inul-

tus

tus occubuit. Tertia Tigurinorum manus, quæ quaſi in ſubſidio Noricos inſederat Alpium tumulos, in diverſa lapſi fugá ignobili & latrociniis evanuit. Hunc tàm lætum, tàmque felicem libertatis Italiæ, aſſertique imperii nuncium: non per homines, ut ſolebat, populus accepit, ſed per ipſos (ſi credere fas eſt) deos; Quippe eodem die, quo geſta res eſt, viſi pro æde Caſtoris & Pollucis juvenes laureati prætori literas dare, frequenſque in ſpectaculo rumor victoriæ Cimbricæ feliciter dixit. Quo quid admirabilius, quid inſignius fieri poteſt? Quippe velut elata montibus ſuis Roma, ſpectaculo belli intereſſet, quod in gladiatorio munere fieri ſolet, uno, eodemque momento cum in acie Cimbri occumberent, populus in urbe plaudebat.

C A P. I V.

Bellum Thracium.

POſt Macedonas (ſi diis placet) Thraces rebellabant, ipſi quondam tributarii Macedonum nec in proximas modò provincias contenti incurrere, Theſſaliam, atque Dalmatiam, in Adriaticum mare uſque venerunt, eoque fine contenti, quaſi interveniente naturá, contorta in ipſas aquas tela miſerunt. Nihil interim per id omne tempus reſiduum crudelitatis fuit in captivos ſævientibus. Litare diis ſanguinem humanum, bibere in oſſibus capitum, & hujuſcemodi ludibrio fœdare mortem tàm igni, quàm fumo: partus quoque gravidarum extorquere tormentis. Sæviſſimi omnium Thra-

Thracum Scordiſci fuere: ſed calliditas quoque ad robur acceſſerat. Silvarum & montium ſitus cum ingenio conſentiebant. Itaque non fuſus modò ab his, aut fugatus, ſed (ſimile prodigio) omnino totus interceptus exercitus, quem duxerat Cato. Didius vagos, & liberá populatione diffuſos, intra ſuam repulit Thraciam. Druſus ulteriùs egit, & vetuit tranſire Danubium. Minucius toto vaſtavit Hebro, multis quidem amiſſis, dum per perfidum glacie flumen equitatur. Piſo Rhodopen, Caucaſumque penetravit. Curio Daciâ tenus venit, ſed tenebras ſaltuum expavit. Appius in Sarmatas uſque pervenit. Lucullus ad terminum gentium Tanaim, lacumque Mæotim. Nec aliter cruentiſſimi hoſtium, quàm ſuis moribus domiti: quippe in captivos igne, ferroque ſævitum eſt. Sed nihil barbaris atrocius viſum eſt, quàm quòd abſciſſis manibus relicti, vivere ſuperſtites pœnæ ſuæ videbantur.

CAP. V.

Bellum Mithridaticum.

PONticæ gentes ad Septentrionem in mare ſiniſtrum jacent, à Pontico cognominatæ mari. Harum gentium, atque regionum rex antiquiſſimus Atheas poſt Artabaxes, à ſeptem Perſis oriundus. Inde Mithridates omnium longè maximus: quippe cum quatuor Pyrrho, XVII. anni Annibali ſuffecerint, ille per quadraginta annos reſtitit, donec tribus ingentibus bellis ſubactus, felicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeji conſumeretur.

Cauſ-

Cauſſam quidem illius belli prætenderat apud Caſſium legatum, attrectari terminos ſuos à Nicomede Bithynico. Cæterùm elatus animis ingentibus, Aſiæ totius, &, ſi poſſet, Europæ cupiditate flagrabat. Spem, ac fiduciam dabant noſtra vitia. Quippe cum civilibus bellis disjungeremur, invitabat occaſio, nudumque imperii latus oſtendebant procul Marius, Sylla, Sertorius. Inter hæc Reipub. vulnera, & hos tumultus, repentè quaſi captato tempore, in laſſos ſimul, atque diſtrictos ſubitus turbo Pontici belli ab ultimâ veluti Speculâ Septentrionis erupit. Primus ſtatim impetus belli Bithyniam rapuit. Aſia deindè pari terrore correpta eſt. Nec cunctanter ad regem ab urbibus noſtris, populiſque deſcitum eſt. Aderat, inſtabat, ſævitia quaſi virtute utebatur. Nam quid atrocius uno ejus edicto, cum omnes, qui in Aſia forent, Romanæ civitatis homines interfici juſſit? Tùm quidem domus, templa, & aræ, humana omnia, atque divina jura violata ſunt. Sed hic terror Aſiæ, Europam quoque regi aperiebat. Itaque miſſis Archelao, Neoptolemoque præfectis, exceptâ Rhodo, quæ pro nobis firmiùs ſtetit cæteris, Cyclades, Delos, Eubœa, & ipſum Græciæ decus Athenæ, tenebantur. Italiam jam, ipſamque urbem Romam regius terror afflabat. Itaque L. Sylla feſtinat, vir armis optimus, parique violentiâ ruentem ulteriùs hoſtem, manu quadam quaſi ipſius, repulit. Primùmque Athenas urbem (quis crederet?) frugum parentem, obſidione, ac fame ad humanos cibos compulit, mox ſubruto Pyræi portu, ſex quoque & amplius muris, poſtquàm domuerat ingratiſſimos homi-

num, ut ipſe dixit, in honorem tamen mo tuorum, ſacris ſuis, famæque donavit. M cum Eubœa, atque Bœotia præſidia regis d puliſſet, omnes copias, uno apud Chæronean apud Orchomenon altero bello diſſipavit: ſt timque in Aſiam tranſgreſſus, ipſum opprimi & debellatum etiam foret, niſi de Mithrida triumphare citò, quàm verè maluiſſet. A tùm quidem hunc Aſiæ ſtatum Sylla dederai Ictum cum Ponticis fœdus, recepit Bithynia à rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappad ciam: ac ſic erat Aſia rursùs noſtra, ut cœp rat. Mithridates tantùm repulſus. Itaque no fregit ea res Ponticos, ſed incendit. Quipp rex Aſia & Europa quodammodo ineſcatus non jam quaſi alienam, ſed quia amiſerat, qua captam belli jure repetebat. Igitur ut extir cta parùm fideliter incendia, majore flamm reviviſcunt: ita ille de integro auctis maj rem in modum copiis, totá denique regni ſi mole in Aſiam rursùs mari, terrá, fluminibu que veniebat. Cyzicum nobilis civitas, arce mœnibus, portu, turribuſque marmoreis Aſiaticæ plagæ littora illuſtrat. Hanc ille qua alteram Romam toto invaſerat bello. Sed fi duciam oppidanis reſiſtendi nuncius fecit, do cens adventare Lucullum, qui, horribile di ctu, per medias hoſtium naves utre ſuſpen ſus, & pedibus iter adgubernans, videntibu procul quaſi marina piſtrix evaſerat. Mo clade converſá, cum ex mora obſidentem re gem, & ex fame peſtilentia urgeret, ſeceden tem Lucullus aſſequitur, adeoque cæcidit, u *Granicus*, & Æſapus amnes cruenti redderen *tur*. Rex callidus, Romanæque avaritiæ peri

tus,

tus; ſpargi à fugientibus ſarcinas & pecuniam juſſit, qua ſequentes moraretur. Nec felicior in mari quàm in terrá fuga. Quippe centum amplius navium claſſem, apparatumque belli gravem in Pontico mari aggreſſa tempeſtas, tam fœdá ſtrage laceravit, ut navalis belli inſtar efficeret, planè quaſi Lucullus quodam cum fluctibus, procelliſque commercio, debellandum tradidiſſe regem ventis videretur. Attritæ jam omnes validiſſimi regni vires erant, ſed animus malis augebatur. Itaque converſus ad proximas gentes, totum pænè Orientem, ac Septentrionem ruiná ſuá involvit. Iberi, Caſpii, Albani, & utræque ſollicitabantur Armeniæ, perque omnia & decus & nomen & titulos Pompejo, ſuá fortuná, quærebat. Qui ubi novis moribus ardere Aſiam videt, alioſque ex aliis prodire reges, nihil cunctandum ratus, priuſquàm inter ſe gentium robora coirent, ſtatim ponte navibus facto, omnium ante ſe primus tranſit Euphratem, regemque fugientem mediá nactus Armeniá (quanta felicitas viri!) uno prælio confecit. Nocturna ea dimicatio fuit, & luna in partibus: quippe quaſi commilitans, cum à tergo hoſtibus, facie Romanis ſe præbuiſſet, Pontici per errorem longiùs cadentes umbras ſuas quaſi hoſtium corpora petebant. Et Mithridates quidem nocte illá debellatus eſt. Nihil enim poſteà valuit, quamquam omnia expertus, more anguium, qui obtrito capite, poſtremum caudá minantur. Quippe cùm effugiſſet hoſtem, Colchos, Ciliciæ quoque littora, & Campaniam noſtram ſubito adventu terrere volu[illegible]

Mox ſubruto Pyræei portu, Colchis tenuis [illegible]

gere Boſphoron, inde per Thraciam, Macedoniam, & Græciam tranſilire, ſic Italiam necopinatò invadere tantùm cogitavit. Nam per defectionem civium, Pharnaciſque filii ſcelere præventus, malè tentatum veneno ſpiritum ferro expulit. Cn. interim Magnus rebelles Aſiæ reliquias ſequens, per diverſa gentium, terrarumque volitabat. Nam ſub Orientem ſecutus Armenios, captis ipſo capite gentis Artaxatis ſupplicem juſſit regnare Tigranem. At in Septentrionem Scythicum iter tanquam in mari ſtellas ſecutus, Colchos cæcidit; ignovit Iberiæ; pepercit Albanis: regem Colchorum Orodem, poſitis ſub ipſo Caucaſo caſtris, juſſit in plana deſcendere: Artocem, qui Iberis imperabat, & obſides liberos dare. Orodem etiam remuneratus eſt, ultrò ab Albania ſua lectulum aureum & alia dona mittentem. Nec non & in Meridiem verſo agmine, Libanum Syriæ, Damaſcumque tranſgreſſus, per nemora illa odorata, per thuris & balſami ſilvas Romana ſigna circumtulit. Arabes, ſi quid imperaret, præſto fuere. Hieroſolymam defendere tentavere Judæi: verùm hanc quoq; & intravit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens ſub aureo uti cœlo. Diſſidentibus de regno fratribus, arbiter factus, regnare juſſit Hircanum. Ariſtobulo, quia renuebat eam rem, catenas dedit. Sic Pompejo duce populus Romanus, totam, quà latiſſima eſt, Aſiam pervagatus, quam extremam imperii habebat provinciam, mediam fecit. Exceptis quippe Parthis, qui fœdus maluerunt; & Indis, quia adhuc nos non noverant, omnis Aſia inter Rubrum & Caſpium

& Ocea-

& Oceanum Pompejanis domita, vel oppreſſa ſignis tenebatur.

CAP. VI.

Bellum Piraticum.

INterim dum populus Roman. per diverſa terrarum diſtractus eſt, Cilices invaſerant maria, ſublatiſque commerciis, rupto fœdere generis humani, ſic maria bello quaſi tempeſtate præcluſerant. Audaciam perditis, furioſiſque latronibus dabat inquieta Mitthridaticis præliis Aſia, dum ſub alieni belli tumultu, exterique regis invidiá impunè graſſantur: ac primùm duce Iſodoro contenti proximo mari, Cretam inter, atque Cyrenas, Piræum & Achajam, ſinumque Maleum, quem à ſpoliis aureum ipſi vocavere, latrocinabantur. Miſſuſque in eos P. Servilius, quamvis leves & fugaces Myoparonas gravi & Martiá claſſe turbaret, non incruentá victoriá ſuperat. Sed nec mari ſubmoviſſe contentus, validiſſimas urbes eorum & diutiná prædá abundantes, Phaſelin & Olypon evertit, Iſaurumq; ipſam arcem Ciliciæ, unde conſcius ſibi magni laboris, Iſaurici cognomen adamavit. Non ideò tamen tot cladibus domiti, terrá ſe continere potuerunt: ſed ut quædam animalia, quibus aquam, terramque incolendi gemina natura eſt, ſub ipſo hoſtis receſſu impatientes ſoli in aquas ſuas reſiluerunt, & aliquantò latiùs, quàm priùs. Sic ille quoque antè felix, dignus nunc victoriá Pompejus viſus eſt, & Mithridaticæ provinciæ facta acceſſio. Ille diſperſam toto mari peſtem

ſemel & in perpetuum volens eſtinguere, divino quodam apparatu aggreſſus eſt. Quippe cum claſſibus ſuis & ſocialibus Rhodiorum abundaret, pluribus legatis, atque præfectis utráque Ponti & Oceani orá complexus eſt. Gellius Tuſco mari impoſitus; Plotius Siculo: Gratillius Liguſtinum ſinum, M. Pomponius Gallicum obſedit, Torquatus Balearicum, Tiberius Nero Gaditanum fretum, quà primum maris noſtri limen aperitur: Lentulus Libycum, Marcellinus Ægyptium, Pompeji juvenes Adriaticum, Varro Terentius Ægæum & Ponticum, & Pamphylium Metellus, Aſiaticum Cępio, ipſas Propontidis fauces Porcius Cato ſic obditis navibus, quaſi portam obſervavit. Sic per omnes æquoris portus, ſinus, latebras, receſſus, promontoria, freta, peninſulas, quidquid piratarum fuit, quadam indagine incluſum & oppreſſum eſt. Ipſe Pompejus in originem, fontemque belli Ciliciam verſus eſt. Nec hoſtes detrectavere certamen, non ex fiducia, ſed, quia oppreſſi erant, auſi videbantur: ſed nihil tamen amplius, quàm ut ad primum ictum concurrerent. Mox ubi circumfuſa undique roſtra viderunt, abjectis ſtatim telis, remiſque plauſu undique pari, quod ſupplicantibus ſignum fuit, vitam petiverunt. Non aliá tam incruentá victoriá uſi unquam ſumus, ſed nec fidelior in poſterum reperta gens ulla eſt. Idque proſpectum ſingulari conſilio ducis, qui maritimum genus à conſpectu longè removit maris, & mediterraneis agris quaſi obligavit. Eodemque tempore & uſum maris navibus recuperavit, & terræ homines ſuos reddidit. Quid prius in hac mirere victoriá? velocitatem, quòd XL. die

die parta eſt ? an felicitatem, quòd ne una quidem navis amiſſa eſt ? an verò perpetuitatem, quòd ampliùs piratæ non fuerunt ?

CAP. VII.

Bellum Creticum.

CReticum bellum, ſi vera volumus noſcere, nos fecimus ſolá vincendi nobilem inſulam cupiditate. Faviſſe Mithridati videbatur, hoc placuit armis vindicare. Primus invaſit inſulam M. Antonius, cum ingenti quidem victoriæ ſpe, atque fiduciá, adeò plures catenas in navibus, quàm arma portaret. Dedit itaque pœnas vecordiæ. Nam pleraſque naves intercepere hoſtes, captivaque corpora religata velis, ac funibus pependere, ac ſic veliſicantes triumphantium in modum Cretes portibus ſuis adremigaverunt. Metellus deindè totam inſulam igni, ferroque populatus, intra caſtella & urbes redegit, Gnoſon, & Erythræam, & (ut Græci dicere ſolent) urbium matrem Cydonam: adeòque ſævè in captivos conſulebatur, ut veneno ſe plerique conficerent, alii deditionem ſuam ad Pompejum abſentem mitterent. Et cum ille res in Aſia gerens, eò quoque præfectum miſiſſet Octavium, in aliena provincia irritus fuit, eòque infeſtiùs Metellus in hoſtes jus victoris exercuit, victiſque Laſthene & Panare Cydone ducibus, victor redit, nec quidquam amplius tamen de tam famoſa victoria, quàm cognomen Creticum reportavit.

CAP.

CAP. VIII.

Bellum Ballearicum.

QUatenus Metelli Macedonici domus bellicis nominibus aſſueverat, altero ex liberis ejus Cretico facto, mora non fuit, quin alter quoque Balearius vocaretur. Baleares per idem tempus inſulæ piraticâ rabie corruperant maria. Homines feros, atque ſilveſtres mireris auſos à ſcopulis ſuis ſaltem maria proſpicere. Aſcendere etiam incondita rates, & prænavigantes ſubindè inopinato impetu terruere. Sed cum venientem ab alto Romanam claſſem proſpexiſſent, prædam putantes, auſi etiam occurrere: & primo impetu ingenti lapidum, ſaxorumque nimbo claſſem operuere. Tribus quiſque fundis præliatur. Certos eſſe quis miretur ictus, cum hæc ſola genti arma ſint, id unum ab infantia ſtudium? Cibum puer à matre non accipit, niſi quem ipſâ monſtrante percuſſit. Sed non diù lapidatione Romanos terruere. Poſtquàm cominùs ventum eſt, expertique roſtra, & pila venientia, pecudum in morem clamore ſublato petierunt fugâ littora, dilapſique in proximos tumulos, quærendi fuerunt, ut vincerentur.

CAP. IX.

Expeditio in Cypron.

ADerat fatum inſularum. Igitur & Cypros receptam ſine bello Inſulam veteribus divitiis

vitiis abundantem, & ob hoc Veneri ſacram, Ptolomæus regebat: & divitiarum tanta erat fama, nec falsò, ut victor gentium populus, & donare regna conſuetus, P. Clodio Tribuno plebis duce, ſocii, vivique regis confiſcationem mandaverit. Et ille quidem ad rei famam, veneno fata præcepit. Ceterùm Portius Cato Cyprias opes Liburnis per Tiberinum oſtium invexit, quæ res latiùs ærarium populi Romani, quàm ullus triumphus implevit.

CAP. X.

Bellum Gallicum.

ASia Pompeji manibus ſubacta, reliqua, quæ reſtabant in Europa, fortuna in Cæſarem tranſtulit. Reſtabant autem immaniſſimi gentium Galli, atque Germani: & quamvis toto orbe diviſa, tamen qui vinceret, habuit Britannia. Primus Galliæ motus ab Helvetiis cœpit, qui Rhodanum inter & Rhenum ſiti, non ſufficientibus terris, venere ſedes petitum, incenſis mœnibus ſuis. Hoc ſacramentum fuit, ne redirent. Sed petito tempore ad deliberandum, cum inter moras Cæſar Rhodani ponte reſciſſo abſtuliſſet fugam, ſtatim bellicoſiſſimam gentem ſic in ſedes ſuas, quaſi greges in ſtabula paſtor, deduxit. Sequens longè cruentior pugna Belgarum, quippe pro libertate pugnantium. Hic cùm multa Romanorum militum inſignia, tùm illud egregium ipſius ducis, quòd nutante in fugam exercitu, rapto fugientis è manu ſcuto, in primam volitans aciem, manu prælium reſtituit. Indè cum Venetis

etiam

etiam navale bellum, ſed major cum Oceano, quàm cum ipſis navibus rixa; Quippe illæ rudes & informes, & ſtatim naufragæ roſtra ſenſiſſent, ſed hærebat in vadis pugna, cum æſtibus ſolitis cum ipſo certamine ſubductus Oceanus intercedere bello videretur. Illæ quoque acceſſere diverſitates, pro gentium, locorumque naturá. Aquitani callidum genus in ſpeluncas ſe recipiebant: juſſit includi. Morini dilabebantur in ſilvas: juſſit incendi. Nemo tantùm feroces dixerit Gallos, fraudibus agunt. Induciomarus Treviros, Ambiorix convocavit Eburones: utrique abſente Cæſare conjuratione factá invenere legatos. Sed ille fortiter à Dolabella ſummotus eſt, relatumque regis caput. Hic, inſidiis in valle diſpoſitis, dolo perculit. Itaque & caſtra direpta ſunt, & aurum ablatum, Cottam cum Titurio Sabino legato ibi amiſimus. Nec ulla de rege mox ultio; quippe perpetua trans Rhenum fuga latuit. Nec Rhenus ergò immunis, nec enim fas erat, ut liber eſſet receptator hoſtium, atque defenſor: ſed prima contra Germanos illius pugna juſtiſſimis quidem ex cauſſis. Sequani enim de incurſionibus eorum querebantur. Quæ Arioviſti regis ſuperbia? Cum legati dicerent. Veni ad Cæſarem: Quis autem eſt Cæſar? &, ſi vult, veniat, inquit, &, quid ad illum, quid agat noſtra Germania? num ego me interpono Romanis? Itaque tantus gentis novæ terror in caſtris, ut teſtamenta paſſim in principiis ſcriberentur. Sed illa immania corpora quò erant majora, eò magis gladiis, ferroque patuerunt. *Qui calor in præliando militum fuerit, nul' magis exprimi poteſt, quàm quòd elatis ſuis*

capu

caput ſcutis, cum ſe veluti teſtudine barbarus tegeret, ſuper ipſa Romani ſcuta ſalierunt, & indè in jugulos gladiis deſcendebant. Iterùm ubi de Germanis Menapii querebantur, hic verò jam Cæſar ultra Moſam navali ponte tranſgreditur; ipſumque Rhenum & Hercyniis hoſtem quærit in ſilvis. Sed in ſaltus, & paludes genus omne diffugerat, tantum pavoris incuſſit intra ripam ſubitò Romana vis. Nec ſemel Rhenus, ſed iterùm quoque, & quidem ponte facto, penetratus eſt. Sed major aliquantò trepidatio, quippe cum Rhenum ſuum ſe ponte quaſi jugo captum viderent, fuga rursùs in ſilvas & paludes: &, quod acerbiſſimum Cæſari fuit, non fuere, qui vincerentur. Omnibus terrá, marique captis, reſpexit Oceanum, & quaſi hic Romanis orbis non ſufficeret, alterum cogitavit. Claſſe igitur comparatá, Britanniam petit. In Britanniam tranſit mirá celeritate: quippe cum tertia vigilia Morino ſolviſſet à portu, minùs, quàm medio die inſulam ingreſſus eſt. Plena erant tumultu hoſtico littora, & trepidantium ad conſpectum rei novæ carpenta volitabant. Itaque trepidatio pro victoriá fuit: arma & obſides accepit à trepidis: & ulteriùs iſſet, niſi improbam claſſem naufragio caſtigaſſet Oceanus. Reverſus igitur in Galliam, claſſe majore, auctiſque copiis, in eundem rursùs Oceanum, eoſdemque rursùs Britannos Calidonia ſecutus in ſilvas, unum quoque è regibus Cavelianis in vincula dedit. Contentus his (non enim provinciis, ſed nomini ſtudebatur) cum majore, quàm priùs, præda revectus eſt: ipſo quoque Oceano tranquillo magis, & propitio, quaſi imparem

ſe

ſe fateretur. Sed maxima omnium, eademque noviſſima conjuratio fuit Galliarum: cum omnes pariter Arvernos, atque Biturigas, Carnutas ſimul, Sequanoſque contraxit; Ille corpore, armis, ſpirituque terribilis, & nomine etiam quaſi terrori compoſito, Vercingentorix: ille feſtis diebus & comitiabilis, cum frequentiſſimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad jus priſtinum libertatis erexit. Aberat tunc Cæſar Ravennæ delectum agens, & hyeme creverant Alpes, ſic interclusum putabant iter. Sed ille qualis erat ad nuncium rei feliciſſimæ temeritatis? per invios ad id tempus montium tumulos, per intactas vias & nives, expeditá manu emenſus, occupat Galliam: ex diſtantibus hibernis caſtra contraxit, & antè in media Gallia fuit, quàm ab ultima timeretur. Tùm ipſa capita belli aggreſſus, urbes, Avaricum cum quadraginta millibus propugnantium ſuſtulit, Alexiam ducentorum quinquaginta millium juventute ſubnixam, flammis adæquavit. Circa Georgoviam Arvernorum tota belli moles fuit: quippe cum LXXX. millia muro & arce & abruptis defenderent, maximam civitatem vallo, ſudibus, & foſſa, inductoque foſſæ flumine, ad hoc XVIII. caſtellis, ingentique quaſi loricá circumdatam, primùm fame domuit: mox audentem eruptiones, in vallo gladiis ſudibuſque concidit: noviſſimè in deditionem redegit. Ipſe ille rex, maximum victoriæ decus, ſupplex cum in caſtra veniſſet, tùm & phaleras & ſua arma, ante Cæſaris genua projecit. Habes, inquit, fortem virum, *vir fortiſſime*, viciſti.

CAP.

C A P. X I.

Bellum Parthicum.

Um Gallos per Cæſarem in Septentrione
debellat, interim ad Orientem grave vul-
. Parthis Populus Romanus accepit. Nec
rtuna queri poſſumus : caret ſolatio cla-
Adverſa & diis & hominibus cupiditas
ilis Craſſi, dum Parthico inhiat auro,
e XI. legionum, & ipſius capite multata
quòd tribunus plebis Metellus, exeuntem
m hoſtilibus diris devoverat : & cum
ma tranſiſſet exercitus, rapta ſubitis ſigna
nibus hauſit Euphrates : & cum apud Ni-
orium caſtra poſuiſſet, miſſi ab Orode re-
gati denunciavere, percuſſorum cum Pom-
fœderum conſilia, quæ meminiſſet. Re-
ahians ille theſauris, nihil, ne imaginario
:m jure, ſed Seleuciæ ſe reſponſurum eſſe
ndit. Itaque dii fœderum ultores, nec
is, nec virtuti hoſtium defuerunt. Jam
im qui ſolus & ſubvehere commeatus, &
re poterat, à tergo relictus Euphrates,
ſimulato transfugæ cuidam Mazaræ Syro
tur, cùm in mediam camporum vaſtita-
eodem duce ductus exercitus, undique
exponeretur. Itaque vix dum venerat
as, cum undique præfecti regis Sillaces &
ia oſtendere ſigna auro, ſericeiſque vexil-
brantia. Tùm ſine mora circumfuſi undi-
equitatus, in modum grandinis, atque
orum denſa tela pariter ſuderunt. Sic mi-
ili ſtrage deletus exercitus : ipſe in collo-
qui-

quium ſolicitatus, ſigno dato, vivus in hoſtium manus incidiſſet, niſi tribunis reluctantibus, fugam barbari ducis ferro occupaſſet. Sic quoque relatum caput ludibrio hoſti fuit. Filium ducis penè in conſpectu patris eiſdem telis operuere. Reliquiæ infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque diſtractæ vix nuncium cladis retulerunt. Caput ejus receiſum cum dextrâ manu, ad regem reportatum, ludibrio fuit, neque indignè. Aurum enim liquidum in rictum oris infuſum eſt; ut cujus animus arſerat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exſangue corpus auro ureretur.

CAP. XII.

Anacephalæoſis.

HÆc eſt illa tertia ætas Pop. Romani tranſmarina, qua Italiá progredi auſus, orbe toto arma circumtulit. Cujus ætatis ſuperiores centum anni ſancti, pii, & (ut diximus) aurei, ſine flagitio, ſine ſcelere, dum ſincera adhuc & innoxia paſtoriæ illius ſectæ integritas; dumque Pœnorum hoſtium imminens metus diſciplinam veterem continebat. Poſtremi centum, quos à Carthaginis, Corinthi, Numantiæque excidiis, & Attali regis Aſiaticá hæreditate deduximus in Cæſarem & Pompejum, ſecutumque hos, de quo dicemus, Auguſtum, ut claritate rerum bellicarum magnifici, ita domeſticis cladibus miſeri & erubeſcendi. Quippe *ſicut* Galliam, Thraciam, Ciliciam uberrimas, validiſſimaſque provincias, Armeni

etiam

etiam, & Britannos, ut non in uſum, ita ad imperii ſpeciem magna nomina acquiſiſſe, pulchrum, atque decorum: ita eodem tempore dimicaſſe domi cum civibus, ſociis, mancipiis, gladiatoribus, totoque inter ſe ſenatu, turpe, atque miſerandum. Ac neſcio, an ſatius fuerit populo Romano, Siciliá & Africá contentum fuiſſe, aut his etiam ipſis carere dominanti in Italia ſua, quàm eò magnitudinis creſcere, ut viribus ſuis conficeretur. Quæ enim res alia furores civiles peperit, quàm nimia felicitas? Syria prima nos victa corrupit, mox Aſiatica Pergameni regis hæreditas. Illæ opes, atque divitiæ afflixere ſæculi mores, merſamque vitiis ſuis quaſi ſentiná Rempublicam peſſumdedere. Undè enim populus Romanus agros & cibaria flagitaret, niſi per famem, quam luxus fecerat? Hinc ergò Gracchana & prima & ſecunda, & illa tertia Appulejana ſeditio. Undè ut regnaret de judiciariis legibus diviſus à ſenatu eques, niſi ex avaritia, ut vectigalia Reipublicæ, atque ipſa judicia in quæſtu haberentur. Hinc rursùs & promiſſa civitas Latio, & per hoc arma ſociorum. Quid autem bella ſervilia? undè nobis, niſi ex abundantiá familiarum? Undè gladiatorii adversùs dominos ſuos exercitus, niſi ad conciliandum plebis favorem effuſa largitio? Cùm ſpectaculis indulget, ſupplicia quondam hoſtium artem facit. Jam ut ſpecioſiora vitia tangamus, nonne ambitus honorum ab iiſdem divitiis incitatus? Atqui indè Mariana, indè Syllana tempeſtas. Aut magnificus apparatus conviviorum, & ſumptuoſa largitio, nonne ab opulentia, paritura mox egeſtatem? Hæc Catili-

nam

nam hoſtem patriæ ſuæ impegit. Den ipſa principatus, & dominandi cupidc niſi ex nimiis opibus venit? Atqui ha rem, atque Pompejum furialibus in reipublicæ facibus armavit. Hos igitu Roman. omnes domeſticos motus ſ ab externis, juſtiſque bellis, ex ordir quemur.

CAP. XIII.

De legibus Gracchanis.

SEditionum omnium cauſſas Tribur teſtas excitavit, quæ ſpecie quiden tuendæ, cujus in auxilium comparata autem dominationem ſibi acquirens, populi, ac favorem agrariis, frumentar diciariis legibus aucupabatur. Inerat c ſpecies æquitatis. Quid enim tàm j quàm recipere plebem jus ſuum à patri populus gentium victor, orbiſque poſſe torris aris, ac focis ageret. Quid tàm quàm inopem populum vivere ex æra quid ad jus libertatis æquandæ magis quàm ut ſenatu regente provincias, equeſtris auctoritas ſaltem judiciorur niteretur? Sed hæc ipſa in perniciem re & miſera reſpublica in exitium ſuum erat: nam & à ſenatu in equitem t judiciorum poteſtas, vectigalia, id eſt rii patrimonium, ſupprimebat: & em menti ipſos Reipubl. nervos exhaurieb rium. Reduci plebs in agros undè pote poſſidentium everſione, qui ipſi pars

erant? & tamen relictas ſibi à majoribus ſedes, ætate, quaſi jure hæreditario poſſidebant.

CAP. XIV.

Seditio Tiberii Gracchi.

PRimam certaminum faciem Tiberius Gracchus accendit, genere, formá, eloquentiá facilè princeps. Sed hic ſive Mancinianæ deditionis, quia ſponſor fœderis fuerat, contagium timens, & indè popularis; ſive æquo, & bono ductus, quia depulſam agris ſuis plebem miſeratus eſt; ne populus Romanus gentium victor, orbiſque poſſeſſor, laribus, ac focis ſuis exularet: aut quacunque mente rem auſus ingentem, poſtquàm rogationis dies aderat, ingenti ſtipatus agmine roſtra conſcendit, nec deerat, obviá manu, tota indè nobilitas, & tribuni in partibus. Sed ubi intercedentem legibus ſuis M. Octavium videt Gracchus, contra fas collegii, jus poteſtatis, injectá manu depulit Roſtris, adeòque præſenti metu mortis exterruit, ut abdicare ſe magiſtratu cogeretur. Sic triumvir creatus dividendis agris, cum ad perpetranda cœpta, die comitiorum prorogari ſibi vellet imperium, obviá nobilium manu, eorumque quos agris moverat, cædes à foro cœpit. Indè cum in Capitolium profugiſſet, plebemque ad defenſionem ſalutis ſuæ manu caput tangens hortaretur, præbuit ſpeciem regnum ſibi & diadema poſcentis, atque ita duce Scipione Naſica concitato in arma populo, quaſi jure oppreſſus eſt.

CAP. XV.

Seditio C. Gracchi.

STatim & mortis & legum fratris ſui vindex non minore impetu incaluit. C. Gracchus; qui cum pari tumultu atque terrore plebem in avitos agros arceſſeret, & recentem Attali hæreditatem in alimenta populo polliceretur, jamque nimius & potens altero tribunatu, ſecundá plebe volitaret, obrogare auſo legibus ſuis Minucio tribuno, fretus comitum manu, fatale familiæ ſuæ capitolium invaſit. Indè proximorum cæde pulſus, cum ſe in Aventinum recepiſſet, indè quoque obviá ſenatus manu, ab Opimio conſule oppreſſus eſt. Inſultatum quoque mortis reliquiis, & illud ſacroſanctum caput Tribuni plebis, percuſſoribus aur- penſatum eſt.

CAP. XVI.

Seditio Appulejana.

NIhilominus Appulejus Saturninus Gra- chanas aſſerere leges non deſtitit. Ta- tum animorum viro Marius dabat, qui nob- tati ſemper inimicus, conſulatu ſuo præ- confiſus, occiſo palam in comitiis Annio petitore. Tribunatus ſubrogare conatus ejus locum C. Gracchum, hominem ſine ſine nomine: ſed ſubdito titulo, in fam- ipſe ſe adoptat. Cum tot, tantiſque lud- exultaret impunè, rogandis

bus ita vehementer incubuit, ut ſenatum quoque cogeret in verba ſua jurare, cùm abnuentibus aquá & igni interdicturum ſe minaretur. Unus tamen exſtitit, qui mallet exilium. Igitur poſt Metelli fugam omni nobilitate perculſa, cum jam tertium annum dominaretur, eò veſaniæ progreſſus eſt, ut Conſularia quoque comitia nová cœde turbaret. Quippe ut ſatellitem furoris ſui Glauciam conſulem faceret; C. Memmium competitorem interfici juſſit: & in eo tumultu regem ex ſatellitibus ſe appellatum lætus accepit. Tùm verò jam conſpiratione ſenatus, ipſo quoque jam Mario conſule, quia tueri non poterat, adverſo; directæ in foro acies: repulſus indè Capitolium invaſit. Sed cum abruptis fiſtulis obſideretur, ſenatuique per legatos pœnitentiæ fidem faceret, ab arce degreſſus cum ducibus factionis receptus in curiam eſt. Ibi eum, factá irruptione populus fuſtibus, ſaxiſque coopertum in ipsá quoque morte laceravit.

CAP. XVII.

Druſiana ſeditio.

POSTREMO Livius Druſus non tribunatus modò viribus, ſed ipſius etiam ſenatus auctoritate, totiuſque Italiæ conſenſu eaſdem leges aſſerere conatus, dum aliud captat ex alio, tantum conflavit incendium, ut nec prima illius flamma poſſet ſuſtineri, & ſubitá morte correptus, hæreditarium in poſteros ſuos bellum propagaret. Judiciariá lege C. Gracchus diviſerat Popul. Romanum, & bicipitem ex

ex una fecerat civitatem : equites Romani, tantá poteſtate ſubnixi, ut qui fata, fortunaſque patrum, vitaſque principum haberent in manu, interceptis vectigalibus peculabantur ſuo jure Rempublicam. Senatus exſilio Metelli, damnatione Rutilii debilitatus, omne decus majeſtatis amiſerat. In hoc ſtatu rerum pares opibus, animis, dignitate : (undè & nata Livio Druſo æmulatio acceſſerat) equitem Servilius Cæpio, ſenatum Livius Druſus aſſerere; ſigna & aquilæ & vexilla aderant. Ceterùm ſic urbe in uná, quaſi in binis caſtris diſſidebatur. Prior Cæpio in ſenatum impetu facto, reos ambitus Scaurum & Philippum principes nobilitatis elegit. His ut motibus reſiſteret Druſus, plebem ad ſe Gracchanis legibus, eiſdem ſocios ad plebem ſpe civitatis erexit. Extat vox ipſius, nihil ſe ad largitionem ulli reliquiſſet, niſi ſi quis aut cœnum dividere vellet, ar cœlum. Aderat promulgandi dies, cum ſubi tanta vis hominum undique aparuit, ut h ſtium adventu obſeſſa civitas videretur. Auſ tamen, obrogare de legibus conſul Philippu Sed apprehenſum faucibus viator non antè miſit, quàm ſanguis & in ora & in oculos dundaret, Sic per vim latæ, juſſæque lege Sed pretium rogationis ſtatim ſocii flagitare cùm interim imparem Druſum, ægrumque rum temerè motarum, matura; ut in tal crimine, mors abſtulit : nec ideò minù promiſſa Druſi à populo Romano repe armis defecerunt.

CAP. XVIII.

Bellum Sociale.

BELLUM, quod adverſus ſocios geſtum eſt, Sociale bellum vocetur licet, ut extenuemus invidiam: ſi verum tamen volumus, illud civile bellum fuit: quippe cum populus Romanus Etruſcos, Latinos, Sabinoſque miſcuerit, & unum ex omnibus ſanguinem ducat: corpus fecit ex membris, & ex omnibus unus eſt. Nec minore flagitio ſocii intra Italiam, quàm intra urbem cives rebellabant. Itaque cum jus civitatis, quam viribus auxerant, ſocii juſtiſſimè poſtularent, ad quam ſpem eos cupidine dominationis Druſus erexerat: poſtquam ille domeſtico ſcelere oppreſſus eſt, eadem fax, quæ illum cremavit, ſocios in arma & in expugnationem urbis accendit. Quid hac clade triſtius? quid calamitoſius? cum omne Latium, atque Picenum, Etruria omnis, atque Campania, Poſtremò Italia contra matrem, ac parentem ſuam Urbem conſurgerent: cum omne robur fortiſſimorum, fideliſſimorumque ſociorum ſub ſuis quiſque ſignis haberent municipalia illa prodigia? Propedius Marſos, & Latinos Afranius, Umbros totus ſenatus & conſules, Samnium, Lucaniam Teleſinus; cum regum & gentium arbiter populus, ipſum ſe regere non poſſet, ut victrix Aſiæ, Europæque à Corfinio, Roma peteretur. Primum fuit belli in Albano monte conſilium, ut feſto die Latinarum Sex. Julius Cæſar, & *Marcius Philippus* conſules inter ſacra, & aras im-

immolarentur. Poſtquàm id nefas proditione diſcuſſum eſt, Aſculo furor omnis erupit, in ipsá quidem ludorum frequentiá trucidatis, qui tùm aderant ab urbe, legatis. Hoc fuit impii belli ſacramentum: indè jam paſſim ab omni parte Italiæ, duce & auctore belli diſcurſante Popedio, diverſa per populos & urbes ſigna cecinere. Nec Annibalis, nec Pyrrhi fuit tanta vaſtatio. Ecce Ocriculum, ecce Grumentum, ecce Feſulæ, Carſeoli Reſeratæ Nuceriæ, & Picentes, cædibus, ferro & igne vaſtantur. Fuſæ Rutilii copiæ, fuſæ Cæpionis. Nam ipſe Julius Cæſar exercitu amiſſo, cùm in urbem cruentus referretur; miſerabili funere mediam etiam urbem perviam fecit. Sed magna populi Romani fortuna, & ſemper in malis major, totis denuò viribus inſurrexit, agreſſique ſinguli populos. Cato diſcutit Etruſcos Gabinius Marſos, Carbo Lucanos, Sylla Sar nites, Strabo verò Pompejus omnia flammi ferroque populatus, non priùs finem cædi fecit, quàm Aſculi everſione, Manibus t exercituum conſulariun, direptarumque i bium diis litaretur.

CAP. XIX.

Bellum Servile.

UTcunque, etſi cum ſociis (nefas) liberis tamen & ingenuis dimicatur Quis æquo animo ferat in principe ge populo bella ſervorum? Primum ſervil *lum inter* initia urbis Herdonio Sabino *in ipſa* urbe tentatum eſt, cùm occupat

buniciis ſeditionibus civitate Capitolium obſeſſum eſt, & à conſule captum. Sed hic tumultus magis fuit, quàm bellum. Mox imperio per diverſa terrarum occupato, quis crederet Siciliam multò cruentiùs ſervili, quàm Punico bello eſſe vaſtatam? Terra frugum ferax, & quodammodo ſuburbana provincia latifundiis civium Latinorum tenebatur. Hìc ad cultum agri frequentia ergaſtula, catenatique cultores materiam bello præbuere. Syrus quidam nomine Eunus (magnitudo cladium facit, ut meminerimus) fanatico furore ſimulato, dum Syriæ deæ cæremonias jactat, ad libertatem & arma ſervos, quaſi numinum Imperio concitavit: idque ut divinitus fieri probaret, in ore abditá nuce, quam ſulphure & igne ſtipaverat, leviter inſpirans, flammam inter verba fundebat, Hoc miraculo primùm duo millia ex obviis, mox jure belli refractis ergaſtulis quadraginta ampliùs millium fecit exercitum: Regiiſque ne quid malis deeſſet, decoratus inſignibus, caſtella, oppida, vicos miſerabili direptione vaſtavit. Illud quoque in ultimum belli dedecus capta ſunt caſtra prætorum, nec nominare ipſos pudet, caſtra Manilii, Lentuli, Piſonis, Hipſæ. Itaque qui per fugitivarios retrahi debuiſſent, prætorios duces, profugos prælio ipſi ſequebantur. Tandem P. Rupilio Imperatore ſupplicium de eis ſumptum eſt. Hic enim victos, & apud Ennam noviſſimè obſeſſos, cum fame quaſi peſtilentiá conſumpſiſſet, reliquias latronum compedibus, cateniſque religavit, crucibuſque punivit. Fuitque de ſervis ovatione contentus, ne dignitatem triumphi ſervili inſcriptione violaret. Vix dum reſpiraverat

verat inſula, cum ſtatim à ſervis & à Syr
ditur ad Cilicem. Athenio paſtor, inter
domino, familiam ergaſtulo liberatam ſi
gnis ordinat. Ipſe veſte purpureá, argei
que baculo, & regium in morem fronte
mitá, non minorem, quàm ille fanaticus p
conflat exercitum, acriùſque multò, qu
illum vindicaret, vicos, caſtella, oppic
ripiens, in dominos, in ſervos infeſtiùs,
in transfugas, ſæviebat. Ab hoc quoque
torii exercitus cæſi, capta Servilii caſtra,
ta Luculli. Sed Aquilius P. Rupilii uſus e
plo, interclufum hoſtem commeatibus a
trema compulit, comminutaſque copias a
fame facilè delevit: dediſſentque ſe, niſi
pliciorum metu voluntariam mortem p
liſſent. Ac ne de duce quidem ſupplicium
gi potuit, quamvis in manus venerit. Qu
dum circa ad deprehendendum eum mul
do contendit, inter rixantium manus p
lacerata eſt.

CAP. XX.

Bellum Spartacum.

ENim verò ſervilium armorum dedecu
ras. Nam & ipſi per fortunam in or
obnoxii, tamen quaſi ſecundum hominun
nus ſunt & in bona libertatis noſtræ adop
tur. Bellum Spartaco duce concitatum,
nomine appellem, neſcio. Quippe cum
militaverint, gladiatores imperaverint
infimæ ſortis homines: hi peſſimam auxer
dibrio calamitatem. Spartacus, Crixi
OE

OEnomaus effracto Lentuli ludo, cum ſeptuaginta aut amplius ejuſdem fortunæ viris erupere Capua, ſerviſque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum ſtatim decem amplius millia coiſſent hominum, non modò effugiſſe contenti, jam vindicari etiam volebant. Prima velut ara viris, mons Veſuvius placuit: ibi cum etiam obſiderentur à Clodio Glabro, per fauces cavi montis vitigineis delapſi vinculis, ad imas ejus deſcendere radices, & exitu inviſo nihil tale opinantis ducis ſubito impetu caſtra rapuere. Inde alia caſtra. Deinceps Thoram, totamque pervagantur Campaniam. Nec villarum atque vicorum vaſtatione contenti. Nolam atque Nuceriam, Thurios, atque Metapontum terribili ſtrage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam eſſet juſtus exercitus, è viminibus, pecudumque tegumentis inconditos ſibi clypeos, & ferro ergaſtulorum recocto, gladios, ac tela fecerunt. At ne quod decus juſto deeſſet exercitui, domitis obviis gregibus paratur equitatus, captaque de prætoribus inſignia, & faſces ad ducem detulere. Nec abnuit ille de ſtipendiario Thrace miles, de milite deſertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator, qui defunctorum quoque prælio ducum funera imperatoriis celebravit exſequiis, captivoſque circa rogum juſſit armis depugnare, quaſi plane expiaturus omne præteritum dedecus, ſi de gladiatore munerator fuiſſet. Inde jam conſulares quoque aggreſſus, in Apennino Lentuli exercitum cecidit, apud Mutinam C. Caſſii caſtra delevit. Quibus elatus victoriis, de invadenda urbe Romana, quod ſatis eſt turpitudini noſtræ, deliberavit. Tandem etiam totis viribus con-

contra Mirmilonem conſurgitur, pudoremque Romanum Licinius Craſſus aſſervit, à quo pulſi fugatique (pudet dicere) hoſtes, in extrema Italiæ confugerunt. Ibi circa Bruttium angulum incluſi, cum fugam in Siciliam pararent, neque navigia ſuppeterent, rateſque ex cratibus, & dolia connexa virgultis in rapidiſſimo freto fruſtra experirentur, tandem eruptione facta, dignam viris objere mortem, & quod ſub gladiatore duce oportuit, ſine miſſione pugnatum eſt. Spartacus ipſe in primo agmine fortiſſime dimicans quaſi Imperator occiſus eſt.

CAP. XXI.

Bellum civile Marianum.

HOc deerat unum populi Romani malis, jam ut ipſe intra ſe parricidiale bellum domi ſtringeret, & in urbe mediá, ac foro, quaſi arená, cives cum civibus ſuis gladiatorio mor[e] concurrerent. Æquiore animo utcumque f[e]rem, ſi plebeji duces, aut ſi nobiles, mali [...] tem, ducatum ſceleri præbuiſſent. Cum ve[ro] (pro facinus qui viri! qui Imperatores! dec[ora] & ornamenta ſæculi ſui Marius & Sylla, peſſi[mo] facinori ſuam etiam dignitatem præbueru[nt]. Tribus, ut ſic dixerim, ſideribus agitatum e[st] primo & levi & modico, tumultu majore, qu[...] bello intra ipſos armorum duces ſubſiſtente[...] vitiá, mox atrociùs & cruentiùs per toti[...] ſcera ſenatus graſſante victoriá. Ultimu[m] civicam modò, ſed hoſtilem quoque rabi[em] *pergreſſum* eſt, cum armorum furor toti[...]

bus, donec deeſſent, qui occiderentur. Initium
& cauſſa belli, inexplebilis honorum Marii fa-
mes, dum decretam Syllæ provinciam ſulpiciá
lege ſolicitat. Sed impatiens injuriæ ſtatim
Sylla legiones circumegit, dilatoque Mithrida-
te, Eſquiliná, Collinaque portá, geminum ag-
men urbi inſudit. Undè cum ſubitò Sulpicius
& Albinovanus objeciſſent catervas, ſudeſ-
que & ſaxa undique à mænibus, ac tela jace-
rentur; ipſe quoque jaculatus incendio viam
fecit, arcemque Capitolii, quæ Pænos quoque,
Gallos etiam Senones evaſerat, quaſi capti-
vam victor inſedit. Tùm ex ſenatusconſulto,
adverſariis hoſtibus judicatis, in præſentem
tribunum, alioſque diverſæ factionis, jure ſæ-
vitum eſt. Marium ſervilis fuga exemit, immò
fortuna alteri bello reſervavit. Cornelio Cin-
na, Cn. Octavio conſulibus malè obrutum re-
ſurrexit incendium, & quidem ab ipſorum diſ-
cordiá, cum de revocandis, quos ſenatus hoſ-
tes judicaverat, ad populum referretur. Cin-
ctá quidem gladiis concione, ſed vincentibus,
quibus pax & quies potior, profugus patriá
ſuá Cinna confugit ad partes: redit ab Africá
Marius clade major: ſiquidem carcer, catenæ,
fuga, exſilium horrificaverant dignitatem.
Itaque ad nomen tanti viri latè concurritur:
ſervitia (proh nefas) & ergaſtula armantur;
& facilè invenit exercitum miſer Imperator.
Itaque vi patriam repoſcens, unde vi fuerat
expulſus, poterat videri jure agere, niſi cauſ-
ſam ſuam ſævitiá corrumperet. Sed cum diis,
hominibuſque infeſtus rediret, ſtatim primo
impetu cliens & alumna Urbis Oſtia, nefandá
ſtrage diripitur. Mox in urbem quadruplici
agmi-

agmine intratur, diviſere copias Cinna, Marius, Carbo, Sertorius. Hic poſtquàm manus omnis Octavii depulſa Janiculo eſt, ſtatim in principum cædem ſigno dato, aliquanto ſæviùs, quàm aut in Punica, aut in Cimbrica urbe ſævitur. Octavii conſulis caput pro roſtris exponitur, Antonii conſularis, in Marii ipſius menſis. Cæſar & Fimbria in penatibus domorum ſuarum trucidantur; Craſſi pater & *filius* in mutuo alter alterius aſpectu. Bœbium, atque Numitorium per medium forum unci traxere carnificum. Catulus ſe ignis hauſtu ludibrio hoſtium exemit. Merula flamen Dialis in Capitolio Jovis ipſius oculos venarum cruore reſperſit. Ancharius ipſo vidente Mario confoſſus eſt, quia fatalem illam ſcilicet manum non porrexerat ſalutanti. Hæc tot ſenatus funera, intra Calendas & Idus Januarii menſis, ſeptima illa Marii purpura dedit. Quid futurum, ſi annum conſularis impleſſet? Scipione, Norbanoque conſulibus tertius ille turbo civilis inſaniæ toto furore detonuit; quippe cum hinc VII legiones, inde quingentæ cohortes ſtarent in armis, inde ab Aſia cum victore exercitu Sylla properaret. Et ſanè cum tàm ferus in Syllanos Marius fuiſſet, quantá ſævitiá opus erat, ut Sylla de Mario vindicaretur? Primùm apud Capuam ſub amne Vulturno ſigna concurrunt, & ibi ſtatim Norbani fuſus exercitus, ſtatim omnes Scipionis copiæ, oſtentatá ſpe pacis, oppreſſæ. Tùm Marius juvenis, & Carbo conſules, quaſi deſperatá victoriá, ne inulti perirent, ſanguine ſenatus ſibi parentabant: obſeſſáque curiá, ſic de ſenatu, quaſi de carcere, qui jugularen-

tur,

tur, educti. Quid funerum in foro, in circo, in patentibus templis? Namque Mucius Scævola pontifex, Veſtales amplexus aras, tantùm non eodem igne ſepelitur. Lampronius, atque Teleſinus Samnitum duces atrociùs Pyrrho & Annibale Campaniam, Etruriamque populantur, & ſub ſpecie partium ſe vindicant. Apud Sacriportum, Collinamque portam debellatæ omnes hoſtium copiæ. Ibi Marius, hic Teleſinus oppreſſi: nec idem tamen cædium, qui belli finis fuit. Stricti enim & in pace gladii, animadverſumque in eos, qui ſe ſpontè dediderant. Non minùs eſt, quod apud Sacriportum & apud Collinam ſeptuaginta ampliùs millia Sylla concidit. Bellum erat: Quattuor millia deditorum inermium civium, in villá publicá interfici juſſit, iſti tot in pace, non plures ſunt: quis autem illos poteſt computare, quos in Urbe paſſim quiſquis voluit, occidit? donec admonente Furfidio, vivere aliquos debere, ut eſſent, quibus imperarent; propoſita eſt ingens illa tabula, & ex ipſo equeſtris ordinis flore, ac ſenatus, duo millia electi, qui mori juberentur. Novi generis edictum. Piget poſt hæc referre ludibrio habita fata Carbonis, fata Sorani prætoris, atque Venuleji, Bæbium ſine ferro ritu ferarum inter manus laceratum; Marium ducis ipſius fratrem apud Catuli ſepulcrum, oculis, manibus, cruribuſque defoſſis, ſervatum aliquandiù, ut per ſingula membra moreretur. Poſitis ſingulorum hominum ferè pœnis, municipia Italiæ ſplendidiſſima ſub haſtá venierunt, Spoletium, Interamnium, Præneſte, Florentia: nam Sulmonem vetus oppidum ſocium, atque ami-

amicum (facinus indignum) nondum expugnatum, ut obſides jure belli, & modo morte damnati, duci jubentur: ſic damnatam civitatem juſſit Sylla deleri.

CAP. XXII.

Bellum Sertorianum.

BEllum Sertorianum quid aliud, quàm Syllanæ proſcriptionis hereditas fuit? hoſtile potiùs, an civile dixerim, neſcio; quippe quod Luſitani, Celtiberique Romano geſſerint duce. Exſul & profugus feralis illius tabulæ, vir ſummæ quidem, ſed calamitoſæ virtutis malis ſuis maria, terraſque permiſcuit, & in Africa jam, & Balearibus inſulis fortunam expertus, miſſuſque in Oceanum, Fortunatas inſulas penetravit: tandem Hiſpaniam armavit, ubi viro cum viris facilè convenit: nec aliter magis apparuit Hiſpani militis vigor, quàm Romano duce. Quamquam ille non contentus Hiſpaniá, ad Mithridatem quoque, Ponticoſque reſpexit, regemque claſſe juvit. Et quid futurum fuit ſatis tanto hoſti? Uno Imperatore reſiſtere res Romana non potuit, additus Metello Cn. Pompejus: hi copias viri diù, & ancipiti ſemper acie attrivere, nec tamen priùs bello, quàm ſuorum ſcelere, & inſidiis exſtinctus. Copias ejus propè totá Hiſpaniá perſecuti, diù, & ancipiti ſemper acie dimicaverunt. Prima per legatos certamina habita, cum hinc Domitius & Thorius, inde *Herculei* præluderent: mox his apud *Segoviam*, illis apud Anam flumen oppreſſis, ipſi duces

duces cominùs invicem experti, apud Lauronem, atque Sucronem æquavere clades. Tùm illis ad populationem agrorum, his ad urbium excidia converſis, miſera inter Romanos duces Hiſpania diſcordiæ pœnas dabat, donec oppreſſo domeſticá fraude Sertorio, victo, deditoque Perperna, ipſæ quoque in Romanam fidem venere urbes Oſca, Terme, Turia, Valentia, Auxima, & infame nihil non experta Calaguris. Sic receptá in pacem Hiſpaniá, victores duces, externum id magis, quàm civile bellum videri voluerunt, ut triumpharent.

CAP. XXIII.

Bellum civile ſub Lepido.

MARCO Lepido, Quincto Catulo conſulibus, civile bellum penè citiùs oppreſſum eſt, quàm inciperet. Sed quantùm, latèque fax illius motus ab ipſo Syllæ rogo exarſit! Cupidus namque rerum novarum per inſolentiam Lepidus, acta tanti viri reſcindere parabat, nec immeritò, ſi tamen poſſet ſigna magná clade Reipub. Nam cum jure belli Sylla dictator proſcripſiſſet inimicos: qui ſupererant revocante Lepido, quid aliud, quàm ad bellum, vocabantur? cumque damnatorum civium bona addicente Sylla, quamvis malè capta, jure tamen repetitio eorum procul dubio labefactabat compoſitam civitatem. Expediebat ergò quaſi ægræ, ſauciæque Reipublicæ requieſcere quomodocumque, ne vulnera curatione ipſá reſcinderentur. Ergò cum turbidis

bidis concionibus velut claſſico civitatem terruiſſet, profectus in Etruriam, arma indè, & exercitum urbi admoverat. Sed jam Milvium pontem, collemque Janiculum Lutatius Catulus, Cn. Pompejus, Syllanæ dominationis duces, atque ſigniferi, alio exercitu inſederant. A quibus primo ſtatim impetu retrò pulſus, hoſtiſque à ſenatu judicatus, incruentâ fugâ in Etruriam, indè Sardiniam receſſit: ibique morbo & pœnitentiâ interiit. Victores, quod non temerè aliàs in civilibus bellis, pace contenti fuerunt.

L. FLORI HISTORIARUM

LIBER IV.

CAP. I.

Bellum Catilinarium.

CAtilinam luxuria primùm, tùm hinc conflata egeſtas rei familiaris, ſimul occaſio, quòd in extremis finibus mundi arma Romana peregrinabantur, in nefaria conſilia opprimendæ patriæ ſuæ compulere, ſenatum confodere, conſules trucidare, diſtringere incendiis urbem, diripere ærarium, totam denique Rempublicam funditùs tollere, & quidquid nec Annibal videretur optaſſe. Quibus id nefas ſociis aggreſſus eſt? Ipſe patricius, ſed hoc minus eſt. Curii, Porcii, Syllæ, Cethegi, Autronii, Varguntei, atque Longini, quæ familiæ? quæ ſenatus inſignia? Lentulus quoque tunc maximè prætor: hos omnes immaniſſimi facinoris ſatellites habuit. Additum eſt pignus conjurationis, ſanguis humanus, quem circumlatum pateris bibere: ſummum nefas, niſi *amplius* eſſet, propter quod biberunt. Actum erat

erat de pulcherrimo imperio, niſi illa conjuratio in Ciceronem & Antonium conſules incidiſſet, quorum alter induſtriá rem patefecit, alter manu oppreſſit. Tanti ſceleris indicium per Fulviam emerſit, viliſſimum ſcortum, ſed parricidii innocens. Tùm Conſul habito Senatu, in præſentem parricidam, in præſentem reum Cicero peroravit: ſed non ampliùs profectum, quàm ut hoſtis evaderet, ſeque palàm profeſſo incendium ſuum reſtincturum ruiná minaretur. Et ille quidem ad præparatum à Manlio in Etruriá exercitum proficiſcitur, ſigna illaturus urbi. Lentulus deſtinatum familiæ ſuæ Sibyllinis verſibus regnum ſibi vaticinans, ad præſtitutum à Catilina diem urbe totá viros faces, tela diſponit: nec civili conſpiration contentus, legatis Allobrogum, qui tùm for aderant, in arma ſolicitatis. Et iſſet ultra A pes furor, niſi alterá proditione Vulturcii, pr toris literæ tenerentur. Statim Ciceronis i perio injecta eſt barbaris manus. Palàm p tor in ſenatu convincitur. De ſupplicio ag tibus, Cæſar parcendum dignitati Cato an advertendum pro ſcelere cenſebat. Quam tentiam ſecutis omnibus, in carcere parr ſtrangulantur. Quamvis parte conjurat oppreſſá, tamen ab incepto Catilina no titit, ſed infeſtis ab Etruria ſignis patri tens, obvio Antonii exercitu oppri Quàm atrociter dimicatum ſit, exitus Nemo hoſtium bello ſuperfuit: quem in pugnando ceperat locum, eum am ma corpore tegebat. Catilina longè ter hoſtium cadavera repertus eſt, p má morte, ſi pro patriá ſic concidiſſe

CAP. II.

Bellum Cæſaris, & Pompeji.

IAm pænè toto orbe pacato, majus erat Imperium Romanum, quàm ut ullis externis viribus extingui poſſet. Itaque invidens fortuna principi gentium populo, ipſum illum in exitium ſuum armavit. Ac Mariana quidem, Cinnanaque rabies intra urbem ſe præcluſerat, quaſi expiratura; Syllana tempeſtas latiùs, intra Italiam tamen, detonuerat; Cæſaris furor, atque Pompeji, Urbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique, quà patebat, Imperium, quodam quaſi diluvio, & inflammatione corripuit: adeò, ut non rectè tantum civile dicatur, ac ne ſociale quidem, ſed nec externum, ſed potiùs commune quoddam ex omnibus, & plùs, quam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus ſenatus in partibus; ſi exercitus hinc XI. legiones, inde XVIII. flos omnis & robur Italici ſanguinis; ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici, Germanique delectus, indè Dejotarus, Ariobarzanes, Tarcondimotus, Cothus, omne Thraciæ, Cappadociæque, Ciliciæ, Macedoniæ, Græciæ, Italiæ, totiuſque robur Orientis: ſi moram belli, quatuor annis, & pro clade rerum breve tempus; ſi locum & ſpatium ubi commiſſum eſt, intra Italiam; indè ſe in Galliam, Hiſpaniamque deflexit; reverſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro, Theſſaliaque conſedit; hinc in Ægyptum ſubitò tranſiluit; indè reſpexit Aſiam, Africæ incubuit, poſtremò in Hiſpaniam remi-

gra-

gravit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim priùs quievere, quàm in urbe ipsá, medio ſenatu, eorum, qui victi erant, odia victoris ſeſe cæde ſatiarent. Cauſſa tantæ calamitatis eadem, quæ omnium, nimia felicitas. Siquidem Quinto Metello, & Lucio Afranio conſulibus, cùm Romana majeſtas toto orbe polleret, recenteſque victorias, Ponticos & Armenios triumphos in Pompejanis theatris Roma cantaret, nimia Pompeji potentia apud otioſos (ut ſolet) cives movit invidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato adversùs potentes ſemper obliquus, detrectare Pompejum, actiſque ejus obſtrepere. Hic dolor tranſverſum egit, & ad præſidia dignitati paranda impulit. Fortè tunc Craſſus genere, divitiis, dignitate florebat, vellet tamen auctiores opes; Cajus Cæſar eloquentiá & ſpiritu, & jam conſulatu allevabatur, Pompejus tamen ſuper utrumque eminebat. Sic igitur Cæſare dignitatem comparare, Craſſo augere, Pompejo retinere cupientibus, omnibuſque pariter potentiæ cupidis, de invadendá Repub. facilè convenit. Ergò cùm mutuis viribus in ſuum quiſque decus niteretur, Galliam Cæſar invadit: Craſſus Aſiam, Pompejus Hiſpaniam, tres maximos exercitus: & jam ſic orbis imperium, ſocietate trium principum occupatur. Decem annos traxit iſta dominatio. Exindè quoniam mutuo metu tenebantur, Craſſi morte apud Parthos, & morte Juliæ Cæſaris filiæ, quæ nupta Pompejo, generi, ſocerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, ſtatim æmulatio erupit. Jam Pompejo ſuſpectæ Cæſaris opes, & Cæſa-

ri Pompejana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! ſic de principatu laborabant, tanquam duos tanti imperii fortuna non caperet. Ergò Lentulo, Marcelloque conſulibus ruptá primá conjurationis fide, de ſucceſſione Cæſaris ſenatus, idemque Pompejus agitabat: nec ille abnuebat, ſi ratio ſui proximis comitiis haberetur. Conſulatus, abſenti, quem decem tribuni, favente Pompejo, nuper decreverant, tùm diſſimulante eodem negabatur. Veniret, & peteret, majorum more. Ille contrà flagitare decreta, ac niſi in fide permanerent, non ſe dimiſſurum exercitum. Ergò ut in hoſtem decernitur. His Cæſar agitatus, ſtatuit præmia armorum armis defendere. Prima civilis belli arena, Italia fuit: cujus arces levibus præſidiis Pompejus inſederat; ſed omnia ſubito Cæſaris impetu oppreſſa ſunt. Prima Arimino ſigna cecinerunt. Tùm pulſus Etruriá Libo, Umbriá Thermus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum ſine ſanguine, ſi Pompejum Brundusii opprimere, ut cœperat, potuiſſet. Sed ille per obſeſſi clauſtra portus nocturná fugá evaſit. Turpe dictu, modò princeps patrum, pacis, bellique moderator, per triumphatum à ſe mare laceratá & penè inermi nave fugiebat. Nec Pompejus ab Italia, quàm ſenatus ab urbe fugatur prior: quam penè vacuam metu, Cæſar ingreſſus conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum quia tardiùs aperiebant Tribuni, juſſit effringi, cenſumque, & patrimonium populi Romani antè rapuit, quàm imperium. Pulſo, fugatoque Pompejo, maluit prius ordinare provincias, quàm ipſum ſequi. Siciliam & Sardi-

niam

niam annonæ pignora, per legatos habuit. Nihil hoſtile erat in Gallia, pacem ipſe fecerat. Sed ad Hiſpanienſes Pompeji exercitus tranſeunti per eam duci, portas claudere auſa Maſſilia eſt. Miſera, dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit; ſed quia tutis muris erat, vinci eam ſibi juſſit abſenti. Græcula civitas, non pro mollitie nominis, & vallum cædere, & incendere machinas auſa, & congredi navibus: ſed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terrá, marique perdomuit: mox dedentibus ſeſe ablata omnia præter (quam potiorem omnibus habebant) libertatem. Anceps, variumque, & cruentum in Hiſpania bellum cum legatis Cn. Pompeji Petrejo & Afranio; quos Illerdæ caſtra habentes, apud Sicorim amnem obſidere, & oppido intercludere aggreditur. Interim abundatione verni fluminis, commeatibus prohibet. Sic fame caſtra tentata ſunt, obſeſſorque ipſe quaſi obſidebatur: ſed ubi pax fluminis rediit, populationibus & pugná campos aperuit, iterùm ferox inſtat; & cedentes ad Celtiberiam conſecutus, aggere & vallo, & per hæc ſiti ad deditionem compulit. Sic citerior Hiſpania recepta eſt, nec ulterior moram fecit. Quid enim una poſt quinque legiones? Itaque ultrò cedente Varrone, Gades, Fretum, Oceanus, omnia felicitatem Cæſaris ſequebantur. Aliquid tamen adversùs abſentem ducem auſa fortuna eſt circa Illyricum & Africam, quaſi de induſtriá proſpera ejus adverſis radiarentur. Quippe cum fauces Adriatici maris juſſi occupare Dolabella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræo littore caſtra poſuiſſent; jam maria latè tenente Pom-

pejo, repentè caſtra legatus ejus Octavi-
: Libo ingentibus copiis claſſicorum utrin-
circumvenit, deditionem fames extorſit
onio. Miſſæ quoque à Baſilio in auxilium
rates, quales inopia navium fecerat: no-
ompejanorum arte Cilicum actis ſub mari
bus, captæ quaſi per indaginem. Duas ta-
æſtus explicuit: una, quæ Opiterginos fe-
t, in vadis hæſit, memorandumque poſte-
exitum dedit. Quippe vix mille juvenum
us, circumfuſi undique exercitus per to-
diem tela ſuſtinuit; & cum exitum virtus
haberet, tamen ne in deditionem veniret,
tante tribuno Vultejo mutuis ictibus in ſe
currit. In Africa quoque par & virtus &
mitas Curionis fuit, qui ad recipiendum
vinciam miſſus, pulſo, fugatoque Varo,
ſuperbus, ſubitum Jubæ regis adventum,
itatumque Maurorum ſuſtinere non po-
. Patebat victo fuga, ſed pudor ſuaſit, ut
ſſum ſuá temeritate exercitum, morte ſe-
retur. Sed jam debitum par fortuna flagi-
te, ſedem bello Pompejus Epiron elegerat,
Cæſar moratus; quippe, ordinatis à tergo
nibus, quamvis hyems mediá prohiberet
peſtate, ad bellum navigavit: poſitiſque
Oricum caſtris, cùm pars exercitus ob ino-
m navium cum Antonio dimiſſa, Brunduſii
ram faceret; adeò impatiens erat, ut ad ar-
ſendos eos, ardente ventis mari, nocte con-
ia, ſpeculatorio navigio ſolus ire tentave-
. Exſtat ad trepidum tanto diſcrimine gu-
natorem vox ipſius: Quid times? Cæſarem
is. Contractis in unum undique omnibus
iis, poſitiſque cominùs caſtris, diverſ
erant

erant ducum conſilia. Cæſar pro natu
& conficiendæ rei cupidus, oſtenta
provocare, laceſſere, nunc obſidion
cum, quæ erant ſedecim millium vall
cta. (Sed quid his obeſſet obſidio, qu
te mari omnibus copiis abundarent?
expugnatione Dyrrachii irritá, (quip
vel ſitus inexpugnabilem faceret, ad h
ſiduis in eruptionem hoſtium præliis
tempore egregia virtus Scævæ centuri
micuit, cujus in ſcuto centum, atque
tela ſedere) jam verò direptione urb
ciarum, cum Oricum & Gomphos,
caſtella Theſſaliæ vaſtaret: Pompejus
ſuis hæc nectere moras, tergiverſari ſic
hoſtem interclusum undique inopiâ co
tuum terreret, utque ardentiſſimi duc
ſeneſceret impetus. Nec diutiùs proſ
ſalutare conſilium. Milites otium, ſo
ram, principes ambitum ducis increp
Sic præcipitantibus fatis, prælio ſum
Theſſalia: & Philippicis campis, urbis,
rii, generis humani fata commiſſa ſunt
quam ullo loco tantum virium populus
nus, tantum dignitatis fortuna vidit. T
ta ampliùs millia hinc, & illinc præter
regum & ſenatus. Nunquam imminen
tæ manifeſtiora prodigia, fuga victim
examina, inſignes interdiù tenebræ. D
& nocturnâ imagine theatri ſui audien
ſum in modum planctus circumſonare,
ne cum pullo amiculo (nefas) apud pu
conſpectus eſt. Nunquam acrior, neq
acrior exercitus Cæſaris fuit. Indè c
priùs, *indè tela*. Annotatum quoque

tentis aciem Craſtini pilum, qui mox adacto in os gladio, ſic inter cadavera repertus, libidinem, ac rabiem, quà pugnaverat, ipſa novitate vulneris præferebat. Sed nec minùs admirabilior illius exitus belli: Quippe cum Pompejus adeò equitum copiá abundaret, ut facilè circumventurus ſibi Cæſarem videretur, circumventus ipſe eſt. Nam cum diù æquo marte contenderent, juſſuque Pompeji fuſus à cornu erupiſſet equitatus, repentè hinc ſigno dato, Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, ut illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus, levis armaturæ ruina comitata eſt. Tunc terrore latiùs dato, turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi unâ manu facta eſt. Nec ulla res magis exitio fuit, quàm ipſa exercitus magnitudo. Multus in eo prælio Cæſar fuit, mediuſque inter imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax Miles, faciem feri: altera ad jactationem compoſita, Parce civibus: cùm ipſe ſequeretur. Felicem utcunque in malis Pompejum, ſi eadem ipſum, quæ exercitum ejus, fortuna traxiſſet. Superſtes dignitati ſuæ vixit, ut cum majore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret, pulſus Lariſſa: in deſerto Ciliciæ ſcopulo; fugam in Parthos, Africam, vel Ægyptum agitaret: ut denique in Peluſiaco littore, imperio viliſſimi regis, conſiliis ſpadonum, & ne quid malis deſit, Septimii deſertoris ſuo gladio trucidatus, ſub oculis uxoris ſuæ, liberorumque moreretur. Quis non peractum eſſe cum Pompejo crede-

ret bellum? Atqui acriùs multò, atque
mentiùs Theſſalici incendii cineres recal
Et in Ægypto quidem adversùs Cæſare
partibus bellum. Quippe cùm Ptolomæ
Alexandriæ, ſummum civilis belli ſcelus
giſſet, fœduſque amicitiæ cum Cæſare
Pompeji capite ſanxiſſet, ultionem tan
Manibus quærente fortuná, cauſſa non d
Cleopatra regis ſoror affuſa Cæſaris gen
partem regni repoſcebat. Aderat puell
ma, & quæ duplicaretur ex illo, quò
paſſa videbatur injuriam; odium ipſius
qui Pompeji cædem, partium fato, non
dederat, haud dubiè idem in ipſum auſu
expediſſet. Quam ubi Cæſar reſtitui ju
regnum, ſtatim ab eiſdem percuſſoribus
peji obſeſſus in regia, quamvis exiguá m
ingentis exercitus molem mirá virtute
nuit. Ac primum ædificiorum proximo
atque navalium incendio, infeſtorum ho
tela ſubmovit: mox in peninſulam P
ſubitus evaſit: indè depulſus in maria,
felicitate ad proximam claſſem enatavi
licto quidem in fluctibus paludamento,
to, ſeù conſilio, ut illud ingruentibus ho
telis, ſaxiſque peteretur. Tandem rece
claſſicis ſuis, undique ſimul hoſtes adort
imbelli, ac perfida gente, juſta generi
bus dedit. Quippe & Theodotus magi
auctor totius belli, & ne virilia quidem
tenta, Photinus, atque Ganymedes, d
per mare & transfugio & morte conſu
Regis ipſius corpus obrutum limo repert
in aureæ loricæ honore. In Aſia quoqu
vus rerum motus à Ponto, planè quaſi

uſtriá captante fortuná hunc Mithridatico
:gno exitum, ut à Pompejo pater, à Cæſare
lius vinceretur. Rex Pharnaces magis diſ-
ordiæ noſtræ fiduciá, quàm virtutis ſuæ, infe-
:o in Cappadociam agmine ruebat. Sed hunc
:æſar aggreſſus, uno & (ut ſic dixerim) non
oto prælio obtrivit, more fulminis, quod uno,
odemque momento venit, percuſſit, abſceſ-
t. Nec vana de ſe prædicatio eſt Cæſaris, an-
è victum hoſtem eſſe, quàm viſum. Sic cum
xteris. At in Africa cum civibus multò atro-
ius, quàm in Pharſalia. Hùc reliquias partium
aufragarum quidam furoris æſtus expulerat:
ec reliquias diceres, ſed integrum bellum.
parſæ magis, quàm oppreſſæ vires erant. Au-
erat ſacramentum ipſa clades Imperatoris:
ec degenerabat ducum ſucceſſio. Quippe
itis amplè ſonabat in Pompejani nominis lo-
um Cato & Scipio. Acceſſit copiis Maurita-
ius rex Juba, videlicet ut latiùs vinceret Cæ-
ır. Nihil ergò inter Pharſaliam & Thapſon,
iſi quòd amplior, eòque acrior Cæſareano-
um impetus fuit, indignantium poſt Pompe-
um creviſſe bellum. Denique quod aliàs num-
ıam, ante imperium ducis ſua ſponte ſigna
ecinerunt. Strages à Juba cœpit: ejus ele-
hanti bellorum rudes, & nuper à ſilva, con-
ternati ſubito clangore, ſtatim & exercitus in
ugam, & duces fortiùs, quàm ut effugerent,
ıon conſpicuá tamen morte omnium. Jam
cipio nave fugiebat, ſed aſſecutis eum hoſti-
ous, gladium per viſcera exegit, & ubi eſſet
uodam requirente, reſpondit hoc ipſum, Be-
e ſe habet Imperator. Juba cum ſe receviſ-
ſet in regiam magnificè epulatus, cum Petrejo

F fugæ

fugæ comite, ſuper menſas, & pocula interficiendum ſe ei præbuit. Ille & regi ſuffecit, & ſibi, cùm interim ſemeſi in medio cibi & parentalia fercula regio ſimul, Romanoque ſanguine madebant, Cato non interfuit bello, poſitiſque ad Bagradam caſtris, Uticam velut altera Africæ clauſtra ſervabat. Sed acceptá partium clade, nihil cunctatus (ut ſapiente dignum erat) mortem etiam lætus accivit. Nam poſtquàm filium, comiteſque amplexu dimiſit, in nocte lecto ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet, paululùm quievit: tùm circa primam vigiliam ſtricto gladio revelatum manu pectus ſemel, iterumque percuſſit. Auſi poſt hoc virum medici violare fomentis. Ille paſſus, dum abſcederent, reſcidit plagas: ſecutaque vis ſanguinis moribundas manus in ipſo vulnere reliquit. Quaſi non eſſet uſquam dimicatum, ſic arma rursùs, & partes: quantòque Africa ſupra Theſſaliam fuit, tantò Africam ſuperabat Hiſpania; plurimumque favoris partibus addebat fraternitas ducum, & pro uno duos ſtare Pompejos. Itaque nuſquam atrociùs, nec tam ancipiti marte concurſum eſt. Primùm in ipſo oſtio Oceani Varus, Didiuſque legati conflixere. Sed acrius fuit cum ipſo mari, quàm inter ſe navibus bellum. Siquidem velut furorem civium caſtigaret Oceanus, utramque claſſem naufragio cæcidit. Quinam ille horror, cum eodem tempore fluctus, procellæ, armamenta confligerent? adde ſitus ipſius formidinem, vergentia in unum, hinc Hiſpaniæ, indè Mauritaniæ littora, mare & inteſtinum & externum, imminenteſque Herculis ſpeculas, cum omnia undique ſimul prælio & tem-

tempeſtate ſævirent. Mox circa obſidiones urbium utrinque diſcurſum eſt, quæ miſeræ inter hos, atque illos duces ſocietatis Romanæ pœnas dabant. Omnium poſtrema certaminum Munda. Hic non pro cętera felicitate, ſed anceps & diù triſte prælium, ut planè videretur neſcio quid deliberare fortuna. Sanè & ipſe ante aciem mœſtior, non ex more Cæſar ſive reſpectu fragilitatis humanæ, ſive nimiam proſperorum ſuſpectam habens continuationem, vel eadem timens, poſtquàm idem eſſe cœperat, quod Pompejus. Sed in ipſo prælio, quod nemo unquam meminerat; cùm diù pari marte acies nihil aliud, quàm occiderent, in medio ardore pugnantium ſubitò ingens inter utroſque ſilentium, quaſi conveniſſent, hic omnium ſenſus erat. Noviſſimè illud inuſitatum Cæſaris oculis (nefas) poſt XIV. annos, probata veteranorum manus gradum retrò dedit. Quod & ſi nondum fugerat, apparebat tamen pudore magis, quàm virtute reſiſtere. Itaque ablegato equo, ſimilis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prenſare fugientes, confirmare; per totum denique agmen oculis, manibus clamore volitare. Dicitur in illa perturbatione, & de extremis agitaſſe ſecum, & ita manifeſto vultu fuiſſe, quaſi occupare manu mortem vellet, niſi cohortes hoſtium quinque per tranſverſam aciem actæ, quaſi Labienus periclitantibus caſtris præſidio miſerat, fugæ ſpeciem præbuiſſent: hoc aut & ipſe credidit, aut dux callidus arripuit in occaſionem, & quaſi in fugientem invectus, ſimul & ſuorum erexit animos, & hoſtes perculit. Nam hi dum ſe putant vincere, fortiùs ſequi; inde Pompejani

dum fugere credunt ſuos, fugere cœperunt. Quanta fuerit hoſtium cædes, ira, rabieſque victoribus, ſic æſtimari poteſt: hoc à prælio profugi, cùm ſe Mundæ recepiſſent, & Cæſar obſideri ſtatim victos imperaſſet, congeſtis undique cadaveribus agger effectus eſt, quæ pilis, jaculiſque confixa inter ſe tenebantur, fœdum etiam inter barbaros. Sed videlicet victoriam deſperantibus Pompeji liberis Cn. prælio profugum, crure ſaucio deſerta & avia petentem, Ceſennius apud Lauronem oppidum conſecutus pugnantem (adeò nondum deſperaverat) interfecit, Sextum fortuna in Celtiberia interim abſcondit: aliiſque poſt Cæſarem bellis reſervavit. Cæſar in patriam victor invehitur. Primum de Gallia triumphum tranſmiſerat Rhenus, Rhodanus, & ex auro captivus Oceanus. Alterum Laurus Ægyptia. Tunc in ferculis Nilus, Arſinoe & ad ſimulacrum ignium ardens Pharus. Tertius de Pharnace currus, & Ponto. Quartus Jubam & Mauros, & bis ſubactam oſtendebat Hiſpaniam. Pharſalia, & Thapſus, & Munda nuſquam, & quantò majora erant de quibus non triumphabat? Hic aliquando finis armis fuit, reliqua pax incruenta, penſatumque clementiá bellum. Nemo cæſus imperio, præter Afranium, ſatis ignoverat ſemel: & Fauſtum Syllam, didicerat generum timere: filiamque Pompeji cum patruelibus ex Sylla, hìc poſteris cavebatur. Itaque non ingratis civibus omnes honores unum in principem congeſti; circa templa imagines: in theatro diſtincta radiis corona: ſuggeſtus in curia faſtigium in domo, menſis in cœlo, ad hæc pater ipſe patriæ; perpetuuſque Dictator,

è, dubium, an ipſo volente, oblata pro ro-
; ab Antonio conſule regni inſignia; quæ
nia velut inſulæ in deſtinatam morti victi-
m congerebantur. Quippe clementiam
ncipis vicit invidia, graviſque erat liberis
a beneficiorum potentia, nec diutiùs dilatio
nata eſt: ſed Brutus & Caſſius, aliique pa-
:ii conſenſerunt in cædem Principis. Quan-
ris fati! manaverat latè conjuratio; libellus
im Cæſari datus eodem die; nec perlitare
itum victimis poterat; venit in curiam ta-
n, expeditionem Parthicam meditans; ibi
curuli ſedentem eum ſenatus invaſit, tribuſ-
e & viginti vulneribus ad terram datus eſt.
ille, qui terrarum orbem civili ſanguine
pleverat, tandem ipſe ſanguine ſuo curiam
plevit.

CAP. III.

Octavius Cæſar Auguſtus.

Opulus Romanus Cæſare, & Pompejo tru-
cidatis, rediiſſe in ſtatum priſtinæ liberta-
videbatur, & redierat, niſi aut Pompejus
eros, aut Cæſar heredem reliquiſſet; vel,
od utroque pernicioſius fuit, ſi non collega
ondam, mox æmulus Cæſarianæ potentiæ
t, & turbo ſequentis ſæculi ſuperfuiſſet An-
nius. Quippe dum Sextus paterna repetit,
pidatum toto mari; dum Octavius mortem
tris ulciſcitur; iterùm fuit movenda Theſſa-
, dum Antonius varius ingenio, aut ſucceſ-
em Cæſaris indignatur Octavium; aut amo-
Cleopatræ deſciſcit in regem: nam aliter

ſalvus eſſe non potuit, niſi confugiſſet ad ſe
vitutem. Gratulandum tamen in tantá pe
turbatione eſt, quòd potiſſimùm ad Octaviu
Cæſarem Auguſtum, ſumma rerum rediit, e
ſapientiá ſuá, atque ſolertiá, perculſum un
que, & perturbatum ordinavit imperii corpu
quod ita haud dubiè nunquam coire & conſe
tire potuiſſet; niſi unius præſidis nutu, qu
animá & mente regeretur. Marco Antoni
Publio Dolabella conſulibus, imperium jam
Cæſares transferente fortuná, varius & mul
plex motus civitatis fuit; quodque in ann
converſione Cęli fieri ſolet, ut mota ſidera t
nent, ac ſuos flexus tempeſtate ſignificent:
in Romanæ dominationis; id eſt, humani g
neris converſione penitùs intremuit, omniqu
genere diſcriminum, civilibus, terreſtribu
ac navalibus bellis, omne imperii corpus a
tatum eſt.

CAP. IV.

Bellum Mutinenſe.

PRima civilium motuum cauſſa, teſtame
tum Cæſaris fuit: cujus ſecundus hær
Antonius, prælatum ſibi Octavium furens, i
expiabile contra adoptionem acerrimi juven
ſuſceperat bellum. Quippe cum intra decem
octo annos tenerum, & obnoxium, & oppo
tunum injuriæ juvenem videret, ipſe planè
conviciis Cæſaris dignitatem, & furtis hær
ditatem lacerare, ipſum inſectari probris,
cunctis artibus adoptationem Juliæ gentis cu
inhibere non deſineret: denique ad deprime
dur

dum juvenem, palàm arma moliri, & parato exercitu in Ciſalpina Gallia reſiſtentem motibus ſuis Decimum Brutum obſideret. Octavius Cæſar ætate, & injuriá favorabilis, & nominis majeſtate, quod ſibi induerat, revocatis ad arma veteranis, privatus, (quis crederet?) conſulem aggreditur: obſidione Mutinæ liberat Brutum, Antonium exuit caſtris. Tùm quidem etiam manu pulcher apparuit: nam cruentus, & ſaucius aquilam à moriente ſignifero traditam, ſuis humeris in caſtra referebat.

CAP. V.

Bellum Perufinum.

ALterum bellum concitavit agrorum diviſio, quos Cæſar veteranis in caſtris pretium militiæ perſolvebat. Semper aliàs L. Antonii peſſimum ingenium, Fulvia gladio cincta, virilis militiæ uxor agitabat. Ergò depulſos agris colonos incitando, iterùm in arma ierat. Hìc verò jam non privatis, ſed totius Senatus ſuffragiis judicatum hoſtem Cæſar aggreſſus, intra Peruſiæ muros redegit; compulitque ad extrema deditionis, turpi, & nihil non expertá fame.

CAP. VI.

Triumviratus.

CUm ſolus etiam gravis paci, gravis Reipublicæ eſſet Antonius, quaſi ignis incendio Lepidus acceſſit; quia contra duos exercitus

ſ neceſſe fuit venire in cruentiſſimi fœder
cietatem. Diverſa omnium vota; incendi
epidum divitiarum cupidum, quarum ſpes e
ırbatione Reipublicæ; Antonium ultiones c
is, qui ſe hoſtem judicaſſent; Cæſarem inu
ıus pater, & manibus ejus graves Caſſius
Brutus agitabant. In hoc velut fœdus, p
inter tres duces componitur, apud Confluе
tes inter Peruſiam & Bononiam jungunt m
nus,& exercitus conſalutant nullo bono mor
Triumviratus invaditur. Oppreſsâ armis R
pub. redit Syllana proſcriptio, cujus atrocit
nihil in ſe minus habet, quàm numerum CXI
Senatorum; exitus fœdi, truces, miſerabiles
toto terrarum orbe fugientium. Pro quibı
quis pro indignitate rei non ingemiſcat? Cù
Antonius concedente Cæſare avunculum ſi
um, Lepidus L. Paulum fratrem ſuum proſcri
ſerit? Romæ capita cæſorum proponere in r
ſtris jam uſitatum erat. Verùm ſic quoque
vitas lacrymas tenere non potuit, cum reſ
ſum Ciceronis caput in illis ſuis roſtris vide
tur; nec aliter ad videndum, quàm ſoleba
audiendum eum concurreretur. Hæc ſce
in Antonii, Lepidique tabulis. Cæſar pe
ſoribus patris contentus fuit. Hæc quoqu
multa fuiſſet, etiam juſta cædes haberetı

CAP. VII.

Bellum Caſſii, & Bruti.

Brutus, & Caſſius ſic Cæſarem, qu
qu...ium regem depuliſſe regno v
tur, ſed libertatem, quam maximè r

voluerunt illo ipſo patricidio, perdiderunt. Igitur cæde perfectà, cum veteranos Cæſaris, nec immeritò, timerent, ſtatim è curia in Capitolium confugerant: nec illis ad ultionem deerat animus, ſed ad ducem non habebant. Igitur cum appareret, quæ ſtrages Reipub. immineret; diſplicuit ultio, conſenſu conſulis abolitione decretá. Ne tamen publici doloris oculos ferrent, in provincias ab illo ipſo, quem occiderant, Cæſare datas, Suriam, & Macedoniam conceſſerant. Sic vindicta Cæſaris dilata potiùs, quàm oppreſſa eſt. Igitur ordinatá magis, ut poterat, quàm ut decebat, in Triumviros Repub. relicto ad urbis præſidium Lepido, Cæſar cum Antonio in Caſſium, Brutumque ſuccingitur. Illi, comparatis ingentibus copiis, eandem illam, quæ fatalis Cn. Pompejo fuit, arenam inſederant, ſed nec tùm imminentia cladis deſtinatæ ſigna latuere. Nam & aſſuetæ cadaverum pabulo volucres, caſtra quaſi jam ſua circumvolabant. In aciem prodeuntibus Æthiops obvius nimis apertè ferale ſignum fuit. Ipſique Bruto per noctem, cum illato lumine ex more aliqua ſecum agitaret, atra quædam imago ſe obtulit, & quæ eſſet interrogata, tuus, inquit, malus Genius; hoc dixit, & ſub oculis mirantis evanuit. Pari in meliora præſagio in Cæſaris caſtris omnia, aves, victimæque promiſerant: ſed nihil illo præſentius, cùm Cæſaris medicus ſomnio admonitus eſt, ut Cæſar caſtris excederet, quibus capi imminebat; ut factum eſt. Acie namque commiſsá cum pari ardore aliquamdiù dimicatum foret, & quamvis duces non eſſent tùm præſentes, quorum alterum

corporis ægritudo, illum metus & ignavia ſubduxiſſent; ſtabat tamen pro patribus invicta fortuna & ultoris, & qui vindicabatur. Primùm adeò anceps fuit, & par utrinque diſcrimen, ut exitus prælii docuit: capta ſunt hinc Cæſaris caſtra, indè Caſſii. Sed quanto efficacior eſt fortuna, quàm virtus! & quàm verum eſt, quod moriens efflavit! non in re, ſed in verbo tantùm eſſe virtutem! Victoriam illi prælio error dedit. Caſſius inclinato cornu ſuorum, cùm captis Cæſaris caſtris rapido impetu recipientes ſe equites videret, fugere arbitratus, evadit in tumulum; indè pulvere, & ſtrepitu, etiam nocte viciná, eximentibus geſtæ rei ſenſum; cùm ſpeculator quoque in id miſſus tardiùs renunciaret, tranſactum de partibus ratus, uni ex proximis auferendum præbuit caput. Brutus cum in Caſſio etiam ſuum animum perdidiſſet, ne quid ex conſtituti fide reſignaret, (ita enim par ſupereſſe bello convenerat,) ipſe quoque uni comitum ſuorum confodiendum præbuit latus. Quis ſapientiſſimos viros non miretur, ad ultimum non ſuis manibus uſos? niſi hoc quoque ex perſuaſione non deſuit, ne violarent manus; ſed in abolitione ſanctiſſimarum, ſapientiſſimarumque animarum judicio ſuo, ſcelere alieno uteretur.

CAP.

CAP. VIII.

Bellum cum Sexto Pompejo.

SUblatis percuſſoribus Cæſaris, ſupererat Pompeji domus. Alter juvenum in Hiſpania occiderat, alter fugá evaſerat, contractiſque infelices belli reliquiis, cum inſuper ergaſtula armaſſet, Siciliam, Sardiniamque habebat. Jam & claſſe medium mare inſederat. O quàm diverſus à patre! ille Cilicas extinxerat: hic ſecum piratas navales agitabat. Tantá mole belli penitùs in Siculo freto juvenis oppreſſus eſt; magnique famam ducis ad inferos ſecum tuliſſet, ſi nihil tentaſſet ulterius, niſi quod magnæ indolis ſignum eſt, ſperare ſemper. Perditis enim rebus profugit, Aſiamque velis petiit, venturus ibi in manus hoſtium, & catenas, & quod miſerrimum eſt fortibus viris, ad hoſtium arbitrium ſub percuſſore moriturus. Non alia poſt Xerxem miſerabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum ſex, ſeptemve fugiebat, extincto prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens, atque reſpectans, & tamen non metuens, ne periret. Quamvis in Caſſio, & Bruto partes ſuſtuliſſet, & in Pompejo totum partium nomen aboleſſet; nondum tamen ad pacis ſtabilitatem profecerat Cæſar, cum ſcopulus, & nodus, & mora publicæ ſecuritatis ſupereſſet Antonius, nec ille defuit vitiis, quin periret: immò omnia expertus ambitu, & luxuriá: primùm hoſtes, deinde

cives, tandem etiam terrore ſui ſæculum liberavit.

CAP. IX.

Bellum Parthicum duce Ventidio.

PArthi clade Craſſianá altiùs animos erexerant, civileſque populi Romani motus læti acceperant: itaque ut prima affulſit occaſio, non dubitaverunt erumpere; ultrò quidem invitante Labieno, qui miſſus à Caſſio, Brutoque (qui furor ſcelerum) ſollicitaverat hoſtes in auxilium, & illi Pacoro duce, regio juvene, diſſipant Antoniana præſidia. Saxa legatus, ne veniret in poteſtatem, à gladio ſuo impetraverat. Denique ablatá Syriá emanabat latiùs malum, hoſtibus ſub auxilii ſpecie ſibi vincentibus, niſi Ventidius, & hic legatus Antonii, incredibili felicitate, & Labieni copias, ipſumque Pacorum, & omnem Parthicum equitatum toto inter Orontem, & Euphratem ſinu latè cæcidiſſet. Viginti amplius millium fuit: nec ſine conſilio ducis, quippe qui ſimulato metu, adeò paſſus eſt hoſtem caſtris ſuccedere, donec abſumpto jactus ſpatio, adimeret uſum ſagittarum. Rex fortiſſimè dimicans cecidit, mox circumlato ejus per urbes, quæ defecerant, capite, Syria ſine bello recepta fuit. Sic Craſſianam cladem Pacori cæde penſavimus.

CAP.

CAP. X.

Bellum Parthicum Antonii.

EXpertis invicem Parthis, atque Romanis, cum Craſſus, atque Pacorus utrinque virium documenta feciſſent, pari rursùs reverentiá, integra amicitia, & quidem ab ipſo fœdus Antonio cum rege percuſſum. Sed immenſa vanitas hominis, dum titulorum cupidine Araxem & Euphratem ſub imaginibus ſuis labi concupiſcit, neque cauſsá, neque conſilio, ac ne imaginariá quidem belli conditione, quaſi hoc quoque ex arte ducis eſſet obrepere, relictá repente Syriá in Parthos impetum facit. Gens præter armorum fiduciam ſimulat trepidationem, & in campos fugám. Hic ſtatim quaſi victor ſequebatur; cùm ſubitò nec magna hoſtium manus ex improviſo: & jam in feſſos via, ſub veſpera velut nimbus erupit, & miſſis undique ſagittis, duas legiones operuerunt. Nihil acciderat in comparationem cladis, quæ in poſterum diem imminebat, niſi interveniſſet deúm miſeratio. Unus ex clade Craſſianá Parthico habitu caſtris adequitat, & ſalute Latinè datá, cum fidem ipſo feciſſet, quid immineret, edocuit; jam affuturum cum omnibus copiis regem: irent retrò, peterentque montes: ſic quoque hoſtem fortaſsè non defore. Atque ita ſecuta eſt minor vis hoſtium, quàm imminebat. Adfuit tamen, deletæque reliquæ copiæ forent, niſi urgentibus telis in modum grandinis, quadam ſorte quaſi docti, procubuiſſent in genua milites, & elatis

ſuper

ſuper capita ſcutis cæſorum ſpeciem præbuiſſent. Tùm Parthus arcus inhibuit. Deindè Romani cum ſe rursùs extuliſſent, adeò res miraculo fuit, ut unus ex barbaris miſerit vocem; Ite, & benè valete Romani; meritò vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fertis. Non minor ex aqua poſteá, quàm ab hoſtibus clades, infeſta primùm ſiti regio, tùm quibuſdam Salmacidis fluvius infeſtior: noviſſimèque cùm jam ab invalidis, & avidè hauriebatur, noxiæ etiam dulces fuere. Mox, & ardores per Armeniam, & nives per Capadociam, & utriuſque cæli ſubita mutatio pro peſtilentia fuit. Sic vix tertiá parte de XVI. legionibus reliquá, cum argentum ejus paſſim dolabris concideretur; & ſubindè inter moras mortem à gladiatore ſuo flagitaſſet, egregius imperator tandem profugit in Syriam: ibi incredibili quadam mentis vecordiá ferocior aliquantò factus eſt, quaſi viciſſet, qui evaſerat.

CAP. XI.

Bellum Actiacum cum Antonio & Cleopatra.

FUror Antonii quatenus ambitu non interiret, & luxu & libidine extinctus eſt. Quippe poſt Parthos, cum exoſus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ, quaſi benè geſtis rebus, in regio ſe ſinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia ab ebrio imperatore pretium libidinum Romanum imperium petit. Et promiſit Antonius: quaſi facilior eſſet Parth

Ro-

Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacitè; ſed patriæ, nominis, togæ, faſcium oblitus, totus in monſtrum illud ut mente, ita animo quoque, cultuque deſciverat. Aureum in manu baculum, ad latus acinaces, purpurea veſtis, ingentibus obſtricta gemmis, diadema aderat, ut reginá rex ipſe frueretur. Ad primam novorum motuum famam Cæſar à Brundiſio trajecerat, ut venienti bello occurreret; poſitiſque in Epiro caſtris, Leucadem inſulam, montemque Leucatem, & Ambracii ſinus cornua infeſtá claſſe ſuccinxerat. Nobis. CCCC. ampliùs naves. CC. non minus hoſtium: ſed numerum magnitudo penſabat. Quippe à ſenis in novenos remorum ordinibus, ad hoc turribus, atque tabulatis allevatæ, caſtellorum & urbium ſpecie, non ſine gemitu maris, & labore ventorum ferebantur: quæ quidem ipſa moles exitio fuit. Cæſaris naves à triremibus in ſenos non ampliùs ordines creverant: itaque habiles in omnia, quæ uſus poſcebat, ad impetus, & recurſus, flexuſque capiendos, illas graves, & ad omnia præpeditas, ſingulas plures adortæ, miſſilibus ſimul cùm roſtris, ad hoc ignibus jactis, ad arbitrium diſſipavere. Nec ulla re magis hoſtilium copiarum apparuit magnitudo, quàm poſt victoriam. Quippe immenſa claſſis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, Arabumque & Sabæorum, & mille aliarùm gentium Aſiæ ſpolia, purpuram, aurumque in ripam aſſiduè mota ventis maria removebant. Prima dux fugæ regina cum aureá puppe, veloque purpureo ſe in altum dedit: mox ſecutus Antonius: ſed inſtare veſtigiis Cæſar. Itaque nec præparata

rata in Oceanum fuga, nec munita præſidiis utraque Ægypti cornua Paretonium, atque Peluſium profuere: propè manu tenebantur. Prior ferrum occupavit Antonius, Regina ad pedes Cæſaris provoluta tentavit oculos ducis, fruſtrà; nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit. Nec illa de vita, quæ offerebatur, ſed de parte regni laborabat: quod ubi deſperavit à principe, ſervarique ſe triumpho vidit, incautiorem nacta cuſtodiam, in Mauſoleum ſe (ſepulchra regum ſic vocant) recepit: ubi maximo, ut ſolebat, induta cultu, in differto odoribus ſolio juxta ſuum ſe collocavit Antonium, admotis ad venas ſerpentibus: ſic morte, quaſi ſomno ſoluta eſt.

CAP. XII.

Bella adverſùs gentes exteras.

HIc finis armorum civilium: reliqua adverſùs exteras gentes: quæ diſtricto circa mala ſua imperio, diverſis orbis oris emicabant. Nova quippe pax: nec dum aſſuetæ frænis ſervitutis tumidæ gentium, inflatæque cervices, ab impoſito nuper jugo reſiliebant. Ad Septentrionem converſa fermè plaga, ferociùs agebant Norici, Illyrii, Pannonii, Dalmatæ, Myſi, Thraces, & Daci, Sarmatæ, atque Germani. Noricis animos dabant Alpes, atque nives, quò bellum non poſſet aſcendere. Sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos, per privignum ſuum Claudium Druſum perpacavit. Quæ fuerit callidarum gentium feritas, facilè vel mulieres oſtendere;

dere; quæ deficientibus telis, infantes ipſos afflictos humo, in ora militum adverſa miſerunt. Illyrii quoque ſub Alpibus agunt, imaſque valles earum, & quædam quaſi clauſtra cuſtodiunt, abruptis torrentibus implicati: in hos expeditionem ipſe ſumpſit, fierique pontes imperavit. Hic ſe, & aquis, & hoſte turbantibus, cunctanti ad aſcenſum militi ſcutum de manu rapuit, & in via primus, tunc agmine ſecuto, cum Illyricus multitudine pontem ſuccidiſſet, ſaucius manibus, ac cruribus, ſpecioſior ſanguine, & ipſo periculo auguſtior, terga hoſtium præcidit. Pannonii duobus ſaltibus, ac tribus fluviis Dravo, Savo, Iſtroque vallantur: populati proximos, intra ripas ſe recipiebant. In hos domandos Vibium miſit, cæſi ſunt in utriſque fluminibus: arma victorum non ex more belli cremata, ſed capta ſunt, & in profluentes data: ut cęteris, qui reſiſtebant, victoria ſic nunciaretur. Dalmatæ plerumque ſub ſilvis agunt, indè ad latrocinia promptiſſimi. Hos jam quidem Marcius incenſá urbe Delminio quaſi detruncaverat. Poſteà Aſinius Pollio gregibus, armis, agris multaverat. Sed Auguſtus perdomandos Vibio mandat: qui efferum genus fodere terras coegit, aurumque venis repurgare, quod aliòquin gens omnium cupidiſſima ſtudioſá diligentiá acquirit, ut illud in uſus ſuos ſervare videatur. Mſii quàm feri, quàm truces fuerint, quàm ipſorum etiam barbari barbarorum, horribile dictu eſt. Unus ducum ante aciem poſtulatio ſilentio. Qui vos, inquit, eſtis? Reſponſum invicem. Romani, gentium domini. Et illi, Ita, inquiunt, *ſi nos viceritis*. Accepit omen Marcus Craſ-

ſus.

ſus. Illi ſtatim ante aciem immolato equo concepere votum, ut cæſorum extis ducum & litarent, & veſcerentur. Deos audiſſe crediderim: nec tubam ſuſtinere potuerunt. Non minimum terroris incuſſit barbaris Domitius Centurio, ſatis barbaræ, efficacis tamen apud pares homines ſtoliditatis, qui foculum gerens ſuper caſſidem, ſuſcitatam motu corporis flammam velut ardenti capite fundebat. Ante hos, Thracum maximus populus deſciverat. Ille barbarus & ſignis militaribus, & diſciplinâ, armis etiam Romanis aſſueverat, ſed à Piſone perdomiti, in ipſa captivitate rabiem oſtendere: quippe cum catenas morſibus tentarent, feritatem ſuam ipſi puniebant. Daci montibus inhærent. Cotiſonis regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, diſcurrere ſolebant, & vicina populari. Viſum eſt Cæſari Auguſto gentem aditu difficillimam ſubmovere. Miſſo igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam: citra præſidia conſtituit. Sic tunc Dacia non victa: ſummota, atque deleta eſt. Sarmatæ patentibus campis inequitant, & hos per eundem Lentulum prohibere Danubio ſatis fuit. Nihil præter nives, raraſque ſilvas habent. Tanta barbaries eſt, ut pacem non intelligant. Germaniam quoque utinam vincere tanti non putaſſet: magis turpiter amiſſa eſt, quàm gloriosè acquiſita: ſed quatenus ſciebat, patrem ſuum Cæſarem bis trajecto ponte Rheni quæſiſſe bellum, in illius honorem concupiit facere provinciam: & factum erat, ſi barbari tàm vitia *noſtra*, quàm imperia ferre potuiſſent. Miſſus *in eam provinciam* Druſus primos domuit

per

petes, indè Tenctheros percurrit, & Cattos. Nam Marcomannorum ſpoliis inſignibus quendam editum tumulum in trophæi modum excoluit. Indè validiſſimas nationes, Cheruſcos, Svevos, & Sicambros pariter aggreſſus eſt: qui viginti centurionibus concrematis, hoc velut ſacramento ſumpſerant bellum, adeò certá victoriæ ſpe, ut prædam in anteceſſum pactione dividerent. Cheruſci equos, Svevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsùm. Victor namque Druſus, equos, pecora, torques eorum, ipſoſque, prædam diviſit, & vendidit. Præterea in tutelam provinciarum, præſidia, atque cuſtodias ubique diſpoſuit. Per Moſam flumen, per Albim, per Viſurgim, per Rheni quidem ripam quinquaginta ampliùs caſtella direxit, Bonnam & Geldubam cum pontibus junxit, claſſibuſque firmavit: invium, atque inacceſſum in id tempus Hercynium ſaltum patefecit. Ea denique in Germania pax erat, ut mutati homines alia terra, cœlum ipſum mitius, molliuſque ſolito videretur. Denique non per adulationem, ſed ex meritis, defuncto ibi fortiſſimo juvene, ipſi, quod nunquam alteri, ſenatus cognomen ex provincia dedit. Sed difficilius eſt Provincias obtinere, quàm facere. Viribus parantur; jure retinentur. Igitur breve id gaudium fuit: quippe Germani victi magis, quàm domiti erant; moreſque noſtros magis, quàm arma ſub Imperatore Druſo ſuſcipiebant: poſtquàm ille defunctus eſt, Vari Quinctilii libidinem, ac ſuperbiam haud ſecùs, quàm ſævitiam odiſſe cœperunt. Auſus verò ille agere conventum: & in caſtris jus dicebat,

bat, quaſi violentiam barbarorum, & *lictoris* virgis, & præconis voce poſſet inhibere; at illi, qui jam pridem rubigine oblitos enſes, inerteſque cernerent equos, ut primùm togas, & ſæviora armis jura viderunt, duce Arminio arma corripiunt, cum interim tanta erat Varo pacis fiducia, ut ne prædictá quidem, & proditá per Segeſtem unum principem, ducum conjuratione, commoveretur. Itaque improvidum, & nihil tale metuentem improvisò adorti, cum ille (ô ſecuritas!) ad tribunal citaret, undique invadunt, caſtra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas res eodem, quo Canenſem diem Paulus, & fato eſt, & animo ſecutus. Nihil *illa* cæde per paludes, perque ſilvas cruentius, nihil inſultatione barbarorum intolerabilius, præcipuè tamen in cauſſarum patronos: aliis oculos, aliis manus amputabant: unius os ſutum, receſa priùs lingua, quam in manu tenens barbarus, Tandem, inquit, vipera ſibilare deſiſte. Ipſius quoque conſulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effoſſum. Signa, & aquilas duas adhuc barbari poſſident: tertiam ſignifer priùs, quàm in manus hoſtium veniret, evulſit, emerſamque intra baltei ſui latebras gerens, in cruentá palude ſic latuit. Hac clade factum, ut imperium, quod in littore Oceani non ſteterat, in ripa Rheni fluminis ſtaret. Hæc ad Septentrionem. Sub meridiano tumultuatum magis, quàm bellatum eſt. Muſulanios, atque Getulos accolas Syrtium Coſſo duce compeſcuit, undè illi Gætulici cognomen. Latiùs victoria patet. Marmaridas, atque Garamantas Furnio ſubige-

dos

dos dedit. Potuit & ille redire Marmaricus, ſed modeſtior in æſtimanda victoriá fuit. Ad Orientem plus negotii cum Armeniis, huc alterum Cæſar ex nepotibus ſuis miſit. Ambo fato breves, ſed alter inglorius. Maſſiliæ quippe Lucius morbo ſolvitur: in Lycia Cajus ex vulnere, cum Armeniam ad Parthos ſe ſubtrahentem recepit. Armenios victo rege Tigrane in hoc unum ſervitutis genus Pompejus aſſuefecerat, ut rectores à nobis acciperent. Intermiſſum ergò jus, per hunc recuperatum, non incruento, nec multo tamen certamine: quippe Domnes, quem rex Artaxatis præfecerat, ſimulatá proditione adortus virum intentum libello, quem ut theſaurorum rationes continentem ipſe porrexerat, ſtricto ferro cruentat vulnere in tempus: ceterum barbarus undique infeſto exercitu oppreſſus gladio, & pyrá, in quam ſe percuſſus immiſit, ſuperſtiti etiamnum Cæſari ſatisfecit. Sub Occaſu Pacata erat omnis Hiſpania, niſi quam Pyrenæi deſinentis ſcopulis inhærentem citerior alluebat Oceanus. Hìc duæ validiſſimæ gentes. Cantabri & Aſtures, immunes imperii agitabant. Cantabrorum, & prior, & altior, & magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem ſuam defendere, proximis etiam imperitare tentabant. Vacceoſque & Curgonios, & Autrigonas crebris incurſionibus fatigabant. In hos igitur, quia vehementiùs agere nunciabantur, non mandata expeditio, ſed ſumpta eſt. Ipſe venit Segiſamam: caſtra poſuit: inde partito exercitu totam indè jam complexus Cantabriam, efferam gentem ritu ferarum quaſi indagine debel-

debellabat. Nec ab Oceano quies, cum infeſtá claſſe ipſa quoque terga hoſtium cæderentur. Primùm adverſus Cantabros ſub mœnibus Belgicæ præliatus eſt. Hinc fuga in eminentiſſimum Vinium montem, quem maria priùs Oceani, quàm arma Romana aſcenſura eſſe crediderant. Tertio Arracillum oppidum magná vi repugnat: captum tamen poſtremò fuit. In Medulli montis obſidione, quem perpetua XV. millium foſſa comprehenſum cinxit, undique ſimul adeunte Romano. Poſtquàm extrema barbari vident, certatim igne, ferro inter epulas, venenoque, quod ibi vulgò ex arboribus taxis exprimitur, præcepere mortem! ſeque pars major à captivitate, quæ videbatur, vindicavere. Hæc per Antiſtium, Furium, Agrippam legatos, hibernans in Terraconis maritimis Cæſar accepit. Ipſe præſens hos deduxit montibus, hos obſidibus adſtrinxit, hos ſub coroná jure belli venundedit. Digna res lauro, dignæ curru ſenatui viſa eſt: & jam Cæſar tantus erat, ut poſſet triumphos contemnere. Aſtures per idem tempus ingenti agmine à montibus ſuis deſcenderant. Nec tenuere ſuos, ut barbari impares: ſed poſitis caſtris apud Aſturum flumen, trifariàm diviſo agmine, tria ſimul Romanorum caſtra aggredi parabant. Fuiſſet, & anceps, & cruentum, & ultimum mutuá clade certamen; tunc tàm fortibus, tàm ſubito, tàm cum conſilio venientibus, niſi Drigæcini prodidiſſent; à quibus præmonitus Cariſius, cum exercitu adveniens oppreſſit conſilia. Sic tamen quoque non incruento certamine, reliquias fuſi exercitus validiſſimi, civitas Lancia excepit: ubi adeò
cer-

certatum eſt, ut, cum in captam urbem faces poſcerentur, ægrè dux impetraverit veniam, ut victoriæ Romanæ ſtans potiùs eſſet, quàm incenſa, monumentum. Hinc finis Auguſto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hiſpaniæ. Certa mox fides, & æterna pax cum ipſorum ingenio in pacis partes promptiore, tùm conſilio Cæſaris, qui fiduciam montium timens, in quos ſe recipiebant, caſtra ſua (ſed quæ in plano erant) habitare & incolere juſſit. Ingentis eſſe conſilii illud obſervari cœpit. Natura regionis circa ſe omnis aurifera, miniique & chryſocolle, & aliorum colorum ferax. Igitur exerceri ſolum juſſit. Sic Aſtures, latentes in profundo opes ſuas, atque divitias, dum aliis quærunt, noſſe cœperunt. Omnibus ad Occaſum, & Meridiem pacatis gentibus, ad Septentrionem quoque (duntaxat intra Rhenum, atque Danubium) item ad Orientem intra Taurum & Euphratem, illi quoque reliqui, qui immunes imperii erant, ſentiebant tamen magnitudinem, & victoriam gentium populi Romani reverebantur. Nam & Scythæ miſere legatos, & Sarmatæ amicitiam petentes. Seres etiam, habitanteſque ſub ipſo ſole Indi, cum gemmis & margaritis elephantos quoque inter munera trahentes, nihil magis, quàm longinquitatem viæ imputabánt, quam quadriennio impleverant; & tamen ipſe hominum color eos ab alio venire ſole fatebatur. Parthi quoque quaſi victoriæ pœniteret, raptá clade Craſſianá, ultrò ſigna retulere. Sic ubique cuncta, atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio. Auſuſque tandem Cæſar Auguſtus ſeptin-

ſeptingenteſimo ab Urbe conditá anno Janum geminum claudere, bis ante ſe clauſum, ſub Numa rege, & victá primum Carthagine. Hinc converſus ad pacem, pronum in omnia mala, & in luxuriam fluens ſæculum, gravibus, ſeveriſque legibus multis coercuit. Ob hæc tot facta ingentia dictator perpetuus, & pater patriæ dictus. Tractatum etiam in ſenatu, an quia condidiſſet imperium, Romulus vocaretur, ſed ſanctius & reverentius viſum eſt nomen Auguſti, ut ſcilicet jam tùm, dum colit terras, ipſo nomine & titulo conſecraretur.

FINIS.

NOTÆ,

ET

OBSERVATA

POLITICA

AD

LUCIUM

FLORUM.

NOTÆ, ET OBSERVATA POLITICA AD LUCIUM FLORUM.

AD PROLOGUM.

FLorus in hoc Prologo populum Romanum homini comparat. Ut enim homo cæteris omnibus præfertur animantibus, utpote rationis, & cogitationis particeps, ita Romanum Imperium cæterarum gentium imperia, ac Reſpub. antecelluit dignitate. Huc ſpectant, quæ apud authores hujus Imperii laudes paſſim occurrunt, ut apud Livium, Plinium, Solinum, Trogum, Romam *caput orbis* appellantes. Auguſtinus lib. 5. de Civitate Dei proprias eſſe refert populi Romani artes regnandi, atque imperandi, ſequutus Virgilium ut ait:

Excudent alii ſpirantia mollius æra.
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus
Orabunt cauſas meliùs, cœlique meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent
Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes.

Hinc & illud Martialis:

Terrarum Dea, gentiumque Roma.
Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum.

Et Ovidius 2. Faſtorum:

Gentibus eſt aliis tellus data limite certo,
Romanæ ſpatium eſt urbis, & orbis idem.

Septingentos per annos] Hic obſervandi quod Plato ſcripſit, intra ſeptingentos an ſtatam eſſe & magnis rebuspublicis defini converſionem.

Nam & laboribus] Hùc ſpectat illud V lii 1. Æneidos:

Tantæ molis erant Romanam condere gent

Virtus & Fortuna] Ammianus Marcelli *Virtus & Fortuna, ut augeretur ſublim incrementis Roma, convenerunt plerumque dentes.*

Si pariter, atque ſemet] An fuerit *in ſi* vel potiùs, quod ex Vineti MSS. adducit terus, *in ſemel? in ſimul* uſus idem li cap. 20. *Relictæ regiis hæreditatibus opes & inſimul regna veniebant*. Vide etiam incli tem hùc Cl. Salmaſium.

Si quis ergò populum Romanum quaſi nem] Lactantius Firmianus lib. 7. cap. 15. ex Seneca citat, noſtri Flori eſt. Feſelli ctantium prænomen Annæi, quod Floro ces nonnulli attribuunt, nonnulli et

agnoſcunt, omiſſo Flori nomine, eſtque proprium Senecarum. Verba Lactantii ſunt: *Non inſcitè Seneca Romanæ urbis tempora diſtribuit in ætates. Primam enim dixit infantiam ſub rege Romulo fuiſſe, à quo & genita & quaſi educata ſit Roma: deindè pueritiam ſub cæteris regibus, à quibus & aucta ſit & diſciplinis pluribus, inſtitutiſque formata: at verò Tarquinio regnante, cum iam quaſi adulta eſſe cœpiſſet, initium fuiſſe adoleſcentiæ, quæ fine belli Punici terminata ſit, ac tùm denique confirmatis viribus cœpiſſe juveneſcere: ſublata autem Chartagine, quæ tamdiù æmula Imperii Romani fuit, manus ſuas in totum orbem terrà, marique porrexiſſe; donec regibus cunctis, & nationibus ſubjugatis: bellorum materia deficeret, tùmque viribus ſuis malè uſam, donec jiſdem ſeipſam confecit. Quæ fuit prima ejus ſenectus. Nam bellis lacerata civilibus, atque inteſtinis malis preſſa, rursùs ad regimen ſingularis Imperii recidit, quaſi ad alteram infantiam revoluta.*

Quibus circum ipſam matrem ſuam cum finitimis luctatus eſt] in Schedis Nazarianis, quas citat vir clariſſimus, atque eximius Claudius Salmaſius, haberi intelligo: *circum ipſam, an ipſa cum finitimis*. Quibus ex verbis truncatis, & balbutientibus faciendum idem putabat, *circum ipſas cunas, vel, incunabula cum finitimis luctatus eſt*. Mihi ferè fuiſſe primitùs videtur, *circum ipſam mammam ſuam cum finitimis luctatus eſt*. Nam Roma & Romulus à Ruma dicti, ob rumam, id eſt mammam, qua in Tibris ripá expoſitos infantes lupa lactavit, præbens rumam, id eſt, mammam, authore Feſto. Quibus adde, quod exindè, Roma ubere exer-

 to,

to, ac nudo pingi ſolita. Unde Sidonius Apollinaris paneg. ad Majoranum V.

Sederat exerto bellatrix pectore Roma.

Et Clarius Corippus lib. 1.

Addidit antiquam tendentem brachia Romam,
Exerto, & nudo geſtantem pectore mammam.

Alluſere quoque Symmachus & Caſſiodorus, quorum ille lib. 2. Epiſt. 7. hic Epiſt. 1. lib. 2. Et denique Arelas, quam Auſonius *Gallulam Romam* appellat, dicta antiquitùs memoratur Avieno, voce Græcanicá, *Theline*, id eſt, mammillaria. Ait.

Arelatus illic civitas attollitur,
Theline vocata ſub priore ſæculo
Grajo incolente.

Innuit igitur Florus infantiam populi Romani mammæ adhuc ſuæ preſſiùs, propiùſque adhærentem, nec ab ea digredi longiuſculè auſam, cum finitimis tantùm, hinc indè laceſſentibus, luctatam.

Quaſi reddita juventute revireſcit] De Trajani hoc ævo dici ex verbis authoris luce clarius eſt. Geminum habet Curtius lib. 10. *Non ergò revireſcit ſolum, ſed etiam floret imperium*: intelligens ſcilicet adultum jam ejuſdem Trajani Imperium, ſub quo & claruiſſe eundem illum elegantiſſimum authorem oſtendimus aliàs, ſuoque aliquando loco oſtendemus luculentiùs.

OBSERVANDUM.

1 QUam Plato ſcripſit ſtatam & definitam eſſe magnarum rerum publicarum periodum, ac converſionem circa ſeptimum ſæ-

cu-

culum, eam quoque in Imperio Romano locum habuiſſe. Nam poſtquàm annos ſeptingentos primò ſub regibus, atque indè ſub conſulibus fuiſſet populus Romanus, rediit tandem, Auguſto imperante, Reipublicæ ſtatus ad principatum ſeù unius Imperium: Atque indè, deducto ab Auguſto ad alterum ſeptingenteſimum annum calculo, comperiemus penitùs peſſundatum fuiſſe Imperium, atque occupaſſe illud Pontificem Romanum, qui tunc temporis præcipuè ſe exervit, poſt ſcilicet ævum Gregorii Magni, id eſt, anno circiter ſeptingenteſimo Chriſti, qui ſub Auguſto natus eſt.

2 Obſervandum, quod alii, cum per bruta animantia, ut ſunt leones, urſi, arietes, imperiorum, ſeu monarchiarum robur, ac vigorem denotaverint, quemadmodum à Daniele factum, noſtrum authorem per hominis ætatem, veluti per gradus quoſdam, idem adumbraſſe: ut nimirum quantum homo animantibus cæteris, tantum etiam hoc Imperium cęteris antecelluiſſe dignitate, potentiá, ac moderatione monſtraret.

AD CAP. I.

ARGUMENTUM.

ROmuli, & Remi ortus, educatio, & Fortuna exponitur. Roma conditur in Palatio: eamque legibus firmat Romulus.

Primus ille] concinnius ſit meo animo, *illi*, *Illi*, *ſcilicet populo Romano*, qui, ut dictum, per

[illegible] Unde Sidonius [illegible] Majoranum V.

[illegible] pectore Roma.

[illegible] lib. 1.

[illegible] brachia Roman[illegible]
[illegible] pectore mamman[illegible]

[illegible] Symmachus & Caſſiod[illegible] hic Epiſt. 1. lib. [illegible] Auſonius *Gallula* [illegible] memorat[illegible] *Tœline*, id eſt [illegible]

[illegible]

[illegible] populi Rom. [illegible] propiuſque a[illegible] longiuſculè a[illegible] acceſſe[illegible]

[illegible] De Traja[illegible] luce clar[illegible] *Non erg[illegible]* [illegible] Tr[illegible] eunde[illegible] oſtendimu[illegible] oſtendemus *hi*[illegible]

OBSERVA[illegible]UM

Q Uum Plato [illegible] eſſe magna[illegible]

ad [illegible]
inde. [illegible]
gentium [illegible]
nitis defunctarum [illegible] imperium [illegible]
cupaſſe illuc Pontificem Romanum [illegible]
temporis præcipue ſe exer[illegible]
ævum Gregorii Magni [illegible]
ſeptingenteſimo Chriſti [illegible]
tus eſt.

[illegible]

ne,
es.
Io-
ne

per gradus eos ætatum crevit, atque adolevit: Ei primus, & urbem, & imperium condidit, & fundavit Romulus.

Lupa vagitum] Romulum & Remum à vera lupa nutritos ſcribunt Plinius lib. 8. cap. 17. Juſtinus lib. 43. ſub finem Plutarchus cap. 65. Parall. & Naſo 3. Faſtorum.

Lacte quis infantes neſcit creviſſe ferino,
Et Picum expoſitis ſæpè tuliſſe cibos?

Fabuloſum putant Livius 1. ab urbe conditá, itemque Lactantius lib. 1. cap. 20. *Romuli nutrix lupa honoribus eſt affecta divinis. Et ferrem, ſi id animal ipſum fuiſſet, cuius figuram gerit. Author eſt Livius Laurentiæ eſſe ſimulachrum. Fuit enim Fauſtuli uxor, & propter vulgati corporis vilitatem lupa inter paſtores, id eſt, meretrix nuncupata eſt. Unde etiam lupanar.* Et addit idem Romanos Athenienſium hic exemplum ſequutos. Nam apud Athenienſes cum Leæna quædam fœmina tyrannum trucidaſſet, quia nefas erat meretricis ſimulachrum conſecrare, conſecrarunt animal leænam.

Prima victima] Lucanus:
Fraterno primi manduerunt ſanguine muri.
Et Horatius 3. Epod.
Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis.
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Variis quaſi elementis] Ex Ovidii iſto:
Parva fuit, ſi prima velis elementa referre
Roma.

Et ſtator Jupiter] Seneca lib. 4. cap. 7. de Beneficiis: *Stator non, ut hiſtorici tradiderunt,*
ex

ex eo, quòd poſt votum ſuſceptum acies Romanorum fugientium ſtitit, ſed quòd ſtant beneficio ejus omnia, ſtator, ſtabilitorque eſt.

OBSERVANDUM.

1 ROmulum inter cætera, exiſtimaviſſe haud ſufficere populo militarem diſciplinam, niſi togatá etiam prudentiá domi imbueretur. Quapropter legibus & politiá ſtatum Reipublicæ firmavit.

AD CAP. II.

OMnia, quæ ad divinùm cultum ſpectabant, Numa in octo partes diſtribuit.

Primi erant *Curiones*, qui pro curialibus rem divinam faciebant.

Secundi *flamines*, quos à geſtatione pileorum, quæ flamea dicebantur, ita nominabant. Vide Halicarnaſſeum. Alii à filo derivant, quaſi filamines.

Tertii erant *Tribuni ſcelerum*, qui deſignari ſolebant, ut regum ad bellum euntium ſatellites & cuſtodes.

Quarto ordine erant *augures*, qui non avium tantùm, ſed ſigna omnia divinitùs miſſa interpretabantur.

Quintus ordo habebat *virgines Veſtales*, quæ ſacri ignis cuſtodes erant.

Sexto loco habebantur *Salii*, qui ſalutatione, & choræis laudabant deos armorum præſides.

Septimá in claſſe *feciales* locabantur. Horum officium erat, 1. ut cura gereretur, ne pop. Roman. ulli fœderatæ civitati bellum in-

juſtum inferret, 2. ut cognoſcerent ſi qui fœd
ratorum ſe à Romanis injuriam paſſos dic
rent, an id jure dicerent, 3. ut imperatoru
delicta contra jusjurandum, ac fœdera co
miſſa expiarent.

Ultimo & octavo numero habebantur *P*
tifices. Hi à ponte ligneo, ſeù ſublicio reficie
do dicti, de ceremoniis, ac religione cognoſc
bant, leges ferebant de ſacris, quæ non era
ſcripta, aut moribus populi Romani recept.
Sacerdotes examinabant. Ipſi nulli judici
nullæque mulctæ erant obnoxii, neque ſenat
neque populo dictorum, factorumque ration
reddebant.

Ille Pontifices, augures, Salios, cæteroſq
per ſacerdotia deſcripſit] Ita vulgò etiam C
meres edidit. At Vineti editio, *cæteraque ſ*
cerdotia evulgavit, ſecutuſque eſt accuratiſ
mus Gruterus. Codex verò Nazarianus, que
laudat Salmaſius referebat, *cæteraque per ſac*
dotia. Undè ille reſcribendum putavit, *cæ*
raque ferè ſacerdotia; Niſi verius ſit, cuj
fuiſſe commonitum à Scriverio noſtro ampl
ſimum Rutgerſium intelligo: qui & idem
Varias ſuas retulit, legendum ſcilicet, *cæte*
que P. R. ſacerdotia, quod eſſet, *cæteraque*
puli Romani ſacerdotia. Quod ſoleant nimiri
ejuſmodi, aliæque formulares voces ſingula
literis à veteribus ſcribi, de quibus integ
commentarium fèciſſe eruditum Gramn
cum Val. Probum ſatis conſtat. Atque ita
hìc eſſet exaratum, idque non perciperet
brarius, ex P. R. *per* iſtud efformaſſe eſt
ſimile.

Ancila erat ſcutum breve, ita ap

ex utroque latere eſſet reciſum. Hujus cuſtodiæ præpoſiti erant Salii.

Palladium erat ſimulachrum Palladis. Apollinis oraculo credebatur Troja tamdiù manſura Troja, quandiù in ea Palladium inviolatum ſervaretur. Poſt captam Trojam putatur id Æneas in Italiam ſecum avexiſſe, & in Alba collocaſſe. Hinc ex Lavinio Romam translatum eſt teſte Varrone. Exſtat nummus cum Veſtæ templo, in quo Palladium Romæ ſervabatur. In eodem nummo Æneas fingitur Anchiſen patrem humeris portans, & manu dextrá tenens hoc palladium, ſiniſtrá filium Julum.

Curibus Sabinis agentem.] Cures, vicus Sabinorum nunc eſt, quondam urbs illuſtris, teſte Strabone, caput gentis Halicarnaſſeo. A *Cures* Quirites dicti putantur, ab haſtis ſcilicet, quas Sabini *cures* vocabant, ut Varro teſtatur.

POLITICA

OBSERVATIO.

Notandum illud demùm imperium ad florem, ac vigorem ſuum feliciter perveni, quod juſtitiá, & religione adornatum gubernetur.

AD CAP. III.

ARGUMENTUM.

POmpilius Numæ ſuccedit Tullus Hoſtilius vir acer, & militaris. Duellum permittit inter Horatios, & Curatios tergeminos; illos Romanos, hos Albanos. Quorum Horatius à parte Romanorum victor: indè perfidiá Albanorum bello recrudeſcente, vincitur, ac deletur Alba: populus Romam transfertur.

Gravem & diù principem populum] ideò appellat *principem populum*, quia Alba condita fuit ab Aſcanio Julo Æneæ filio, ante Romam annis CCCC. diruta ſub hoc Tullo Hoſtilio. Anno urbis conditæ octuageſimo ſeptimo. Stetit ergò res Albana annis CCCCLXXXVII.

Intra gloriam fuit] Malè Vinetus, *infra gloriam fuit*, idem eſt, ac ſi dixiſſet, gloriæ non litavit. Quomodo & uſus eſt eàdem formulá lib. 4. cap. 11. *Regina* (Cleopatra) *ad pedes Cæſaris provoluta, tentavit oculos ducis. fruſtrà nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit.*

Populum Romanum tranſtuliſſet] Ita vulgò excuſſi ferè omnes. Nos edi curavimus, *populum Romam tranſtuliſſet*, manifeſtò id poſtulante ſententiá. Nec aliter ediderat Fr. Raphelengius anno CIƆ IƆ XCVI.

OBSERVANDUM.

1 REmpublicam non tantùm religione, & juſtitiá, ſed armis quoque, & militari diſciplinâ munitam, atque ornatam eſſe debere.

2 Eos, qui contra fidem datam fœdus, & pacta violant (quod hic de Albanis memoratur) perfidiæ ſuæ pœnas, ut plurimum, regni, ac ſtatus interitu, atque amiſſione luere. Hac enim occaſione funditùs eversá Albá, & populus Romam translatus eſt.

3 Notandum in certaminibus ſingularibus plerumque à provocato ſuperari provocatorem. Curatii enim, qui Fuffetio offerente, duellum cum Horatiis injerant, ab Horatiis ſuperati ſunt. Sic & David Goliathum, Manlius Torquatus Gallum provocantes vicerunt.

AD CAP. IV.

ARGUMENTUM.

ANcus Marcius ſucceſſor Tulli Hoſtilii à populo Romano quartus rex declaratus, tria præcipuè ſuo Imperio eſt executus, curæ, que habuit, 1. ut urbs muro cingeretur, 2. ut Janiculum, quod erat trans Tiberim, per pontem ſublicium urbi jungeretur, 3. ut Oſtia oppidulum ad exitum Tiberis ſitum colonia urbis fieret. Addunt Livius, & alii ſeptem ab eo bella geſta, primum cum Latinis, alterum cum Fidenatibus, tertium & ſeptimum cum

Sabinis, quartum & quintum cum Vejen[illegible] ſextum cum Volſcis. Regnavit annos [illegible]

Ancus dictus ab anco, id eſt, incurv[illegible] chio: Feſtus, Ancus appellatur, qui ad[illegible] habet brachium, ut exporrigi non poſſit.

Marcius, ab aqua forte Marcia, ejus cu[illegible] in urbem ductá. Plinius lib. 31. cap. 3. *Clari[illegible]ſima aquarum omnium in toto orbe, frigori[illegible] ſalubritatiſque palma, præconio urbis, Marc[illegible] eſt, inter reliqua Deum munera urbi tribut[illegible] Vocabatur hæc quondam Auſeja, fons aut[illegible] ipſa Picenia. Oritur in ultimis montibus Pe[illegible]gnorum. Tranſit Marſos & Fuſinum lacu[illegible] Romam non dubiè petens. Mox ſpecu merſa[illegible] Tiburtina ſe aperit. IXM. paſſ. fornicibus ſtr[illegible]ctis perducta. Primus eam in urbem ducere a[illegible]ſpicatus eſt Ancus Marcius unus è regibus*. H[illegible]jus nec Livius, nec Dionyſius meminere. [illegible] forte non à Marcia ipſe, ſed ab ipſo ut duct[illegible] Marcia dicta.

Pari ingenio] Vult dicere ſimili, nec mi[illegible]re ſtudio, quàm Numa, incubuiſſe ad ex[illegible]cendam juſtitiam, religionem, omneſque [illegible] cis artes; quamvis & belli gloria nulli priori [illegible]ceſſerit.

Pontem commiſit]; ſublicio, qui ita dictu[illegible] ſublicis, quæ tigna ſunt in latitudinem ext[illegible]ſa. Meminit quoque ſublicarum in extru[illegible]ne pontis Rhenani Cæſar.

Hic [illegible] manis; muro amplexus] interp[illegible] [illegible] Salmaſius. Quid autem muro cin[illegible] oſtendit Livius: *Janiculum quoque adi[illegible] non inopia loci, ſed ne quando ea arx h[illegible] eſſet, id non muro ſolùm, ſed etiam ob[illegible] [illegible] itinerum ponte ſublicio, tum pri[illegible]*

Tibere facto, conjungi urbi placuit. Et Dionyſius Halicarnaſſeus, *Janiculum*, inquit *montem altum trans Tiberim ſitum, muro cinxit*.

Ponte commiſit] ob commoditatem itinerum, ut dictum jam ex Livio.

OBSERVANDUM.

1 IMperium Romanum religione, & juſtitiá ſemel conſtitutum à ſucceſſoribus, exindè eodem in ſtatu non modò reſervatum, ſed ſummá curá auctum quoque, atque exornatum.

2 Imperia, & regna ut omnibus ſuis numeris effloreſcant, ſummá ope curandum, ut pacis non modò, bellique artibus vigeant, ſed etiam itinerum & locorum, portuumque commoditatibus, tùm & commeatui accipiendo, evehendoque, ac denique commerciis frequentandis idonea loca conſtituantur. Quod Ancus Marcius Janiculum urbi jungendo per pontem ſublicium, aliaque conſtituendo, ſuo exemplo ratum fecit.

AD CAP. V.

ARGUMENTUM.

TArquinius è Græcia oriundus regno per ſimulationem potitus novos conſtituit Senatores, auguratus diſciplinam inducit. Tuſcos Hetruriæ populos ſubigit, Regnumque multis ornamentis ad dignitatem Senatoriam ſpectantibus exornat. Regnat an-

nos

nos XXXVIII. oppreſſus per inſidias à filiis regis Anci.

Senatus majeſtatem numero ampliavit] id eſt, ex omni plebejorum numero, quorum virtus bello, ac pace ſpectabilis fuerat, centum elegit, eoſque in ordinem patriciorum, *ac ſenatorum* retulit. Et tunc primùm populus Romanus trecentos *ſenatores* habuit, qui ducenti tantùm ad eam uſque diem fuerant.

Centuriis tribus auxit] Auſonius:

Martia Roma triplex equitatu, plebe, ſenatu.

Faſces] XII. Faſces cum ſecuribus præferri conſulibus ſolitæ.

Trabea] Trabearum tria erant genera: unum è ſolá purpurá, Diis conſecratum: alterum è purpurá inalbatá, quo Reges utebantur: Tertium, augurale è purpurá, & cocco. Veſtis præcipuè triumphalis fuit.

Tunica palmata] Hæc veſtis erat, quam triumphantes togá pictá ſuperimpoſita, tanquam inſigne victoriæ geſtabant.

Toga picta] Erant Romani omnes togati.

Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.

Paludamentum] Erat veſtimentum militare. Undè imperator cum exit ad bellum, ſignaque cecinerunt, paludatus dicitur proficiſci.

Prætexta] Erat toga ita dicta à prætexendo: quia ea utebantur pueri uſque ad annum XVII. qui annus tirocinii dicebatur.

Curules] Erant vel equi quadrigales, vel magiſtratus ita appellati, quod curuli curru in curiam veherentur eburneam ſellam habentes.

Phaleræ] Erant ornamenta equorum.

OB-

OBSERVANDUM.

1 REges, quibus aut liberi non ſunt, aut quibus infantes adhuc liberi, eos debere ſuſpectos habere aulicos præſertim potentiores; Solere enim hos in ſe plerumque regni diadema transferre. Quod hujus Tarquinii exemplo, aliorumque oſtendi poteſt. Et hoc eſt, quod paucis verbis innuit author, cum ait; *regnum ultrò petens accepit*.

2 Obſervandum, plurimum ad regni ſtatum, ac ſtabilimentum facere, ſi ad gradus altiores plebs promoveatur, honoribus, atque aliis reipublicæ ornamentis afficiatur.

AD CAP. VI.

ARGUMENTUM.

TArquinio Priſco ſine liberis maſculis diſcedenti ſuccedit Servius Tullius, natus ex ſervâ bello captâ, nomine Ocriſiâ. Tanaquil Tarquinii uxor imperaturum eum, ac illuſtrem fore prævidet: undè & auxilio ejuſdem ſubſtituitur Tarquinio. Regnum adeptus popul. Romanum, non ut ante viritim, ſed pro cujuſque fortunarum facultate in claſſes diſtribuit. Periit inſidiis & violentiâ filiæ & generi ſui Tarquinii Superbi, qui in eum percuſſores miſere.

Servius.] Ita dictus à matre ſervâ, quæ, ut dixi, Ocriſia appellata, captaque fuerat in bello Corniculano.

Anni-

Annitente Regina] Tanaquile, cujus filiam duxerat. Erat itaque gener Tarquinii Priſci.

Viſa circa caput flamma] Flammam ejuſmodi aliquando naturaliter, & phyſicis cauſis excitari notant philoſophi, in animalibus præſertim calidi temperamenti. Aliàs prodigioſam exiſtimant. Cujuſmodi etiam fuit, quæ circa caput Julii Aſcanii conſpecta, de qua 2. Æneid. Virgilius.

Ecce levis ſummo de vertice viſus Juli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora paſci.

Egregiam indolem] Hanc demonſtravit variis in bellis, quæ cum Hetruſcis, Latinis, & Sabinis geſta ſunt. Quibus in bellis primam ſemper laudem, & coronas meruit. In rebus etiam civilibus prudentiſſimus fuit, & ad animi ſenſa exprimenda nullo inferior. Vir, qui ad quamlibet fortunam ſe accommodare, & ad mores etiam quoſvis ſe conformare paratus erat.

Relatus in cenſum] Hìc primus Romæ actus eſt cenſus. Inventaque tùm hominum M. LXXXIV.

OBSERVANDUM.

1 Cenſuum agendorum inſtitutionem in Republica ſummoperè eſſe neceſſariam, primò, ut de populi opibus, & potentiá conſtet, ſecundo, ut oneribus Reipublicæ à pauperioribus, ac tenvioris fortunæ hominibus in ditiores translatis; illis ferendis eſſe par populus poſſit.

2 Ob-

2. Obſervandum, Cum Tanaquilis præſer-
n inſtinctu, conſilioque ad capeſſendum re-
gnum acceſſerit Servius, non ſemper aſper-
nanda fœminarum conſilia.

3 Principis egregiam indolem, aliaſque inſi-
gnes animi dotes, ut ſunt eloquentia, pruden-
tia, comitas, quæ omnia in Servio comendant
hiſtorici, & præſertim Livius, ad conciliandum favorem, ac promotionem plurimum conferre.

AD CAP. VII.

ARGUMENTUM.

SErvio Tullio à filia Tullia & Tarquinio Superbo genero ejus, interfecto ſuccedit is ipſe Tarquinius. Qui & poſt parricidium jam dictum ſenatores aliquot Romanos interfici curat. Hinc omnibus gravis à domeſticis cædibus ad bella externa ſe convertit, ſuperatque Ardeates, Otriculanos, Gabinos, Sveſſiones Latii populos. Gabiis fraude filii in poteſtatem redactis principes urbis per filium occidi fecit. Mox templum Jovi in Capitolio erigit ex ſpoliis captarum civitatum. Cum poſtremò ſtupraſſet Lucretiam filius ejus Sextus, regnum patri abrogatur, poſt annum imperii XXV.

Superbo] cognomen ei Superbo datum innuere videtur Livius, quia ſocerum Tullium ſepeliri noluit, Romulum quoque inſepultum, dictitans.

Ipſe in Senatum] Nimirum eos præcipuè ſena-

ſenatores tolli curavit, quos ſciebat Ser. Ti rebus faviſſe.

Papaverum capita] Ovidius 2. Faſtorum lia fuiſſe innuit : *Virga lilia ſumma metit.*

Juventas] Livius, itemque Ovidius Faſtorum, ſolius Termini meminit, ci inquit,

Terminus (ut meminerunt veteres) invent in æde

Reſtitit: & magno cum Jove templa tenet.

Solus, quod ſciam, Auguſtinus lib. 4. c 23. Martem quoque loco non ceſſiſſe add Dicitur autem *juventas*, *juventa* & *juvent* quamvis juventas, ut plurimum, pro num ipſo accipiatur, ut hic & apud Horatium :

Parum comis ſine te Juventas Mercuriuſque

Græcis *Hebe* dicitur.

Humanum repertum eſt caput] Huic ca nomen *Tolo* fuit, atque indè, ut vult Arnobi *Capitolium* dictum, in arce Tarpejá.

Imperium tùm regibus abrogatum] Hic d dictus Regiſugium. Vide Ovidium 2. Fa rum. Eumque diem Romani exindè bis q tannis celebrabant, ſeptimo nimirum C Martias & XI. Cal. Julias. Inter prodigia t annotatum refert Plinius lib. 8. cap. 41. S pentem latraſſe.

OBSERVANDUM.

1 IMperia dolo parta niſi modeſtè, & que crudelitate, atque inſolentiá antur, vix eſſe diuturna. Sic Tarquiniu lere partam poteſtatem per ſuum, & fili lius perdidit.

2. V

. Ubicumque luxus, & libidines dominan-
, ibi Imperio, & ſtatui publico everſionem,
ſaltem converſionem imminere.

AD CAP. VIII.

Nacephalæoſis Latini dici poteſt *repetitio*, ſeù inſtauratio, vel ut vulgò loquimur, *pitulatio*.

Numa religioſus] Non tamen veram hanc, à Deo religionem Numæ fuiſſe docet multis guſtinus lib. 7. cap. 24. de civitate Dei. i inter alia demonſtrat ejuſdem Numæ de gione libros, ne ſacrorum cauſæ, quales in continebantur, innoteſcerent, à Senatu uri juſſos.

OBSERVANDUM.

On unum eſſe, quod regna, & ſtatum Reipublicæ ſtabiliat. Undè primò com-ndatur ROMULI magnanimitas: Secundò JMÆ pietas, ſeù religio: Tertio TULLI STILII bellandi peritia: Quartò ANCI RCII ædificandi induſtria, & ſtudium: intò TARQUINII PRISCI in populo ex-ando cura: Sexto SERVII prudentia, & mitas: Septimò, & ultimò in TARQUI-O SUPERBO notantur tyrannis, & faſtus: ibus Reipublicæ ſtatus in alium eſt tranſ-tatus, dum ex monarchico fit ariſtocrati-.

AD

AD CAP. IX.

ARGUMENTUM.

Monarchia regum dignitas in ariſtocrati cum translata duobus conſulibus con mittitur. Quorum alter Junius Brutus, alt Tarquinius Collatinus dictus. Collatinus L cretiæ maritus, quia ex genere Tarquinior erat, abrogatis faſcibus, dimittitur, ejuſc in locum aſſumitur Valerius Poplicola. Bru filios, de recipiendo rege Tarquinio con agitantes, virgis cæſos ſecuri percutit. F liber populus arma adversùs finitimos c pit.

Bruto, Colatinaque ducibus] Collatinu ctus à Collatia oppido Latii in via Tibur Undè Ovidius in Faſtis.

Cui clarum dederat Collatia nomen.

Mutato & judice & nomine] Vetuſti c jure non *judice*, aut *indice* legunt. Et modò *jus* pro munere & imperio, ſeù ſtate accipiatur. Nam propriè non ju munus mutatum eſt, ex regio enim co factum. Jura autem omnia manſiſſe Li verbis indicat lib. 2. de hac ipſa re *Omnia jura, omnia inſignia primi co tenuere*. Jus autem pro munere, ac p ſeù imperio dici oſtendit Tacitus. *Tribunicio jure contentus*. Ubi *tri jus* eidem mox dicitur *tribunicia pote*

Conſulesque appellati] Duplicem nem hujus vocis adducunt aut

us etymi, quod Florus ponit, auctor eſt, uòd nimirum cônſules dicti à conſulendo eipublicæ: Varro mavult ab eo ita appellatos, quòd conſulere ſenatum, & populum eberent.

Mediuſque inter Latium, & Tuſcos] Roma docet Servius, l. 1. Æneid. in principio iam tantùm Tiberis ripam complectebatur. ndè Juvenal Sat. 8.

Imperii finem Tiberinum virgo natavit.

Propertius Eleg. 4. lib. 4.

Et Tiberis noſtris advena bubus erat.

Latium urbi ab ortu, ab occaſu Hetruria at, à meridie Vejentes, Sabini à Septentrio-, hoſtes Romanorum omnes.

OBSERVANDUM.

OMnem Reipublicæ mutationem eſſe periculoſam, niſi juſtiſſimis de cauſis ſcepta non tantùm populum, ſed & magiratum, aut ejus ſaltem potiorem partem uthorem habeat. Quæ in hac Reipublicæ omanæ converſione ſingula concurrere.

2 Præcipuè ad firmandum mutatæ jam Reiublicæ conditionem pertinere, ſi populo conet, non rei privatæ, ſed publici boni cauum, & utilitatem ſpectari. Quod inter cætei, Collatini abdicatione, & domus propriæ emolitione Valerius Poplicola, nec non lierorum ſuorum ſupplicio, ac nece Brutus eſtatus fuit.

AD

AD CAP. X.

ARGUMENTUM.

TArquinios Porſenna Hetruriæ Rex nititi
in Priſtinum ſtatum, ſed fruſtrà, repon
te, obſtante Romanorum civium Horat
Mutii & Cleliæ virginis ſpectatá virtute,
fortitudine. Quorum exemplis territus P
ſenna Romanum populum eſſe liberum jub
Ac tandem occiſo Tarquinii filio Arunte,
ſavit regiorum pertinacia.

Pulſis ex urbe regibus] id eſt, regio,
minatu. Codex Palatinus pro *regibus*,
habet, ut intelligantur, quos indè f
Tarquinios vocant.

Ponte reſciſſo] Sublicio ſcilicet Ro
exindè religio fuit ex alia materia, qu
ligno pontem conſtruere.

Aruntem regis filium] Hunc filium
rum fuiſſe Lucretiæ innuere vult a
Quamvis authores ferè alii omnes,
Servio, Sextum Tarquinium appell
Dioniſius dicat, natu maximum filio
ſe: Livius, Ovidius in Faſtis minimu
ſervat prætereà Dioniſius Halicarna
nes in magiſtratu violentá morte o
qui collegam Collatinum conſulatu
rant.

OBSERVANDUM.

NUlla arma valere adversùs eos, qui cauſæ ſuæ æquitate confiſi virtutem, atque animi magnitudinem injuriæ opponunt. Sic Horatius Cocles armatus Tibrim tranat: Mutius Scævola manum aberrantem in cæde Porſennæ exurit: Clælia virgo Tiberis fluentum equo tranſmittit. Eaque virtutis, ac fortitudinis exempla ut cauſæ bonitas excitat, ita quoque ab eàdem commendationem accipiunt.

AD CAP. XI.

ARGUMENTUM.

MAnilius Tuſculanus gener Tarquinii Superbi Latinorum dux populo Romano bellum indicit. Quem Romani ad lacum Regillum in agro Tuſculano cædunt, ac profligant. Indè ab Hetruſcis, aliiſque vicinis laceſſiti Romani fines ſui territorii ulteriùs protendunt: Eaque ſingula enarrans Florus, rei Romanæ anguſtias cum Orbis exindè acquiſiti terminis ampliſſimis confert, ac paucis bellorum progreſſus complectitur.

Apud Regilli lacum] Regillus eſt lacus in agro Tuſculano ad Algidi nemoris ingreſſum, Hodiè *Lago de S. Praſſo* appellatur.

Donec Poſthumius] qui ob hanc victoriam poſteà *Regillenſis* eſt appellatus.

Omne Latium] Hodiè campagna di Roma, quaſi

quaſi *territorium Romæ* dicas : Incolæ *La*
dicuntur, olim *Priſci* nominati teſte Halic
naſſeo & Feſto. Nam priuſquàm Roma c
deretur, fuerunt. Dicti etiam *Caſci*, ut
tat Scaliger ad Varronem : poſteà Ænea
& Romani, ut Svidas notat. Dividitur
tium in antiquum, & novum. Antiquum
Tiberi ad Circejos; *novum* hinc ad L
Flumen. *Sora*] Sora Volſcorum in *La*
oppidulum, & colonia fuit ad Liris flue
caput ſita.

Algidum] Mediterranea ejuſdem Latii
bicula. Mons Algidus duodecimo ab u
Lapide ſitus eſt.

Satricum] Urbs Latinorum Stephano
tria. Undè Satriam Dionyſio. Livius eti
Satricum vocat.

Corniculum] Aliàs *Corniclum* Latii m
cipium.

De Verulis] Verulæ oppidum eſt Hera
rum in Latio item; haud procul Roma. M
in libris nonnullis eſt. *Veis* Livio eſt Ver
num. Coloniæ Verulæ meminit Frontin
Nunc *Verulo*, teſte Leandro.

Bovillis] Bovillæ, hodièque notæ. Exſ
tenuis iſtius municipii reliquiæ, circiter
dium ab urbe lapidem in Via Appia.

Fæſulæ] Hinc ager Fæſulanus in Tuſ
Undè & Florentiam poſtmodo enatam n
volunt; Videnda epiſtola Politiani ad P.
dicem.

Carræ] *Carræ* ſunt in meſopotamia, C
clade nobiles.

Aricinum nemus] Ita dictum ab Ar
urbecula Volſcorum in Latio. Diſtabat
urb

urbe ad duodecimum lapidem, in Via item Appia.

Fregellæ] Sitæ ſunt propè Lirim amnem in Latio.

Geſſoriacum] Eſt in Gallia Belgica portus Morinorum olim, nunc *Cales* putatur.

Antium] Volſcorum in Latio metropolis, maritima urbs.

Ille dictator ab aratro] Dictator à dictando, quòd ejus dicto omnes audientes eſſe debebant. Creabatur olim vivá voce, non per ſuffragia. Aliàs etiam magiſter populi dicebatur ob ſummam, quá pollebat, poteſtatem. Habebat jus animadvertendi in cujuſcumque civis Romani caput, nec ab eo provocandi erat jus. Et tunc præcipuè, cùm aliqua vis major repentè eſſet oborta, aut clades ingens, creari ſolebat. Hic exindè cæteros magiſtratus eligebat.

Ab aratro] Plinius lib. 18. cap. 5. *Fortiſſimi viri & milites ſtrenuiſſimi ex agricolis naſcuntur, minimèque malè cogitantes.* Et antè Plinium Cato, de Agricultura. Et poſt hos omnes Vegetius l. 1. cap. 3.

OBSERVANDUM.

1 Romanorum virtutem, cauſæ æquitate fultam, ad ſummum efflorüiſſe, ac poſtquàm ſe, ſuaque adversùs hoſtem defendiſſent, ipſum etiam hoſtem, cæteroſque, qui pro Tarquiniis laborabant, viciſſe, ac penitùs ſub jugum miſiſſe.

2 Exemplo Quintii, qui ab aratro ad dictaturam vocabatur, maximos ſæpenumero

viros, ac duces in obſcuro, atque occulto latere, & denique optimum, ac ſtrenuiſſimum militem non eſt urbibus, ſed agris olim fuiſſe lectum.

AD CAP. XII.

ARGUMENTUM.

INſtantibus aſſiduè conterminis urbi Romanæ populis, trecenti & ſex Fabii, ſuo periculo adversùs Vejentanos arma ſumentes, ad flumen Cremeram cæſi omnes. Quare excitati acriùs Romani Faliſcos, Fidenates, & Vejentes, eorumque urbem Vejos, decennali obſidione preſſam, tandem per cuniculos expugnant. Faliſcos Camilli juſtitia permovit, ut ſe dederent, cum ille puerorum magiſtrum, urbis proditorem, unà cum pueris in urbem remitteret.

Cremera] Livio & Ovidio Hetruriæ fluvius. Halicarnaſſeo eſt caſtellum in tumulo ſitum, ſic dictum à flumine Cremere, cui inſidet. Fluviolus autem ipſe in Tiberim ſe exonerat, quinto circiter ab urbe lapide.

Gens una Fabiorum] Ovidius 2. Faſtorum.

Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes.
Ad bellum miſſos perdidit una dies.

Scelerato ſignatur nomine] Ovidius ibidem.

Cannentis portæ dextra eſt via proxima fano,
Ire per hanc noli, quiſquis es; Omen habet.

Illa

Illa fama refert Fabios exiſſe trecentos,
Porta vacat culpa, ſed tamen omen habet.

Faliſci] Faliſci Hetruriæ populi ſunt, territorii Romani. Dicti ita ab Heleſo teſte Ovidio:

Venerat Atridæ fatis agitatus Haleſus,
A quo ſe dictam terra Faliſca putat.

Hodiè qui *Monteſiaſcon* Italis dicitur, Faliſcorum fuiſſe oppidum putant. Dicti etiam Falerii.

Fidenæ] Fidenæ Livio Latinorum, ſeù Albanorum colonia & urbs, ſita ad Tiberis & Anienis confluentes Territori Romani eſt in via Flaminia Populi Fidenates dicti.

Vejentes] Italiæ populi, ſocii Fidenatibus Colonia eorum *Veius* dicitur in libro Coloniarum, diſtans M. paſſ. ab urbe Romana. Hinc *Veji* & *Vejentani* authoribus.

Ludi magiſtrum] Camillo Conſule Faliſcos circum ſedente, magiſter ludi urbis proditionem animo agitans, plurimos & nobiliſſimos indè pueros, velut pro deambulandi gratiá eductos, in caſtra Romanorum perduxit: Quibus interceptis, non erat dubium, quin Faliſci, depoſitá belligerandi pertinaciá, traditturi ſe Imperio Romanorum eſſent. Propter ſenatus cenſuit, ut pueri vinctum magiſtrum virgis cædentes in urbem Faliſcorum parentibus remitterentur. Quá juſtitiá, animi orum ſunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant. Namque ita Faliſci beneficio magis, quàm armis victi, portas Romanis aperuerunt. Videndus quoque Val. Maxim. l. 6. c. 5.

Vinctum ſibi ultrò remiſiſſet] *Sibi*, id eſt, Faliſcis.

liſcis. Vide ſimiliter locutos Plautum & Cicèronem apud Scaligerum de cauſis linguæ Latinæ c. 129. lib. 6. Quod ideò moneo, ne quis Camertem ſequatur emendantem, *ubi remiſiſſet*, vel *ſubitò remiſiſſet*.

Everſionis omen fuit] Victi ſunt à dictatore Q. Servilio, captique anno V. conditæ CCCXVIII. Et ipſe ob hanc victoriam novo agnomine honoratus eſt. Nam Q. exindè *Servilius Fidenes* eſt appellatus.

Sed cuniculo] Decenniali obſidione preſſa Vejentum civitas, tandem à Camillo dictatore non vi, nec ſcalis, aliiſque operibus, ſed cuniculis capitur anno urbis condite CCCLVII.

Larte Tolumnio] Ab iſta peregrina voce *Larte* accepiſſe Anglos ſuum *Laart* ſive *Lord*, quo illi magnates, ſummæque dignitatis viros nominant, exiſtimavit olim Nannius Alcmarianus Miſcellaneorum l. 5. Danica lingua *lort* in malam partem accipitur, nihilque, quod eo notatur, eſſe ſpurcius, fœtulentiuſque poteſt. Galli hodièque hos idem generatim accipientes, quidquid minùs pulchrum, minùſque amœnum eſt, eodem exprimunt, *id eſt lort* dicendo.

OBSERVANDUM.

1 IN cæde tot Fabiorum, aliiſque illatis cladibus populum Romanum animo ſemper invicto perſtitiſſe, adeò, ut hac conſtantiá aſſidui; & potentiſſimi circumquàque eorum hoſtes peſſundati, ſubque jugum miſſi ſint.

2 Notanda Romanorum in belligerando non tantùm æquanimitas, ſed etiam juſtitia

ſingu-

ſingularis, qui ne proditorem quidem Faleriorum inultum, aut ſibi reſervandum, ſed ad ſuos eum remittendum exiſtimarunt.

3 Obſervandum ex magnitudine, ac priſcis Vejentium opibus, decennique eorundem obſidione nihil in rebus humanis eſſe perpetuum, ſed fluxa, & inſtabilia etiam eſſe ea, quæ vel firmiſſima, atque inexpugnabilia habentur. Itaque inter cętera concluſit author his verbis: *Hoc tunc Vejentes fuere, nunc fuiſſe quis meminit? quæ reliquiæ? quodve veſtigium? laborat annalium fides, ut Vejos fuiſſe exedamus.*

AD CAP. XIII.

ARGUMENTUM.

SEnnones Galli ab ultimis Oceani litteribus Italiam ingreſſi Cluſium obſident. A quo ubi diſcedunt, ad Alliam flumen occurrentem Romanorum manum profligant, atque urbem tandem ipſam invadunt, capitoliumque obſidione cingunt. Mox Roma à M. Camillo liberatur, & poſt triceſimum demum annum ad flumen Anienis ita cæduntur, ut poſtmodum in agro Pontino à Dolabella variè adflicti, tandem ad lacum Vadimonis in univerſum conciſi ſint omnes.

Galli Senones] Horum ducem Brennum, inter cæteros, nominat Livius lib. 5.

Cluſium] Tuſciæ mediterraneum oppidum olim Livio etiam alibi *Camaro* vocatum.

Allia] Umbriæ fluvius in Sabinis, ex Cru-

ſtumenis montibus in Tiberim defluens. *Caminate* vocat Leander. Blondus *Curteſio* hodiè vocari ait. Diſtabat ab urbe XI. Lapide.

Hunc diem faſtis Roma mandavit] Ita habet editio Camertis; Et quam adornavit Lugduni Batavorum officina Plantiniana ſub annum 1596. in forma minori. Atque prodiit nuperrimè ex Conmeliniano bibliopolio cum Notis clariſſimorum virorum Jani Gruteri & Claudii Salmaſii *faſtis damnavit* præfert, lectione, quæ & ſenſu & formulari loquendi modo eſt elegantiſſima. Locum illuſtrabunt verba Plutarchi, quæ habentur in quæſtionibus ejus Romanis Pro. 24. ubi inquit: *Cur diebus poſtridie Calendarum, Nonarum, atque Iduum exire urbe, aut peregrinari non licet? An id fit ea de cauſa, quam plerique putant, & Livius tradit? Poſtridie idus Quintiles, quas nunc Julias vocant, tribuni militum legiones ad Alliam flumen educentes, à Gallis pugna ſunt victi, urbemque amiſerunt. Is dies cum nefaſtus eſſet judicatus, ſuperſtitio (ut ſolet) morem hunc amplificavit, eidemque religioni obnoxios fecit etiam dies poſtridie Calendarum, & Nonarum.*

Camillus] Hic eſt ille Camillus, cui dies dicta eſt ob prædam Vejentanam iniquè diviſam, quique ab ingratis civibus quindecim millibus gravis æris, ſimulque exilio Ardeatico damnatus eſt. Poſt verò hanc victoriam triumphans urbem ingreſſus eſt, atque appellatus ſecundus Romulus teſte Eutropio.

Clangore anſeris] Referunt authores anſeribus ineſſe ſingularem vigilantiam, qua & canes

perant. Undè Plinius lib. 10. cap. 22.
anſeri vigil cura capitolio teſtata defen-
er id tempus canum ſilentio proditis rebus.
obrem cibaria anſerum cenſores imprimis

lla Senonum veſtigia ſuperſint] A Seno-
tamen Sennam fluvium dictum authores
it. Silius in 8. *Et Clanis & Rubio & Se-*
s de nomine Senna. Item *Senonum* in
urbs, quæ Straboni *Senegallia*, ut &
) & Diacono. Silius *Senam* quoque
am, alludens ad nomen Senonum, ſic
ſſit.
a Sena relictum,
llorum à populis traxit per ſæcula nomen.
tinguenda interim à *Semnonibus*, qui, ut
us in Germania ſua ait, *vetuſtiſſimos ſe,*
ſimoſque Suevorum memorant. Eorum
, ut rectè notavit Vellejus Paterculus,
præterfluit, niſi quòd perperam apud
ro *Semnonum*, expreſſum eſt *Senonum*:
im legendum lib. 2. *A Rheno uſque ad*
n Albim, qui Semnonum, Hermondorum-
nes præterfluit, Perperam inquam expreſ-
bi *Senonum*.
lentes in curulibus ſellis] *Sedentes in curu-*
ſuis] quod habere editiones vetuſtiores
igo, vulgato prætulerim, præſertim ſi
tur authoritate alicujus manuſcripti.
equente Gallo, ſacra alite adjutus] Lege,
nte Galea ſacra alite adjutus quomodo ex
one vetuſtiſſima eruit elegantiſſimus Gru-
, firmaturque codice M. S. quem inſpexit
ſius.
imonis lacus] Eſt juxta Ameriam Um-

briæ urbem, diſtans Roma circiter 46. paſſ. millibus. Plinius junior, Epiſtolarum lib. 8. Epiſt. ad Gallum, memorat in ea inſulas natare, ac fluere. Fabricio eſt lacus, qui hodiè *di Viterbo* appellatur.

OBSERVANDUM.

1 POpulum Romanum, ipſamque urbem à minimis initiis ad ſummum Imperium, quale unquam toto orbe fuit, aut erit, non levibus, ſed maximis bellorum diſcriminibus, ac periculis, quæ ſua omnia virtute mirabiliter ſuperavit, evectam paulatim perveniſſe.

2 Ad reverentiam, & metum hoſti incutiendum plurimum facere magiſtratus majeſtatem, & innocentiam ampliſſimo ſuo cultu decorati, atque inſigniti.

AD CAP. XIV.

ARGUMENTUM.

OCcaſio belli cum Latinis innuitur fuiſſe Latinorum ferox poſtulatum, quo jus civitatis, & alterum è ſua gente fieri conſulem expeterent. Deindè oſtenditur, à Manlio Torquato filius, licèt victor, ſed abſque mandato, & extra ordinem ad prælium progreſſus ſecuri percuſſus. Et denique P. Decium pro ſalute populi & legionum Diis manibus vivum ſe obtuliſſe.

Manlius Torquatus] Torquatus dictus ob tor-

torquem aureum Gallo inter ſpolia detractum; quod capite ſuperiore indicatum. Ob hoc verò factum, quo filium contra interdictum, & extra ordinem pugnantem occidi juſſit, *Imperia* omnia aſpera, & immitia, *Manliana* ſunt appellata, ipſe *Imperioſi* nomen conſecutus eſt. Vide Aul. Gellium cap. 13. lib. 9.

Alter quaſi monitu Deorum] Hæc hiſtoria ita paucis habet: Decius cos. cum hoc latino bello Romanam aciem penè proſtratam videret, caput ſuum pro ſalute Reipub. devovit, id eſt, equo concitato in medium hoſtium agmen irrupit, patriæ ſalutem, ſibi mortem glorioſam petens: factáque ingenti ſtrage plurimis telis obrutus ſupercorruit.

OBSERVANDUM.

1 INiqua poſtulata bellis plerumque occaſionem præbere, tùm & Reipublicæ, ac ſtatus ſæpenumero interitum, aut ſaltem commutationem minitari.

2 Notanda Romanorum veterum ſeveritas, ac rigor, qui minoris propemodum victorias, quàm interdicta ſua fecere.

3 Romanos patriæ charitati vitam, omniaque poſthabuiſſe.

AD CAP. XV.

ARGUMENTUM.

PRimò occaſio belli Sabini cum Romanis oſtenditur fuiſſe, quòd illi ſe contra jus

Latinis junxerint. Secundò quomodo id ſit geſtum, duce & conſule Dentato, brevibus declaratur.

Sabinorum gens à Nomento, Latinorum mediterraneâ urbe, quæ duodecimum circiter lapidem Roma diſtat, uſque ad fluvium Tiberis pertingit, accolitque lacus Velinos.

Velini lacus ſunt, qui hodiè *lago de terni:* vel, *lago de pie deluco* appellantur, in Umbria, Latii regione, propè Narnem fluvium, qui in Tiberim haud procul Romá influit. Eſtque fluvius hìc Nar ſulphure abundans, malèque redolens. Unde Virgilius 7. Æneid.

Sulphurea Nar albus aqua, fonteſque Velini.

OBSERVANDUM.

FÆdera adversùs jus & pacta priora inita infelices, ut plurimùm, ſucceſſus ſortiri. Sic Sabini immemores pacti ſub Tatio facti, à Romanis quaſi deficientes, ſeque cum Latinis, Romanorum hoſtibus jungentes, victi, & à Romanis ſubjugati ſunt.

Habes, *Lector*, obſervationum noſtrarum veluti guſtum quendam, ſeù exemplum potiùs, ad quod exigi deinceps, formarique poſſint, quæcumque porrò libris inſequentibus, aut aliis etiam, ſimilibuſque in authoribus occurrent. Libro interim tertio apud eundem hunc Florum locus eſt non quidem politici commatis, ſed qui variè hucuſque ob varietatem lectionis cum ſit expoſitus, hic, quemadmodum legendum, intelligendumque exiſtimamus, veluti coronidis vice, adſcribendum,

aut

aut repetendum veriùs puto. Nam cum exhibuerint hùc uſque editiones paſſim omnes capite 19. *Syriæ deæ cæremonias jactat;* Vineti autem MSS. ſervent non *cæremonias*, ſed *comas*, indicavimus alibi reſcribendum videri, *Syriæ deæ comos*. *Comus* enim eſt ſaltationis genus, quòd tibia & fiſtula in comiſationibus, cujuſmodi erant Syriæ iſtius deæ, paſſim agitabatur. Meminit & Apulejus *Veris comi* ut eum locum ex MSS. reſtituendum aliquando commonuimus. Et Nero cap. 56. Suetonio Tranquillo *religionum uſquequaque contemptor dicitur, præter unius Syriæ deæ*. Dictus autem Græcè à vicis *Comus*, in quibus luſus iſti, ac ludicra frequentabantur. Latini indè *comiſare* deduxerunt, malèque à multis ea vox confunditur cum eá viciná *Commeſſari*. Et docuit olim in Orthographicis ſuis Velius Longus à *como* deducta *Comiſari*, *Comiſator*, & *Comiſatio*, perque M. & S. ſimplex ea omnia ſcribenda. Nec aliter ferè acceperim iſta Martialis: *At nunc conviva eſt, comiſatorque libellus*. Et illud. *Qui nec leno potes, nec comiſator haberi, Quid tibi vis urbem, qui Fabiane petis*.

Eodem quoque libro tertio cap. 21. ubi editur: *Ne multi perirent, ſanguine ſenatus ſibi parentarunt*. Ex codice optimæ fidei, quem Lipſius inſpexit, interſerendum, *in anteceſſum ſanguine S. S. Pa.*

Habetur deindè & lib. 4. cap. 2. de Craſſo Cæſare, ac Pompejo illuſtris locus, qui in hunc modum legitur. *Forte tunc Craſſus genere, divitiis, dignitate florebat, vellet tamen majores opes: Cajus Cæſar eloquentia & jam*

cen-

conſulatu evehebatur, *Pompejus tamen ſuper utrumque eminebat*. Quem ideò adduxerim, ut obiter contendi cum Vellejo poſſit, qui diem dicere volens à librariis malè acceptus ita ait: *Convertit Cn. Pompei perſona totum in ſe terrarum orbem, & per omnia majore vi habebatur*. Quæ eſſe trunca, ac malè cohærentia quivis videat. At cum anteà ſimiliter de Craſſo, Cæſareque locutus ſit, quis ambigendum putet ſcripſiſſe Vellejum, *& per omnia major eis viris habebatur*. *Eis viris*, nimirum *Cæſari*, *craſſoque*, de quibus dixerat.

JOH: ISACI

PONTANI ORATIO ISAGOGICA,

SIVE

INTRODUCTIO

AD

FLORUM.

Romanamque Hiſtoriam.

ORATIO
ISAGOGICA
AD
L. ANNÆUM
FLORUM.

LUCII ANNAEI FLORI rerum Romanarum hiſtoriam, libroſque auſpicaturus, *auditores ornatiſſimi*, exiſtimavi haud abs re facturum me, ſi pauca quædam *de hiſtoriæ, cum aliis diſciplinis, affinitate, deque authore, & operis argumento* in præſentiarum proponerem. Et verò quod ad authorem attinet, ut ultimò referatur, conſentaneum habeo. De primo itaque & poſtremo primum; Et quidem illud vel ideò in anteceſſum diſcutiendum, ne quis fortè aut officii, aut muneris mei haud ſatis nunc meminiſſe me arbitretur,

quòd

quòd philoſophiam profeſſus, etiam hiſtoricos ad pulpita noſtra arceſſam. Sciri enim intereſt aliarum diſciplinarum ambitu, & præſertim philoſophiæ, utpote humana, divinaque contemplantis, nequaquam excludi hiſtoricen. Quamvis inter utramque diſcriminis præcipuè iſtud ſit, quòd aliter philoſophus, aliter res tractent hiſtorici. Ille non tantùm, quod facit hiſtoricus, enarrare, ſed etiam inquirere, & diſputare ſibi propoſitum habet. Undè Græcis olim, ut notavit Laertius *Zitiτici*, id eſt, *inquiſitores* dicebantur philoſophi: & Apoſtolo de gentium ſapientibus agenti & *Zititis* eſt *ſcrutator curioſus*. Hiſtoricus itaque ſi ad verum & fidem de re propoſitá retulerit, officio ſuo ſatisfeciſſe exiſtimabitur. Et ea quidem ipſa, quæ eum in modum memorat, eum materiam non tantùm & veluti penum præbeant univerſæ ſcientiarum panopliæ, ſed & facem præferant vitæ & actibus mortalium, non tamen omnes eadem, ſed, ut captus & genius eſt lectoris, diverſi diverſa ſequuntur. Ciceronis enim de Republica libros, aut Saluſtium, ſeù Florum noſtrum, aut alium quempiam ex Græca, Romanaque hiſtoria in manus ſi ſumat, hinc philologus aliquis, hinc Grammaticus, hinc philoſophiæ deditus, alius alio curam ſuam mittet. Philoſophus ſi quid ad rerum principia & univerſi naturam ſpectabit; ſi quid ethicon, aut politicon occurret; ſi quid etiam ad chirographiam faciens, ut ſitus terrarum, fluminum flexus, & ortus, accuratè ſubleget, & annotabit. Mathematicus Chronologiæ præcipuè, & rerum cœleſtium rationem notans, hæc propiùs ediſſeret, ſuumque in

uſum transfundet : Quod vel in Floro non indiligenter præſtitiſſe quondam clariſſimum mathematicum Joannem Stadium ejus in eum curæ indicant. Ad eandem hanc lectionem ubi ſe philologus accinget, hoc præter cætera excerpet, duos Romanos reges eſſe, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Servii matre dubitatur. Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur; Præterea Romulum notabit periiſſe Sole deliquium patiente. Eoſdem libros Grammaticus explicet, inter alia, abſtruſum aliquod loquendi genus, aut aliquam vocem veterem etiam Ciceronem uſurpaſſe, aliaque talia in commentarium referet. Hinc tranſibit ad ea, quæ vel in pronunciatione, vel ſi antiquarius fuerit, in moribus & Gentium ritibus ſæculi conſuetudo immutavit. Ita ſcilicet, Auditores, unus ſæpè, idemque inter hiſtoricos author res diverſiſſimas ſimul proponit & docet; ſacra inquam & prophana; cœleſtia & terreſtria, hoc eſt modo ſapientiæ, modò prudentiæ, & ſcientiæ ſementem quandam plená manu non ignaris ſuppeditat. Undè ſanè non tantùm hiſtoriæ, & philoſophiæ arctam eſſe cognationem, ſed & eum, qui cum fructu in hiſtoriarum lectione verſaturus ſit, non uná Philoſophiæ parte, aut ſimplice vice eá inſtructum accedere debere in confeſſo ſit. Sacrarum quoque literarum, ſeù Theologiæ ſtudioſus, quomodo officium & commiſſam ſibi provinciam ritè tutabitur ſine hiſtoriarum cognitione? Quomodo ille temporum vices, quibus crevit, & adolevit Ecclesia, quomodo controverſiarum, quæ in eàdem diverſis extortæ ſunt ſæculis, originem,
cau-

cauſas, atque indolem intelliget? quænam rectæ, & ſanæ ſententiæ teſtes, quæ hoſtium, & adverſantium agmina fuerint, niſi face hiſtoriarum præviá? Certè prudentia, quæ eſt mentis oculus, anima politicæ, nuſquam aliundè haurietur puriùs. Ne negaverim uſum, & experientiam vitæ noſtræ, & actuum magiſtram vulgò haberi. At illa, quam paucis, immò quàm difficulter, & vix cuiquam in ſolidum contingat, eſſe teſtis queat vitæ etiam longiſſimæ brevitas, raritas eventuum & occaſionum, rerum quoque, quas experiri in ætate quamvis Neſtoreá mortali conceditur, paucitas. Quibus ſe ærumnæ, & pericula, & ſæpè propoſiti finis fruſtratio accedant, nonne ſenectus, & tandem mors hominem natum obruent, antequam illá multo uſu partá, & confirmatá prudentiá uti dabitur? Themiſtoclem, qui annos centum & ſeptem vitæ numeravit, morti jam vicinum expoſtulaſſe cum natura accepimus; quod tunc egrediendum è vita eſſet, cum jam uſu diuturno ſapere, & rectè res gerere didiciſſet. Non ergò tàm uſus, quàm hiſtoria, & eventuum frequens ex eadem obſervatio hanc in animis prudentium ſcientiam generabit. Nec aliud de juris doctriná & ſtudio judicium eſto: illam dico legum & juriſprudentiæ diſciplinam, quæ haud uni lucro dedita, ſed cujus mater eſt politica, & artes cæteræ ejuſdem ſorores, quas inter omnes præcellit hiſtoria. Ex hac juris candidatus rectam prudentiam & res, cum laude, exſequendi momenta & artificium diſcet: Ex hac aſtutam malitiam, quæ hodie multis prudentia cenſetur, eſſe ſub ſceleſtorum, & le-

vium

ım tantùm ingeniorum intelliget; illa autem
lida & nunquam inter moritura apud poſte-
s gloria perſiſtere, quæ odio vitiorum, vir-
te & verâ prudentiâ ſubnixa ſunt: Eas quo-
ıe voces & verſus, quos in ore habuiſſe ſem-
r Julium Cæſarem eloquentiæ parens Cice-
teſtatur.

Si violandum eſt jus, regnandi cauſa
Violandum eſt, cæteris rebus pietatem colas:

Eos inquam in exitium legum & libertatis
ıtos, ac uſurpatos fidæ rerum memoriæ in-
cabunt; & non niſi in dedecus Chriſtiani
ominis etiam iſto ſæculo ad praxim, ac uſum
nonnullis revocari, dignos potiùs, qui ad
ygia, undè profecti, remeent: Hiſtoria
gò eſt, quæ hæc omnia non quidem igno-
ında, ſed vitanda, cavendaque demonſtrat,
agiſtra juris, & moris probi. Quocirca,
ıditores, qui puppim & proram rerum agen-
ırum eam dixerit, nihil præter rem dixerit.
ire aliquis cauſas deſiderat, quibus parvæ
eſpublica fieri magna queat? quibus viciſſim
ıdem labefactetur, decreſcat, intereat?
iſtoria eſt, quæ iſta multò *certiùs & meliùs*
hryſippo & Crantore dicet. Vult ſcire, quo-
odo cum civibus, cum indigenis, cum ex-
ris, cum principibus & regibus ſit agen-
um? qua arte civiles motus aut præcaveri,
ut ſedari queant? Hiſtoria eſt, quæ vivis hæc
xemplis demonſtrat. Vult ſcire quomodo ſu-
ipienda, quomodo gerenda, quomodo deni-
ue finienda bella? Hiſtoria eſt, quæ ejuſmo-
i hic præcepta ſuppeditabit, quibus nec An-
ibal aliquis, aut Cæſar auſcultare recuſent.
hicrates olim, ut refert Plutarchus, cum

multos de re bellicá ſermones habuiſſet, interrogatus, ecquis eſſet, qui tantos ſibi ſpiritus ſumeret? utrum eques, an ſagittarius, an veles, an legionarius? Nihil horum, inquit, ſed qui his omnibus novit imperare. Hiſtoria itaque eſt, quæ præſentia moderabitur, & de futuris, ut innocentiſſimá, ita nequaquam vaná nos divinatione inſtruet. Nec quidquam hic habendum certius, quàm quod ajebat M. Tullius, *nuſpiam faciliùs aut bellicam rem, aut omnis Reipublicæ diſciplinam cognoſci, quàm ex annalium monumentis*. Quod quaſi edidiciſſe ducum ſummus Lucullus, aut quod verius habeo, à Lucullo comperiſſe, & ejus exemplo imitandum omnibus propoſuiſſe Cicero videtur. Lucullus enim ad Mithridaticum bellum à ſenatu miſſus, non modò opinionem vicit omnium, quæ de virtute ejus erat, ſed etiam gloriam ſuperiorum. Quæritis quanam id arte, aut induſtriá obtinuerit; hac inquit Cicero, qua totum iter, & navigationem verſus Aſiam conſumpſit, partim in percunctando à peritis, partim rebus geſtis legendis adeo, ut in Aſiam factus Imperator venerit, cum eſſet Romá profectus rei militaris rudis. Et adjicit deindè, tantum Imperatorem in omni genere belli Lucullum fuiſſe, præliis, oppugnationibus, navalibus expeditionibus, totiuſque belli inſtrumentis & apparatu, ut Rex Mithridates poſt Alexandrum maximus, hunc à ſe majorem ducem cognitum, quàm quemquam eorum, quos legiſſet, fateretur. Hic enim ille eſt omnibus ſæculis admirandus Imperator, ut alia ejus adverſus Mithridatem & Tigranem totius Orientis duos reges potentiſſi-

mos,

s, facta fortia prætermittam, qui cum exi-
i vix undecim millium militum manu, in-
nerabiles hoſtium phalanges adortus, pe-
um cæcidit ad centum millia, equitum ad
nquaginta; Regem Regum Tigranem &c.
dquid gladiis jam retuſis occidi non po-
at, in fugam ſe conjicere compulit. Hic,
lttores, ut iterùm hùc repetam, Lucullus
, qui nequaquam ſatis duxit hæc talia ſum-
cum gloria, maximoque patriæ emolumen-
perpetraſſe, niſi & Archiam poetam ſibi
iliarem, ac domeſticum reddidiſſet: Ar-
am, qui & C. Mario, quamvis ad huma-
ra hæc ſtudia duriori, jucundus & charus
:. Nam & Cimbricas ejus res, atteſtante
:erone, adoleſcens attigit. Mithridaticum
:ò ipſius Luculli bellum magnum, atque
ficile & in multa varietate terrá, marique
rſatum totum ab eo expreſſum eſt, qui libri
n modò L. Lucullum, fortiſſimum, & clariſ-
um virum, verùm univerſum populi Ro-
ni nomen longè, lateque diffuſum illuſtra-
t, Cenſuit ſcilicet vir ſummus Lucullus.
qui hoc fortaſsè nomine per ludum à Pom-
jo *M. Xerxes togatus* eſt appellatus, nihil
e hiſtoriá, & rerum memoriá præſtantius:
nimirum cui adeſſet facultas, & occaſio
iendi, ſcribenda non deeſſent, quoque qui
dem ad poſteritatem feliciter tranſmitte-
it, & ſcriberent facienda. Quod & ante
m Scipionis quoque illius Africani judicium
t, qui ſecum domi, militiæque Polybium
buit, nec non & poetam Ennium: quorum
am hic in ſepulchro Scipionum è marmore
llocatus memoratur. Et ut cæteros omit-

tam, Magnus ille Alexander, licèt multo
rum ſuarum ſcriptores habuerit, tamen cu
Sigæo ad Achillis tumulum adſtitiſſet, ò *f*
nate, inquit, *adoleſcens, qui tuæ virtutis p*
nem Homerum inveneris. Et verè. Nam
niſi extitiſſet, eadem illa tellus, quæ Ac
corpus contexit: nomen etiam, & facta
ſilentio involuiſſet; Unde etiam eſt quo
cinit Venuſinus.

Vixere fortes ante Agamennona
Multi: ſed omnes illachrymabiles
Urgentur, ignotique longa
Nocte: carent quia vate ſacro.

Atque hæc quidem, Auditores, ſi *in*
verſum hiſtoriam ſpectemus, locum habea
ſeorſim verò, & in ſe ſpectata, non una
unius erit generis hiſtoria. Alia enim *di*
eſt, *naturalis* alia, alia *humana*. *Divi*
immortalis Dei, aliorumque cœleſtium v
& poteſtatem exponit: Qualis apud Gra
hiſtorià fuit Euhemeri, qui res geſtas Jo
& aliorum, qui Dii putabantur, conſcri
apud Judæos & noſtros eſt Moyſis & Eva
liſtarum enarratio; cui accedunt Apoſtolo
Acta in commentarium à D.Luca relata: C
rorumque Eccleſiaſticorum ſcriptorum c
mentarii, Hujus ſtatuitur finis religio. *N*
ralis deindè, res in natura latentes, aut
ſtentes, earumque principia, cauſas, effec
& affectiones declarat, cujuſmodi eſt Ari
telis de Animalibus; Caji Plinii de reru
& univerſi naturá, Theophraſti de ſtirpib
Cujus finis eſt ſcientia. Tertia, & ultima
humana, quæ actiones mortalium publica
privataſque complectitur: quæ & præci
hiſto-

hiſtoriæ appellationem merebitur : cujuſmodi iterùm vel erit *Communis*, vel *Propria*, *Communis* omnium, aut plurium populorum res geſtas continet, qualis eſt hiſtoria Polybii, Diodori Siculi, Trogi Pompeji. *Propria* exponit facta vel unius populi, vel hominum ſingulorum : prioris ordinis eſt Thucydides, qui Græcorum; Livius, qui Romanorum; Cæſar, qui Gallorum res explicavit : Singulorum hominum facta, & vitam exſecutus eſt apud Romanos Suetonius, Vopiſcus, Capitolinus, qui Imperatorum acta ediderunt : Diogenes Laertius inter Græcos philoſophorum res & ſectas diſcuſſit, Eginhartus apud Francos Carolum Magnum graphicè deſcriptum poſteris reliquit. Hujus finis habetur prudentia. Ex quibus omnibus ſatis intelligi putem ita nos hiſtoriam accipere, ut ſit *rerum publicè geſtarum ex fide narratio* : *Geſtarum* ſcilicet, ut nimirum figmenta omnia, & fabellæ ex ingenio adinventæ excludantur. Quocirca neque Luciani verarum, ut ipſe ludens inſcripſit, narrationem libros, neque Æthiopica Helidori, neque Heraclidæ Abarim, aut Ariſtonis Lyconem, neque Aſinum Apulei & id genus ſimilia ſcripta hiſtoriam eſſe admittimus. Quin nec Xenophontis quidem libros Cyropaidejas pro hiſtoria accipiunt nonnulli, cùm ob cauſas alias, tùm quia in iis non tam ſtudio fuit ſapientiſſimo alioquin & accuratiſſimo ſcriptori, ut res Ciri domi, militiæque geſtas exponeret, quàm ut poſteritati imaginem veri regis adumbratam proponeret. Neque intereà adeò ſumus delicatuli, etiam ſi rerum publicè geſtarum narrationem hiſtoriam faciamus,

ut eos, de quibus modò dictum, qui res & vitas ſingulorum perſequuntur, extra hunc cenſum, quod nonnulli voluerunt, reponendos exiſtimemus. Nam Suetonius, Vopiſcus, cæteraque illa minorum gentium manus, licèt non perpetuò publica, ſed privata ſubindè intermiſceant, publicarum tamen perſonarum res tractant, & ad eum omnes ſcopum collimant, ut ea, quæ in Imperio & publicè geſta ſunt, poſteris exhibeant. Noſter, quem explicandum ſumpſimus, Lucius Florus ab hac omnino notá immunis, univerſam propemodum rem Romanam tenui ab exordio cœptam ad faſtigium ſuum deducit. Populum enim Romanum ut hominem ob oculos proponens, ejus *infantiam*, *adoleſcentiam*, *juventam*, ac tandem *ſenectam* quatuor veluti ætatum gradibus concluſit. Græci imperiorum ejúſmodi periodos in tria, ut plurimum, tempora partiebantur, *argin*, *acmin* & *paracmin*, ſeù *phthorán* appellantes. Primas ætas, ut ſolent primordia, obſcurior & minùs certa, ſeptem regibus abſolvitur. Et ut operis totius veluti guſtus detur, præeuntem me, *auditores*, mente ſequimini, dum non quidem ſingula, ſed è multis illuſtria, & ut ille ait, *ſumma ſequor faſtigia rerum*.

Primus regum *Romulus*, interfecto fratre Remo, & urbis, & Imperii conditor fuit. Originem gentis ab Ænea arceſſunt, qui everſá Troja, in Italiam caſu dilatus, duxit in uxorem Laviniam, Latini regis & Amatæ filiam. Hinc bella cum Turno Rutulorum, & Mezentio, Hetruſcorum rege. Quibus in bellis Turno & Latino cæſis, Æneas Lavinium

ſun-

fundavit. Tandem, defuncto etiam Ænea, Aſcanius filius Albam longam condidit, in qua regnatum ab Aſcanio, & Silviis, annis totis CCC. uſque ad Romulum, quem diximus, natum è Rhea Silvia, filia Numitoris regis Albani. Regnaverit Romulus annos XXXVIII. Quænam fuerit illis primis initiis Reipublicæ forma, quæ urbis incrementa; quæ legum, & magiſtratuum mutationes, noſter paucis, ſed accuratè attingens, præter cætera, oſtendit diviſam per tribus juventutem in equis & armis, quoad ſubita bella expeditiùs vacaret; Conſilium Reipublicæ fuiſſe penes ſeniores, qui ex auctoritate patres, ab ætate ſenatus vocabantur. Qua ex legum & politiæ curâ, ſtudioque haud temerè fuit conjicere Martium hunc populum ad ſumma, id eſt, ad Monarchiam divinitùs fuiſſe deſtinatum. Acceſſit & auxit hæc Romuli ipſius apotheoſis. Nam cum diſcerptum à ſenatu plures putarent ob mores aſperiores, oborta ſubitò tempeſtas, Soliſque defectio conſecrationis ſpeciem præbuere. Cui & Julius Proculus mox fidem addidit, affirmans Romulum anguſtiore, quàm fuiſſet, formâ conſpectum, placitumque Diis, ut in coelo *QUIRINUS* appellaretur.

Poſt Romulum *Numa Pompilius* annos XLIII. *Tullus Hoſtilius* duos & triginta in Imperio explevere. Quorum Numa religioſus, quaſi auſpicium à divinis faciendum omnibus denuncians, ſacra & ceremonias docuit: Pontifices, augures, Salios, cæteroſque per ſacerdotia, annum in menſes faſtos,

diſciplinam, artemquè bellandi adjecit; Primuſque, exercitá Juventute, provocare auſus Albanos, gravem & diù principem populum, deletá Albá, Romam migrare cives effecit. Hunc excepit *Ancus Martius*, qui mœnia muro complexus eſt, & annis XXIV. quibus præfuit, ad ædificiorum, & urbis amplitudinem plurimum contulit; jam tùm ſcilicet præſagiens animo futurum, ut eo tanquam publico orbis hoſpitio omnes penè mundi opes & commeatus reciperentur. *Tarquinius* inde *Priſcus*, Corinto oriundus; Græcum ingenium Italicis artibus miſcens, ſenatus majeſtatem numero, & centuriis auxit: Faſces, trabeas, curules, annulos, phaleras, paludamenta, togas pictas, tunicaſque palmatas, cęteraque decora, atque inſignia, quibus poſtmodum eminuit Imperii dignitas, ſubactis Tuſcis, Romam primus intulit.. Qui cum annos XXXVII. regnaſſet, *Servius Tullus* gubernacula invaſit: Ab hoc populus relatus in cenſum, digeſtus in claſſes, curiis, atque collegiis diſtributus eſt. Quem poſt annos XLIV. ſecutus eſt *Tarquinius Superbus*, cujus faſtum tandiù perpeſſus eſt populus, donec aberant luxus, & ſtupra: Hæc in filiis ejus ferre non potuit. Itaque expletis annis XXV. cum ornatiſſimæ fœminæ Lucretiæ vim intuliſſet natorum alter, patri regnum & ſimul Imperium regibus abrogatum eſt.

Habetis, *auditores*, primam gentis ætatem, & quaſi infantiam tranſactam ſub regibus ſeptem, quadam fatorum induſtriá, adeò ingenio variis, ut ejuſmodi viros Reipublicæ ratio,

tiò, & utilitas tùm quaſi poſtulaſſe videatur. Nam ſi Romulum videamus (ut & verbis, & anacephalæoſis authoris noſtri hæc claudam) *quid eo ardentius? at tali opus fuit, ut invaderetur regnum. Quid Numa religioſius? talem res popoſcit, ut ferox populus religione mitigaretur. Quid ille militiæ artifex Tullus? bellatoribus viris quàm neceſſarius, ut acueret arte virtutem. Quid ædificator Ancus? ut urbem Coloniæ extenderet; ponte jungeret, muro tueretur. Jam Tarquinii ornamenta & inſignia, quantam principii populo addiderunt ex ipſo habitu dignitatem? Actus à Servio cenſus, quid effecit, niſi ut ipſa ſe noſceret Reſpublica? Poſtremò Superbi illius importuna dominatio nonnihil, immò plurimùm profuit: Sic enim effectum eſt, ut agitatus injuriis populus cupiditate libertatis incenderetur.* Hic. *auditores clariſſimi*, ignoſcite ad aliena, id eſt, ad noſtra tempora mentem, & cogitationem obiter vertenti. Nam, ut magnis parva, & nova veteribus componam, quid Belgium noſtrum, majoreſque noſtros ad vindicandam libertatem concitavit, niſi ſimilis importunitas? Albani enim Hiſpaniarum regis legati & præſidis ſuperbum Imperium cum armis occaſionem dediſſet, quæ hactenus aut opes, aut regna, aut rex longè, latèque potentiſſimus tantum potuere, ut liberis libertatem eriperent.

Sic ergò Populus Romanus, Bruto, Collatinoque ducibus, regis nomine cum perpetuo imperio deleto, Reipublicæ formam in

dignitate donavit conſules appellando, ut nimirum ſe civibus ſuis conſulere debere meminiſſent. Liber jam hinc populus prima adversùs exteros arma corripuit, mox pro finibus, deindè pro ſociis, tùm gloriá, & imperio, laceſſentibus aſſiduè, & uſquequaque finitimis. Nam confecto Hetruſco & cum Porſenna, Latiniſque adversùs Tarquinios bello, conſules poſt annum ducenteſimum Volſcos domuerunt. Horum metropolim Vejos poſt decennem obſidionem cępit Camillus. Quo etiam in bello trecenti Fabii reciderunt, uno ſuperſtite, qui exindè cunctator eſt appellatus. Obſtrepebant intereà hinc Sabini, illinc Samnites: Hetruſcorum quoque populus, nec non & Tarentini cum Pyrrho dubiam aleam faciebant. Nec ſatis erant interna, vicinaque hæc mala, niſi & Senones Galli ab alio & noſtro hoc axe, atque Oceano Alpes tranſgreſſi demonſtraſſent, quod ipſi à cœlo & ſolo ſuo invictum, atque acre haberent, id à virtute habuiſſe Romanos. Mittunt tamen ad eos ex more legatos Romani, ſed ut inter arma, leges & jura non audiuntur. Quapropter totis jam caſtris urbi appropinquantibus ad Allam flumen cum exercitu Fulvius occurrit, ſed cæditur. Mox urbem invadentibus cedit Manlius, & lectá cum juvenum manu arcem Capitolii occupat: ex qua ſe & pulſam urbe libertatem aſſerit. Galli dum urbem habent, ſedentes in curulibus ſellis prætextatos ſenes velut Deos venerati; ubi homines eſſe intelligerent, pari vecordiá trucidant. Poſtremùm aggreſſus eos ex inopinato Furius Camillus urbem Man-

lio,

& cum Manlio libertatem urbi reddidit.
c domitis Picenis, Salentinis, Volſiniis,
æ urbem ſeditiones invadunt, in quibus
em ipſis principem populum ut ſanctum
ue, & pium jure mirabimur; dum vel le-
libertatem, vel pudicitiam, vel nata-
dignitatem aut decora, atque inſignia
orum vindicat.

t talis quidem ille domi, ac foris, talis
t, belloque populus fretum ſuæ *adoleſcen-*
, id eſt *ſecundam ætatem* habuit; qua
, annum prope quingenteſimum agens,
verſam inter Alpes & mare Italiam armis
egerat. Indè in majus robur & *juventam*
ſi exſurgens par orbi terrarum eſſe cœpit.
m ducentis, qui ſequuntur, annis Euro-
, Aſiam, Africam, & totum denique or-
terrarum bellis, victoriiſque peragravit.
tium à Carthagine factum. Nam quòd
nicum Primum appellavere hoc tempore
rá, marique ſummis utrinque viribus geſ-
n. Quibus autem viris, & ducibus geſtum?
a hominum, *auditores*, ſed fortitudinum
mina exaudieris Duillios, Calphurnios,
piones, Regulos, Metellos, Manlios.
torum Regulo quid admirabilius? Qui ho-
um non modò, ſed & monſtrorum domi-
, cum terrorem nominis ſui longè, late-
e circumtuliſſet, Xanthippi Lacedæmonis
ibus captus in hoſtium poteſtatem vivus
nit. At ille quid? non par tantùm, ſed
mi calamitate excelſior, nec carcere Puni-
fractus, nec legatione, quà Romam mit-
ur. Quippe diverſa, quam hoſtis manda-
rat, cenſuit, NE PAX FIERET: NE

COMMUTATIO CAPTIVORUM RECIPERETUR. Sicque ſide ſervatá in Africam, id eſt, in extremum ſupplicium regreſſus eſt. At ille nec voluntario eo ad hoſtes ſuos reditu, nec ultimo denique, ac crudeliſſimo ſupplicio territus, immò his omnibus admirabilior apparuit. Quid aliud dicemus haud quam victum devictoribus, & quia Carthago non ceſſerat, de fortuna triumphaſſe; Tandem navali prælio victi Pœni pacem petunt anno belli moti XXIV. Exigua deindè & vix quadriennis requies, cum ecce, poſt Ligures, Illyricos & Gallos inſubres, aut pacatos, aut domitos, alterum Punicum exoritur. Hoc licèt priori cedat annorum ſpacio (nec enim ampliùs, quàm octo & decem annos habet) tamen cladium atrocitate longè terribilius fuit. Eo enim durante, quater Romanum fudit Annibal, ad Ticinum, ad Trebiam, ad Traſimenum, ad Cannas denique, ipſe annos XVII. Italiæ viſceribus inhærens. Romani nihilominus fortes, & ſui ſimiles, unam urbem gloriæ, & virtutis ſedem non tàm muro, & laterum compage, quàm robore animi vallatam unanimes tenent. Prælio, quod ad Ticinum geſtum, penè in hoſtium poteſtatem Scipio Imperator veniſſet, niſi protectum patrem filius tunc adhuc prætextatus, ab orci eripuiſſet faucibus. Hic ille eſt Scipio, qui exindè in exitum Africæ adolevit, cognomen ex ejus ruinis adeptus AFRICANUS. Apud Cannas duo maximi maximorum ducum Pauli, & Varonis exercitus ita conciſi, ut ipſe Annibal militem moneret, *parceret ferro*. Alter

ducum

cum occubuit, effugit alter. Uter majore
imo quærit noſter , ſibique reſpondens ,
ulum, inquit, *puduit* , *Varro non deſpera-*
. Jam aderat & quod adagio dicitur ;
bat ad portas Annibal. Nec tamen animum
ſpondet Romanus, ſed ut anteà intra Tar-
am rupem, ita nunc urbi ſuæ incluſus toti
huc orbi parem ſe ferebat. Vicerat interim
enus , ſi ut vincere , ita uti victoriá no-
ſet. At ille frui maluit. Unde alið avo-
tum, quem non Alpes, non arma, non
i terruerant. Bajarum & Campaniæ amœ-
proſtrarunt. Ibi ſiquidem luxu & deliciis
m ipſe tùm exercitus vigor elanguit, adeò
verè, quod à noſtro refertur, in eum
ſtum ſit, *Capuam Annibali Cannas fuiſſe*.
c paulatim reparatis viribus viam videre
omanus cœpit, quá exturbaret Italiá An-
balem. Victa erat, vel potiùs recuperata,
ice Scipione, Hiſpaniá; ibidemque (bono
nine) eo ipſo, quo obſidebatur, die capta
iſpanica Carthago. Undè rerum proſpera-
m fiduciá jam plenus populus cum eodem
ipione in Africam totá mole converſus imi-
ri voluit Annibalem, & Italiæ cladem in
frica vindicare. Hic Scipio poſt varios cum
drubale, cum Syphace, conflictus, poſt
ſtra, & oppida innumera incenſa facibus,
it everſa armis, ipſas Cartaginis portas ob-
lione concuſſit. Quo factum, ut inhæren-
m, atque incubantem jam ultrà tertium
ſtrum Italiæ extorqueret Annibalem. Ita-
ie regreſſus caſtra ſua in Africam tranſtu-
: ; ut nimirum Romam, quam in Italia
on poterat, in Africa debellaret. Quis,

Audiveras, tantorum tùm ducum concursus; quis præliorum eventus, exercitus & acierum forma fuerit, non meis, ſed verbis authoris noſtri, ſi libet, dicentem attendite: *Non fuit*, inquit, *major ſub Imperio Romano dies, quàm ille; cum duo omnium & anteà, & poſteà ducum maximi, ille Italiæ, hic Hiſpaniæ victor, collatis cominùs ſignis direxere acies. Sed & colloquium fuit inter ipſos de legibus pacis. Steterunt diù mutua admiratione, defixi; ubi de pace non convenit, ſigna cecinere. Conſtat utriuſque confeſſione nec meliùs, nec acriùs potuiſſe pugnari. Hoc Scipio de Annibalis, Annibal de Scipionis exercitu prædicaverat*. Sed ceſſit tandem Annibal, & leges victoris accepit Africa. Africam ſecutæ mox gentes Macedonia, Syria, Græcia, omniſque propemodum Europa. Bellum Macedonicum partim ob veterem, olim cum Annibale ſocietatem, partim ob priſcam Regum Macedoniæ famam, & magni Alexandri gloriam ſuſceptum videbatur. Syriacum, adversùs Antiochum, Aſiæ opulentiſſimum regem, geſtum: Erat tùm apud Antiochum in exercitu Annibal, qui, ut jam relatum, in Africa victus, & modò profugus hoſtem populi Romani toto orbe quærebat. Hujus in Antiochi militem cavillatio, digna, quæ referatur, talis habetur: Oſtendebat Annibali Antiochus ingentes, quas adversùs populum Romanum paraverat, copias; convertebatque exercitum inſignibus argenteis, & aureis florentem: currus etiam cum falcibus, nec non elephantes turritos inducebat; equitatumque frenis, & ephippiis mollibus, ac phaleris

præ-

affulgentem : atque ibi rex contemplatione
uti ; & tàm ornati exercitus gloriabundus
nnibalem inſpicit ; & putaſne , *inquit* , ſatis
æ Romanis hæc omnia ? tùm Pœnus eludens
ignaviam , imbelliamque militum ejus pre-
tiosè ornatorum , planè , *inquit* , ſatis eſſe
credo Romanis hæc , etiamſi avariſſimi ſint.
Quid magis , & lepidè , & ſimul ſalsè tanto
duce dici potuit ? Rex de numero exerci-
s ſui , ac de æſtimanda æquiparatione quæ-
rat ; reſpondit Annibal de præda . Et ſane
accidit . Nam victus , & triumphatus præ-
cum ſuis fuit. Nec ceſſat hinc Romanus ,
ut umbra corpus , ita ſemper virtutem
verſarius inſequitur . Vix quieverat pri-
m Macedonicum , quin ſecundum , atque
tertium ſucceſſit . Gallogræci quoque , Il-
ii , Achei , & in Hiſpania Numantini diù
torem populum habuere exercitum . Ac
ſtremum in Africa Punicum , quod tertium
cimus , anno poſt finem ſecundi quinquage-
no ; cæpit recrudeſcere . Sed huic belli an-
quarto , Scipio Æmylianus , Africani filius ,
mmàm impoſuit manum . Totam enim , &
ertit , & incendit Carthaginem ; ardentem-
e per dies XVII. aſpexit lachrymans . Quan-
autem , & qualis ea urbium urbs fuerit , vel
Cajo Saluſtio percipi poteſt , qui , ut ipſe
cubi profitetur , de eâ ſilere , quàm pauca
cere maluit.

Hucurſque , *auditores* , tertiæ hoc ætatis po-
li Romani ſæculum meritò , ut poetæ lo-
untur , aureum dixerimus ; centum verò ,
i indè ſequentur anni , ferreos plane , &
uentos , aut ſi quid immanius , appellabi-

mus. Quippe tùm Jugurthinis, Cimbricis, Mithridaticis, Parthicis, Gallicis, atque Germanicis expeditionibus, quibus cœlum gloria aſcendit, Gracchanæ, Druſianæque permiſtæ cædes; adhæc ſervilia, & gladiatoria bella: denique in ſe converſus populus Marianis, atque Syllanis, noviſſimè Pompeji, & Cæſaris manibus quaſi per rabiem, & furorem ſemet ipſe laceravit. Quorum malorum ſi cauſſas quærimus, quænam aliæ fuere, niſi quod Attali regis & Aſiæ opibus, luxuque eò uſque acreviſſet magnitudinis, ut ſuimet viribus in ſemet rueret; Undè de rerum hoc ſtatu ita breviter, & eleganter noſter: *Syria prima nos victa corrupit, mox Aſiatica Pergameni regis hæreditas, illa opes, atque divitiæ afflixere ſæculi mores, merſumque vitiis ſuis quaſi ſentina Rempublicam peſſumdedere*. Ad quæ ubi tempora ventum fuerit, *auditores*, pro Camillis, Scipionibus, Attiliis; (quorum poſteriores duo poſt conſulatus, & dictaturas, poſt fractas variis triumphis Carthaginis opes publico ærario ad rem tutandam familiarem indiguere;) Septumulei potiùs, & Caſſii, aliique avaritiæ mancipia, opum gurgites ſe offerent, & qui cum eſſent pauperes, provincias acceperunt divites, quas ipſi dites reliquerunt pauperes. Legimus Delphico Apollinis oraculo de Lacedæmoniorum Republica proditum, tùm perituram, cùm eam luxus, & opum cupido invaderet. Quid? nonne & in iſthæc tempora, & mores idem competit? Nam primò honorum ambitus, undè niſi à divitiis excitatus? Undè quoque Mariana, & Syllana tem-

-peſtas, magnificæque paſſim, & ſumptuo-largitiones, niſi ab opulentia ſimiliter, -peperit poſtremùm egeſtatem; Nec aliun-ſimulatus in patriam Catilina; Pompe-, & Cæſar æſtu dominandi incenſi furia-in exitium Reipublicæ facibus in ſe -tuò concurrere. Sed hæc involuta inter, ac confuſa ab authore noſtro ſeorſim, & -paratim ſic enarrantur ſingula, ne vitia vir-tum luminibus obſtruant. Primò enim, magnitudo creſcentis in dies imperii ap-reat, juſta illa, & pia cum exteris genti-, quæ diximus, bella Jugurthinum, -mbricum, Mithridaticum, Parthicum, & -tera commemorat. Indè ad civium ſcele-, turpeſque illas Druſorum, Gracchorum-ie pugnas converſus ad uſque Auguſtum -æſarem, à quo initium mox ſumit quarta -tas, ſeù *phthorà*, & ſenium imperii, eo or-ne rem deducit, ut virtutes, quæ in Au-uſto fuerunt præcipuæ, non prætereat. Nam -b finem operis ita de eo, inter alia, loqui-r: *Auſuſque tandem Cæſar Auguſtus ſep-ngenteſimo ab urbe condita anno Janum ge-inum claudere, bis ante ſe clauſum, ſub -uma rege, & victa primùm Carthagine. -inc converſus ad pacem; pronum in omnia -ala & in luxuriam fluens ſeculum, gravi-us, ſeveribuſque legibus multis coercuit. Ob -æc tota faſta in pentia dictator perpetuus & -ater patriæ appellatus*. Atque hic colopho-em ſuis Romanæ hiſtoriæ libris imponit -uthor. Quæ populi Romani hiſtoria, ſi -am juſtá lance pendamus, tanto cæterarum -entium hiſtoriis anteferenda, quantò popu-

lus

lus Romanus cæteris gentibus imperii magnitudine præſtitit. Nam ſi ad gentis initia, de quibus modò dictum, oculos convertimus, cujus populi obſcuriora, & tenviora principia? cujus viciſſim, ſi ad ſequentia reſpicimus, admirabiliores progreſſus? cujus tanta majeſtas, tanta in proſperis rebus moderatio, in adverſis animi magnitudo? ubi, & virtutum, & vitiorum, aut plura exempla, aut illuſtriora? Author verò, ex quo hæc ſingula deducemus L. Ænnæus Florus eſt. Quem Volaterranus Julium Florum Secundum maluit nominare: Quòd exiſtimaret hunc eſſe eum Secundum, cujus amice meminit Fabius Quintilianus, qui, & familiariter à ſe amatum eum addit, virum, ut miræ facundiæ, ita infinitæ curæ. Julii cognomen à Patruo Julio Floro retinuiſſe idem conjicit. Cujus quoque Quintilianus mentionem facit, inter paucos diſertum eum fuiſſe indicans, utpote in eloquentia, quam in Gallis ſub extremum exercuit, Galliarum principem. Quam de Floro opinionem, ſi Trajani ævum, quo claruit & Quintilianus, & Florus noſter, reſpicimus, non abs re conjeciſſe, Volaterranus cenſeri poteſt. Niſi quòd duo obſtare videantur: Priùs eſt ipſe Quintilianus, qui non ut hiſtoricum, aut inter hiſtoricos, ſed ut oratorem, & inter eloquentiæ laude florentes utrumque, & Julium Secundum, & patrum ejus Florum concelebrat: Alterum eſt codicum veterum ſcriptura, in quibus non Julius, ſed L. Ænnæus Florus conſtanter indigetatur. Undè colligendum doctiores voluerunt ex Hiſpania o-

indum fuiſſe., & fortaſsè ex ipſa Annæo-
um, id eſt Senecarum gente. Quidquid ho-
um ſit, quod nos in medio relinquemus, il-
d interim ratum eſto, egregium opus eſſe
os ejus quatuor rei Romanæ libros. Quos
ai compendium Livii, aut breviarium fa-
unt, vel eo, præter cætera, redargui exiſti-
io, quod in jis à Livio ſæpenumero abeat,
: variet ſententia. Potiùs totius Imperii flo-
ntis tabulam appellabimus, cum præſertim
iſe in prologo ſuo fateatur ſe ad exemplum
orum, qui terrarum ſitus pingunt, in brevi
uaſi tabellâ univerſam Imperii imaginem,
c magnitudinem ob oculos poſuiſſe. Quod
enè ſcribendi genus, ac ſtudium brevitatis,
uidquid cenſeant alii, præcipuè in hiſtorico
mplectendum, magnique faciendum judi-
o. Nam & Saluſtium quid magis commenda-
it, quam oratio conciſa, & ſtricta? Quid
hucydidem? de quo utroque cenſuram, ac
idicium hujuſmodi Senecæ habemus: *Cum*
t inquit, *præcipua in Thucydide brevitas*,
ac eum Saluſtius vicit, *& in ſuis illum*
iſtris cecidit. Brevitatem ſcilicet utriuſque
udat graviſſimus author Seneca, non tamen
bſcuram illam, & implicatam, ſed eam,
uæ conjuncta eſt cum perſpicuitate? Et qua-
m Phocioni placuiſſe legimus; cui quondam
ı comitiis ſedenti, cum unus è popularibus
iceret, videris ô Phocion neſcio quid te-
um ipſe meditari, tum ille, ita eſt, *inquit*,
editor, & cogito, tùm ex jis, quæ ad po-
ulum verba facturus ſum, aliquid valeam
ecidere, & amputare. Hic eſt ille Phocion,
uem quoties ad dicendum ſurgere videret

ipſe

ipſe concionis, & fori rex Demoſthenes, toties fatebatur, *adeſſe verborum ſuorum ſecurim*. Ut ergò nec oratorem indecet dictio preſſior, & *brachylogia*, ita ea hiſtorico videatur eſſe propria; adeò, ut *neget* Cicero *quidquam eſſe in hiſtoria pura & illuſtri brevitate dulcius*. Atque hinc eſſe exiſtimandum, quod Cæſar Caligula, cum inter cætera, etiam Livii ſcripta vellet abolere, hanc præcipuè cauſam commentus ſit, *quod eſſet verboſus in hiſtoria*. Noſter itaque author ſicuti nequaquam verboſus, aut diffuſus, ita neque, ut illi, qui ſumma rerum capita, aut nuda breviaria contexunt, in ſe reſtrictus eſt, aut exſanguis, ſed ſobriam, & verbis cultam orationem amat, denſus interim ſententiis, & rebus cum judicio prolatis adeò frequens, & fœcundus, ut verborum propè numerum ſententiarum numero conſequatur. Quæ profectò quemadmodum inſignis eſt & noſtro cum maximis authoribus communis laus, ita reliquas, ſi non adſint, facilè ſola compenſet. Nam ut in cibis ji præcipuè laudantur, qui minimum detrimentorum, ſucci plurimum habent, ita maximi faciendi oratio, quæ pauciſſimis verbis plurimum frugis, & rerum complectitur.

Abſolvi, *auditores*, quæ hoc potiſſimùm tempore dicenda mihi propoſueram. Illud coronidis adhuc vice addam: olim ſicuti exiſtimaſſe magiſtrum dicendi Fabium accepimus, multum profeciſſe eum, cui Cicero placeret; ita fidenter affirmare audeam, quicunque *Lucium* hunc *Annæum Florum* ſibi diligenti inſpectione familiarem reddiderit,

cum

xindè cum fructu, maximoque operæ
getio Polybium, Livium, Dionem,
um, Appianum, Cæſarem & id genus
rum gentium lecturum hiſtoricos. Pla-
cœnam ejus fuiſſe indolis ajunt, ut eâ
ati, atque excepti, poſtridie, quaſi ſa-
obſonaſſent, melius & majori cum ap-
prandeaent: idem, *adoleſcentes ſtudio-*
, ex hujus authoris conſuetudine vobis
um ſpondeo. Nam, ejus licet plenis vos
is proluatis, ſitim tamen, & ſtudium
narum rerum magis, magiſque exiſti-
it.

DIXI.

JUSTUS LIPSIUS

Lib. 2. Elect. cap. 5.

L. Annæus Florus (ita enim indigitare cum priſcis libris malim, quàm Julium: quoniam Hiſpaná origine fuiſſe colligo, & , niſi fallor, ex ipsá Senecarum gente,) is inquam Florus compendium non tam Livii, à quo ſæpè diſſentit, quàm rerum Romanarum ſcripſit: ſi quid mei judicii eſt, compoſitè, diſertè, eleganter. Subtilitas quidem, & brevitas in eo ſæpè mira, & ſententiarum quædam gemulæ cum judicio inſertæ, & veritate.

CLAUDIUS SALMASIUS

In notis ad Florum.

NAzarianus liber manuſcriptorum omnium, quibus uſi ſumus, antiquiſſimus, ut quem ante octingentos an-
)s ſcriptum eſſe manifeſta ſit fides, quique
)nitate ſuperat agmen illud Codicum, qui-
ıs adjutus eſt in hujus enchiridii recenſione
)timus & doctiſſimus Vinetus, *Lucii Annæi*
lori, in titulo præfert. Nec alius poteſt
ſe Florus, quam ille, qui Trajani & Ha-
iani temporibus floruit, qui in Epiſtola ad
adrianum, cujus Epiſtolæ ter, aut quater
entionem apud Chariſium reperies, ſcribit,
Poematis delectari. Character autem iſtius
hiſto-

hiſtorici compendii planè poeticus eſt, & hominis in poetis non infæliciter verſati; quamvis hoc parum probet, ſi non alia accederent. Et mirum Grammaticis tàm inviſum fuiſſe hoc opus, ut nuſquam aliquid ex eo ad teſtimonium citent, cum & Solinum ſæpiùs, qui longè poſt tempora Annæi Flori vixit, ut alibi pluribus oſtendemus, & alios non vetuſtiores, aut meliores Solino ſcriptis ſuis ut locupletes, & idoneos teſtes advocent.

FINIS.